
Kazalo

	*
Proslov (<i>Uredništvo</i>)	3
Osnovne naznake o časopisu <i>Kaj</i> i Kajkavskom spravišću	6
Stjepan Draganić – pokretač časopisa <i>Kaj</i> (<i>B. P.</i>)	9
	*
<i>KOLOKVIJ O KAJU: ČETRDESETLEETNICA</i>	
<i>Vinko Brešić: Kaj</i> i hrvatska časopisna tradicija / <i>Kaj</i> u raljama tradicije	13
	*
<i>Ivo Kalinski: Kajeve</i> antologije kao časopisna i knjižna izdanja	18
	*
<i>Ivan Zvonar: Usmena kajkavska književnost</i> u kritičkom izboru i obzorju časopisa <i>Kaj</i>	23
	*
<i>Mijo Lončarić - Martina Kuzmić: Glavnina kajkavskih govora</i> u dijalektološkim radovima u <i>Kaju</i>	45
	*
<i>Josip Lisac: Časopis Kaj</i> i Gorski kotar	61
	*
<i>Božica Pažur: Poticajna uloga časopisa Kaj</i> u obnovi i reafirmaciji suvremene, novokajkavske književnosti.....	69
	*
<i>Andrija Tomašek: Kaj</i> - čimbenik hrvatske glazbene publicistike	79
	*
<i>Nela Tarbuk: Povijesnoumjetničke teme</i> u časopisu <i>Kaj</i>	88
	*
<i>Tomislav Premerl: Povijesnoumjetnička i graditeljska baština</i> kajkavskih krajeva u časopisu <i>Kaj</i>	94

*

<i>Božica Pažur: Pavlinsko kulturno nasljeđe u izdanjima Kajkavskoga spravišča i časopisa Kaj</i>	99
---	----

*

IN MEMORIAM: CVITANOVIĆ

In memoriam - Đurđica Cvitanović (<i>Joža Skok</i>)	111
Ljudi koje pamtimo - Đurđica Cvitanović Đeka (<i>Mario Beusan</i>)	114
Đurđica Cvitanović - životopis (<i>Marija Roščić</i>)	116
Turopoljske ljepotice Đurđice Cvitanović (<i>Tomislav Premerl</i>)	120
Radovi Đurđice Cvitanović objavljeni u časopisu <i>Kaj</i> i u bibliotekama <i>Kajkavskoga spravišča (B. Pažur)</i>	123
Bibliografija radova dr. Đurđice Cvitanović objavljenih u izdanjima <i>Kajkavskoga spravišča (B. P.)</i>	126

*

Natječaji za: Prvi susret duhovnoga književnog stvaralaštva "Stjepan Kranjčić"	127
XI. recital "Josip Ozimec" – Marija Bistrica 2009.	128
Suradnici /autori u ovom broju	128

Naslovnica:
Frane Paro

Poštovani čitatelji, prijatelji i pretplatnici,

Nadamo se da ćete i dalje pretplatom na KAJ (=100 kuna godišnje za 6 brojeva u 4 sv.) – u restriktivnoj 2009. godini - podprijeti kulturološki kontinuitet i opstanak našega časopisa.

Svakog novog pretplatnika Uredništvo nagrađuje primjerkom časopisa iz ranijih godišta.

Čitajte KAJ, dobopis ob navuku i meštrije jezika materinskoga, historije i vezdašnjice!

Uredništvo

PROSLOV

Poštovani čitatelji, suradnici i prijatelji!

Ovaj časopisni svezak, naizgled drukčiji od prethodnih, svojevrsna je kulturna iskaznica Kaja, časopisa za književnost, umjetnost, kulturu - dajući pregled njegove raznolikosti kao raznolikosti identitetske podloge hrvatske kulture i znanosti. Donose se radovi sa znanstvenoga kolokvija ČASOPIS KAJ U KONTEKSTU NACIONALNE PERIODIKE I NJEGOV 40-GODIŠNJI DOPRINOS HRVATSKOJ ZNANOSTI I KULTURI, i to u sklopu dvostrukih obljetnica – 40-letnice časopisa Kaj i 35 godina djelovanja njegova nakladnika, kulturno-znanstvene udruge Kajkavsko spravišće – koje su dostojno obilježene 19. studenoga 2008. u središnjoj i uglednoj Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Podsjetimo, obljetnički program, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Republike Hrvatske, te potporom Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH, odvijao se u tri komplementarna dijela: znanstveni kolokvij o časopisu Kaj i prigodna izložba njegovih izdanja, te izložba slika (ulja) “Posvećenost zavičaju” akademskoga slikara Zorislava Drempetića Hrčića, autora prvih Kajevih naslovnica. Uz stručnoga voditelja prof. dr. sc. Jožu Skoka i desetero znanstvenika, u kolokviju su sudjelovali: pozdravnim slovom – prof. dr. sc. Tihomil Maštrović, glavni ravnatelj Knjižnice, te uvodnim slovom – akademik Miroslav Šicel, predsjednik Kajkavskoga spravišća. Činjenica da Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu u svojoj zbirci rijetkih izdanja čuva značajan fond kajkavskoga knjižnoga blaga – sve od prve kajkavske izdane knjige, Pergošićeva

Decretuma, nadalje – dodatan je razlog i kulturološka poveznica odvijanja obljetničkih programa Kaja i Spravišća u njenom prostoru, istaknuo je u pozdravnoj riječi glavni ravnatelj Knjižnice prof. dr. sc. Tihomil Maštrović.

Sudionci svečanog otvaranja obiju izložbi - koje su se u predvorju Nacionalne i sveučilišne knjižnice mogle razgledati sve do 25. studenoga 2008. – bili su Marija Roščić, prof., tajnica Kajkavskoga spravišća, ujedno i voditeljica Galerije Kaj, mr. sc. Božica Pažur, glavna i odgovorna urednica časopisa Kaj, dr. sc. Ivanka Reberski, predsjednica Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske, akademski slikar Zorislav Drempetić Hrčić, a interpretativno-umjetničkim dramskim i glazbenim programom sudjelovali su dramski umjetnici Vid Balog i Adam Končić, te kantatutorica Dunja Knebl.

Kao što su recentni analitičari i bibliografi već u prvih pet godišta Kaja izdvojili tematske krugove tzv. starije i novije kajkavske književnosti, uz onaj vrlo opsežni povijesnoumjetnički, kao temelje njegova uređivačkoga koncepta – i znanstveni je kolokvij nastojao vrednovati osnovna područja njegove raznolikosti. Nakon kontekstualizacije Kaja unutar hrvatske periodike, ali i procesa reinstitucionalizacije hrvatske kulture potkraj šezdesetih godina prošloga stoljeća, teme u izlaganju prof. dr. Vinka Brešića, više je znanstvenika u narečenom kolokviju obuhvatilo kontinuitet kajkavske književnosti i jezika u tom časopisu: mr. sc. Ivan Zvonar korpus usmene kajkavske književnosti (kajkavskih pjesmarica), dr. sc. Ivo Kalinski Kajeve kajkavske antologije kao časopisna i knjižna izdanja, dr. sc. Mijo Lončarić glavninu kajkavskih govora u dijalektološkim Kajevim tekstovima, prof. dr. sc. Josip Lisac područje narječnog i dajalektnog prožimanja Gorskoga kotara u Kajevim raznorodnim tekstovima, te mr. sc. Božica Pažur poticajnu ulogu časopisa u (re)afirmaciji svih žanrova suvremenog funkcionalnog književnog stila kajkavskoga jezika. Starija razdoblja kajkavske književnosti (u jednom od sljedećih brojeva Kaja) analizirat će prof. dr. sc. Alojz Jembrih. Širi kulturološki te interferentni korpus glazbeno-publicističkih tema u godištima

Kaja obuhvatio je muzikolog Andrija Tomašek, dok je dragocjeni povijesno-umjetnički i graditeljsko-urbanistički tematski sklop, s povijesnoumjetničkim znamenitostima Zagreba, između ostaloga, u četiri desetljeća Kaja - često kao polazište istraživanju graditeljske baštine kontinentalne Hrvatske – bio predmetom izlaganja muzejske savjetnice Nele Tarbuk, prof. i prof. dr. sc. Tomislava Premerla.

Redosljed i raspon radova s navedenog kolokvija /znanstvenoga skupa predmetnotematski su presjek osnovnih karakteristika Kajevoeg časopisnog profila, iskazivanog u stalnim rubrikama. Uz spomenute radove sa znanstvenoga skupa /kolokvija u ovom broju objavljujemo i tekst o pavlinskom kulturnom nasljeđu u izdanjima Kaja – strukovni i ljudski hommage iznenada preminuloj uglednoj znanstvenici dr. sc. Đurđici Cvitanović, jednoj od utemeljiteljica Kajkavskoga spravišča, predsjednici od njegovih početaka i počasnoj predsjednici, dugogodišnjoj suradnici časopisa Kaj, poštovanoj i zaslužnoj članici našega Uredništva.

Mogli bismo slobodno zaključiti: prošlogodišnji znanstveni kolokvij uz četrdesetletnicu Kaja, prigodna izložba primjernih njegovih izdanja – s težištem na ranijim desetljećima - uz ljudsko prisjećanje na više od 25 godina od smrti entuzijastičkog mu pokretača književnika Stjepana Draganića, kao i objava radova sa znanstvenoga kolokvija u ovom broju – nije tek kronologija jednoga časopisa, pa ni kajkavskoga konteksta hrvatske književnosti. Presjek je to, čini se, te pokušaj vrednovanja dobrog dijela temelja hrvatske kulture, podvlačeći ponovno tronarječnu joj jezičnu bit i opstojnost.

Uredništvo

OSNOVNE NAZNAKE O ČASOPISU KAJ I KAJKAVSKOM SPRAVIŠČU

Od 1968. godine – kad ga je kao povijesni i stvaralački projekt (ujedno i ostvarenje velike Krležine želje) pokrenuo književnik i filmski scenarist STJEPAN DRAGANIĆ (1923. – 1983.) – KAJ, ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST, UMJETNOST, KULTURU, bavi se cjelovitom jezičnom, kulturno-povijesnom i umjetničkom podlogom sveukupnoga kajkavskoga govornoga područja kao temeljnim vrijednostima matične hrvatske kulture i znanosti. U tom 40-godišnjem konceptijskom kontinuitetu, jezik materinski, kajkavski, bio je i ostao osnovnim sadržajem i poticajem časopisa: bilo kao jezik izgrađene višestoljetne književne (i znanstvene, zakonodavno-pravne, administrativne...), javne uporabe i tradicije; bilo kao materinski jezik brojnih, bogatih i živih zavičajnih idioma blizu milijun izvornih govornika; bilo kao stvaralački jezik suvremene (postmoderne) kajkavske književnosti.

Uz opsežan filološki tematski krug – slijedeći strukovnu, žanrovsku i rubričnu raznolikost (u skladu sa zemljopisnom raznolikošću i opsežnošću hrvatske kajkavske govorne podloge) – Kaj je svoje značenje zadobio i povijesnoumjetničkim tematima, osobito napisima o sakralnoj graditeljskoj baštini svih kajkavskih krajeva, arhitekotnsko-urbanističkim opisima burgova, dvoraca, tradicijske arhitekture i povijesnoumjetničkih znamenitosti Zagreba. Njegov časopisni i tematski profil (od 1991.) najbolje oprimjeruju nazivi desetak rubrika u svakom broju: Suvremena kajkavska književnost, Književno-jezične korelacije, Dječja kajkavska književnost, Kajkaviana

danas, Iz hrvatske (staro)kajkavske baštine, Kajkavski prijevodi, Graditeljsko nasljeđe, vrtna arhitektura, Plemstvo i svećenstvo u hrvatskoj povijesti i kulturi, Tradicijska kultura, Povijesne teme, Likovne teme, Glazba, folklor, običaji, Ljudi i krajevi – duhovni krajobraz, Kaj & ča, Hrvati kajkavci u iseljeništvu, Kronika kajkaviana, Ogledi, osvrti, prikazi...

Znanstvenog je i publicističkog profila, dvomjesečnik (6 brojeva godišnje, u, prosječno, 4 sveska), s više od 20 uglednih znanstvenika i umjetnika – suradnika u svakom broju. Uređuje se i prema uputama za primarne znanstvene publikacije.

Uredništvo: mr. sc. Mario Beusan, dr. sc. Đurđica Cvitanović, mr. sc. Ernest Fišer, dr. sc. Ivo Kalinski, prof. dr. sc. Zvonko Kovač, sveuč. prof. Frane Paro, akad. slikar-grafičar, mr. sc. Božica Pažur, Marija Roščić, prof., prof. dr. sc. Joža Skok, akademik Miroslav Šicel.

Početakom 1968., *Kaj* je (kao časopis za kulturu i prosvjetu) nastao inicijativom kajkavskih pjesnika – među kojima su, uz prvog i dugogodišnjeg glavnog i odgovornog urednika Stjepana Draganića, osnivačima bili Anđela Vokaun Dokmanović, Fran Koncelak, Melita Runje i Benedikt Tumpa. Toj se grupi, ujedno i članovima redakcijskog odbora, pridružuju: Ljubica Duić, Tomislav Stunić i slikar Zorislav Drempetić Hrčić (autor likovne opreme prvih brojeva časopisa i naslovnice). Nakon Draganićeve smrti, od 1983. do kraja 1990. glavnim je i odgovornim urednikom književnik i jezikoslovac dr. sc. Ivo Kalinski, zatim književnik mr. sc. Ernest Fišer (od 1991. do početka 1994.), a od 1994. mr. sc. Božica Pažur. Autor je likovne opreme sadašnje *Kajeve* naslovnice akad. slikar-grafičar Frane Paro.

Suradnici u prvom broju (siječanj, 1968.): književnik Miroslav Krleža, dr. sc. Olga Šojat, književnik Dubravko Horvatić, dr. sc. Vinko Žganec, dr. sc. Bogdan Krizman, Zdravko Blažina, dr. sc. Marijana Gušić, Ljubica Duić, prof., dr. sc. Dragutin Feletar.

Književnopovijesno gledano, *Kaj* se pojavljuje 118 godina po prestanku izlaženja *Danice zagrebečke*, te je često bio prvi i jedini zapis i znak o kontinuitetu kajkavske književnosti, stanju duha i jezika u povijesti i suvremenosti kajkavskih krajeva.

Od 1975. nakladnik je časopisu KAJKAVSKO SPRAVIŠĆE (=Kajkavski sabor), društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, kulturno-znanstvena udruga 232 uglednih znanstvenika i umjetnika, promicatelja hrvatske kulture (predsjednik: akademik Miroslav Šicel, dopredsjednici: prof. dr. sc. Joža Skok i dr. sc. Ivo Kalinski; počasna predsjednica: dr. sc. Đurđica Cvitanović). U prilog dignitetu kajkavskih krajeva, od 1968 do danas, Kaj i njegov nakladnik Kajkavsko spravišće objavili su više od 360 redovitih i posebnih izdanja, od kojih su mnoga monografskog i antologijskoga tipa.

(Iz teksta uz izložbu časopisa Kaj u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, 19. – 25. studenoga 2008.)

STJEPAN DRAGANIĆ – POKRETAČ ČASOPISA KAJ

Osnutak Kaja, časopisa za književnost, umjetnost, kulturu – najprije “časopisa za kulturu i prosvjetu” – u siječnju 1968. godine, životno je djelo književnika, filmskog scenarista i redatelja dokumentarnih filmova Stjepana Draganića (Zlatar, 19. kolovoza 1923. – Zagreb, 2. siječnja 1983.).

U tom osobnom i povijesnom stvaralačkom poduhvatu – koji je, prije svega, nastavak prekinutog slijeda bogate kajkavske književnopovijesne tradicije, ali i ostvarenje Krležine

želje – Draganić je sazeo, dakle, svoj životni, umjetnički i radni koncept.

Izabравši sastavnice jezičnog, kulturnog i nacionalnog identiteta kao temeljni Kajev program – u prilog dostojanstvu umjetničke i zavičajne kajkavske riječi i dostojanstvu svih kajkavskih krajeva – Draganić je, rekli bismo, predvidio današnje vrijeme.

Kajkavsko spravišće, društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, nastalo je također na Draganićevim zasadama, iz KUD-a “Ksaver Šandor Gjalski”, koji je Draganić pokrenuo 1973. godine. Spravišće je Kajev nakladnik od 1975. i bilježi 36. godinu kulturno-znanstvenog djelovanja na

Stjepan Draganić (1923. – 1983.),
snimio: Ivica Tišljar

opsežnom hrvatskokajkavskom govornom i povijesnom području.

Osim časopisa i Udruge, Draganić je – samo njemu primjerenim entuzijazmom i pronicljivošću – ostvarivao ili pripremao i druge svoje originalne i napredne zamisli: u srpnju 1981. otvorio je, jedini u nas, Salon časopisa koji je na jednom mjestu okupio svu kulturnu i književnu hrvatsku periodiku; pripremio je reprezentativne dramske kajkavske tekstove kao repertoarnu podlogu budućega Maloga Kaj kazališća...itd. (Nažalost, u okolnostima tradicionalno i poslovično nesklonima knjizi, uz probleme radnoga prostora i sudbinu beskućnika što je pratila Kaj i Spravišće, Salon časopisa bio je prinuđen ugasnuti nakon tri godine rada.)

Neusporedivom radnom predanošću i lucidnošću, okupivši znanstvenike i umjetnike, suradnike vrhunskoga profila – među kojima mnogi i danas tvore hrvatsku znanost i kulturu – Stjepan Draganić svoj je Kaj uređivao punih petnaest godina, doslovce do smrti. Bio mu je glavni i odgovorni urednik, pisac, kolpolter, tajnik Kajkavskoga spravišća... Iznimni uređivački poduhvat pomalo je zasjenio Draganićev književni opus: pjesnički, dramski i prozni (dvije zbirke kajkavske lirike, knjigu drama i tri knjige kajkavske proze).

Taj je književni (kajkavski) opus izrazito “programatskoga” karaktera, svojevrsni oblik predradnje, s provodnim motivom “Popjevke govorenja” (kako glasi naslov središnje mu poeme), poantom Draganićevu povijesnom ostvarenju – časopisu Kaj.

Objavljena djela: Terni i cvetje (pjesme), Lykos, Zagreb 1957.; Popjevka govorenja (pjesme), Zagreb 1966.; Prebudil se Kerempuh (drame), Zagreb 1966.; “Ču-ču” Štjef (pripovijetke), Mala biblioteka “Ignac Kristijanović” – izdanje časopisa Kaj, Zagreb 1970.; Selski pes denes (satirički zapisi), Mala biblioteka “Ignac Kristijanović”, Kajkavsko spravišće, Zagreb 1975.; Gabrek “ekscses” (pripovijetka), Mala biblioteka “Ignac Kristijanović”, Kajkavsko spravišće, Zagreb 1979.

Antologije i izbori u kojima su uvrštene kajkavske pjesme Stjepana Draganića:

Antologija novije kajkavske lirike, Lykos, uredio: Nikola Pavić, Zagreb 1958.; Panorama novijega kajkavskog pjesništva, izdanje časopisa Kaj, god. IV, br. 1, Zagreb 1971.; Antologija novije kajkavske lirike, Kaj, god. VIII, br. 3-5, 1975. (uredio: M. Kuzmanović), Zagreb 1975; Ogenj reči, Antologija hrvatskoga kajkavskoga pjesništva, Kaj, XIX, 4-6, 1986., Rieči sa zviranjka, Antologija moderne kajkavske lirike 20. stoljeća, Typex, Zagreb 1999. (prir. J. Skok).

ČETRDESETLETNICA

KAJ

❖ 1968 – 2008 ❖

Radovi sa znanstvenoga kolokvija ČASOPIS *KAJ* U KONTEKSTU NACIONALNE PERIODIKE I NJEGOVI 40-GODIŠNJI DOPRINOS HRVATSKOJ ZNANOSTI I KULTURI, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 19. studenoga 2008., stručni voditelj – prof. dr. sc. Joža Skok

kolokvij o Kaju: četrdesetletnica

Rad sa znanstvenoga skupa

UDK 050 Kaj (091)(497.5)

Primljeno 2009-02-08

KAJ I HRVATSKA ČASOPISNA TRADICIJA / KAJ U RALJAMA TRADICIJE

U povodu 40 godina časopisa *Kaj* i 35 godina
Kajkavskoga spravišča

Vinko Brešić, Zagreb

Sažetak

Pojam moderne Hrvatske, pa tako i njezine moderne povijesti, vezuje se prvenstveno uz tradiciju njezinih tiskanih medija, novina i časopisa. U kontinuitetu od nepunih 175 godina konstruirana je slika moderne hrvatske nacije, a s njome i kolektivna znanja i svijest o njezinoj političkoj i kulturnoj prošlosti. U tome kontinuitetu postoje oscilacije koje su u pravilu sukladne društveno-političkim lomovima čime i ovaj medij – bez obzira na tip i profil – pokazuje svoju primarno socijalnu narav. Jedan od takvih lomova bio je Drugi svjetski rat i revolucija koja je izmijenila dotadašnji tip i strukturu, između ostalih, i hrvatske kulture. Nakon početnih traženja novih pozicija s kraja četrdesetih i pedesetih godina, proces reinstitucionalizacije hrvatske kulture – usprkos strogo kontroliranim uvjetima – dobio je novi zamah koji je šezdesetih godina rezultirao, između ostaloga, eksplozijom novih časopisa u svim hrvatskim regijama i na svim razinama. Riječ je o novome trijumfu tiskanih medija, koji će se nakon ranih sedamdesetih pokazati kao labuđi pjev s obzirom na pristiglu i sve jaču konkurenciju novih medija, ali i kao oblik nove društvene subverzije (Hrvatsko proljeće). U tome kontekstu 1968. osnovan je i sve do danas izlazi časopis “Kaj” koji kao relativno čvrsta struktura reflektira, regulira i inicira mnoga obilježja nacionalne kulture na mijenama raznovrsnih socijalno-političkih i kulturnih paradigmi. Cilj je referata putem analize “Kaja” ukazati na glavna obilježja tih mijena i još jednom pokazati kako nijedan medij, pa tako ni časopisni, nije tek puki, pasivni prijenosnik informacija već produktivni, interaktivni faktor društvene zbilje.

Ključne riječi: hrvatska kultura, 20. stoljeće, časopisi, “Kaj”

Za ilustraciju paradoksa hrvatske povijesti, njezine politike i kulture, a u povodu četrdeset godina časopisa "Kaj",¹ dovoljno je spomenuti slučaj kajkavca Ljudevita Gaja (Krapina, 1809. – Zagreb, 1872.) koji je, *tjerajući vuka, istjerao lisicu*, tj. ganjajući političke novine izganjao kulturni časopis, a onda im samo zamijenio uloge. Naime, dok novine izlaze politički benigno završavajući kao režimsko službeno glasilo, dotle njezin kulturni prilog "Danica" odrađuje političku zadaću instaliranja hrvatske nacije. A sve to, kako s paradoksima obično biva, usred kajkavskog Zagreba, na krilima kajkavskog jezika i pravopisa, da bi prvi hrvatski kulturni tjednik, inače gotovo po svemu kajkavski, u ime politike upravo jezik kajkavski gurnuo u drugi plan gdje je ostao, ako ćemo pravo, sve do dana današnjega.

No, zato je novopečena nacija dobila još jedan jezik, ovaj put jedinstveni s jedinstvenim pravopisom, s kojima – istini za volju – ni danas ne znamo što bismo, a još manje što bismo s kajkavskim i inim hrvatskim jezicima.² Sve to najbolje se čita u tradiciji koju od spomenute "Danice" prvi put na ovim prostorima gradi periodika – novine i časopisi, a preko koje – htjeli mi to i priznati ili ne – uglavnom i stečemo naknadnu pamet o tome što smo i tko smo. Ovaj medij, uz prevažnu potporu hrvatskih novina i časopisa na talijanskome i njemačkome, ustanovio je kontinuitet od gotovo dva stoljeća kao zalag naše moderne kolektivne egzistencije. Putem toga kontinuiteta, tj. papirnatih medijske tradicije, mi smo sve do danas oblikovali ujedno naše političke i kulturne pojmove i – što bi za književnu historiografiju trebalo biti najvažnije – sami pojam nacionalne književnosti, njezine žanrove, stilove, postupke i profesije kojih bez ovoga medija sasvim sigurno ne bi ni bilo.³

Gotovo pedeset 19-stoljetnih časopisa pisanih na jedinstvenome hrvatskom jeziku i uglavnom jedinstvenome pravopisu čuva barem u pozadini svoju preporodnu osnovu dobrano poljuljanu osamdesetih pravaških godina, a onda radikalno opstruiranu u modernističkome pokretu. No, zato je autonomija književnosti toliko uznapredovala, da će specijalizacija zahvatiti ne samo žanrove i institucije već i njezine časopise. A kako s njima tiskarska industrija doživljava svoj trijumf, novine i časopisi bit će ne samo brojem glavne tribine prvih desetljeća 20. stoljeća, već će to biti i po širini i po snazi općega angažmana. Kao što je u ilirskome

¹ Izrečeno na prigodnome kolokviju 19. studenoga 2008. u zagrebačkoj Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. Isti je prilog 4. prosinca objavljen u Matičinu "Vijencu" pod uredničkim naslovom *Kaj – modernitet u tradiciji*.

² Usp. u tome smislu moj prilog *Kajkaviana et juvenalia croatica (Antologičarska praksa i teorija Jože Skoka)* u "Kaju", god. XLI, br. 1-2, 2008., str. 9-21!

³ O tome u mojoj knjizi *Čitanje časopisa* (MH, Zagreb, 2005.), odnosno u projektu *Hrvatski književni časopisi 19. st. – studija & bibliografija*, 1-5, (FF-press, Zagreb, 2007. -08.)!

pokretu svaki pismeni domoljub domoljubno budničario ili davorijao, tako je sada svaki modernist, napose avangardnog predznaka, modernistički mahao vlastitim novinama ili časopisom, ili barem kakvom brošuricom. Ukratko, bilo koji tip javnog angažmana – dolazio on s lijeva ili s desna, s estetskih ili ideoloških, proeuropskim ili nacionalističkih i dogmatskih strana – ne ide bez medija. Samo u području koje, npr. književnost za sebe svojata, relevantno je ne pedesetak kao u devetnaestome, već još barem toliko časopisa tijekom prve polovice prošloga vijeka. Štoviše, prevagu drže oni iza kojih stoje pojedinci, tj. građanske osobe, koje ideju nove stvarnosti i društva, a to onda znači i nove umjetnosti, hoće objaviti po mogućnosti svima, a najbrži put još uvijek je – tisak.

I kad se činilo da će dva uzastopna totalitarizma – fašistički i komunistički – dotući modernistički trijumf medijskoga i utopijskog, pokazuje se sasvim obrnuto. Iako pitanje identiteta, ne samo kulturnog već i političkoga, za Hrvate još uvijek nije riješeno, kao da preporoda nije niti bilo, novi naraštaji pedesetih i šezdesetih godina povezuju pokidane niti; modernizam ide dalje, a novi stari medij, koji sada prima naizgled bezopasnu pratnju u vidu novih, elektroničkih medija, laćaju se i novih starih zadaća. Kao u zrcalu, samo s pomakom od stotinjak i nešto godina, niču nove i obnavljaju se stare institucije, aktualizira pitanje jezika i pravopisa, pokreću kapitalni kulturni i nakladnički projekti, oslobađaju književni žanrovi, preko ramena baca pogled u Europu i svijet – sve u nadi da je to ionako u opisu novoga društva, koje sebe voli nazivati “naprednim”.

Ukratko, nakon početnih traženja novih pozicija s kraja četrdesetih i pedesetih godina, proces reinstitucionalizacije hrvatske kulture dobio je novi zamah koji je šezdesetih godina rezultirao, između ostaloga, eksplozijom novih časopisa u svim hrvatskim regijama i na svim razinama. Čak njih 17 u nekoliko godina tako se izriječom nazivaju, 15 su štoviše književni, a 13 kulturni, 13 ih je u Zagrebu, a gotovo isti broj u provinciji (Koprivnica, Osijek, Pakrac, Pula, Rijeka, Sisak, Slavonski Brod, Slavonska Požega, Split, Umag). Izdavači su, osim općinskih komiteta saveza omladine i pojedinih gimnazija, neke stare i nove institucije poput DHK/DKH, Pododobora MH, NZ MH, JAZU, HFD, zagrebačkoga Filozofskog fakulteta, HKD sv. Ćirila i Metoda, Društva za književnost i umjetnost Istre u Puli, Narodnog sveučilišta Slavonska Požega. Njima su se pridružile i neke književne i kulturne grupe (Književna grupa TIN, Društvo Dubrovčana i prijatelja starine u Zagrebu, Studentski teatar poezije), čak i skupine građana (“Kaj”: “Izdaje Anđela Vokaun Dokmanović, Stjepan Draganić i drugi”, tek od 1974. Kulturno-umjetničko društvo Ksaver Šandor Gjalski, a potom Kajkavsko spravišće) te pojedinci (“Razlog”: “Izdavač Milan Mirić”). Olovnim vremenima usprkos, riječ je uistinu o novome trijumfu tiskanih medija, koji će se – istina – kad se vlast dosjeti, nakon ranih sedamdesetih pokazati kao labuđi pjev s obzi-

rom na pristiglu i sve jaču konkurenciju novih medija, ali i kao oblik nove društvene subverzije (Hrvatsko proljeće 1971) .

U tome kontekstu po mnogome međašne 1968. osnovan je i sve do danas izlazi časopis "Kaj" koji kao relativno čvrsta struktura reflektira, regulira i inicira mnoga obilježja nacionalne kulture na mijenama raznovrsnih socijalno-političkih i kulturnih paradigmi. Uvelike kompromis s obzirom na Gajevu kajkavsku "Danicu", u realnim okvirima "Kaj" je u najmanju ruku barem subverzivno čuvao na institucionalno prepoznatljiv način kontinuitet kajkavske tradicije hrvatske kulture, njezine prakse i teorije. U isto vrijeme on je tu tradiciju nastojao na moderan način usustaviti i vrednovati putem, npr. raznih antologija i hrestomatija, natječaja, festivala i skupova, ali i analiza koje su išle za emancipacijom nečega što se zove kajkavska književnost, poglavito njezino pjesništvo (npr. Olga Šojat, Joža Skok, Mladen Kuzmanović, Ernest Fišer...). Sam časopis svojom kulturnom, ma koliko na momente posve marginalnom nazočnošću, u osnovi je podržavao ne samo latentni i tek s vremena na vrijeme javno odobravani fenomen kulturnoga regionalizma, već je činio još najmanje dvije važne stvari:

1. održavao je ideju o časopisu kao još uvijek dominantnome mediju i ujedno središtu književnoga života, što je obilježje koje trenutno jedva da ima ijedan naš časopis;

2. medijski podržavanjem kajkavske kulture "Kaj" zapravo podržava polivalentnost hrvatske kulture, njezinu osebnost i bogatstvo, ali i njezinu aporičnost.

To što se ponekad čini da hrvatska kultura i ne zna što bi s vlastitim razlikama, koje su duboko upisane u prirodu našega naizgled kompliciranog identiteta, nadilazi okvire ove tek uvodne teme.

No, prilozi koji slijede sasvim će sigurno dati dogovore barem na neka pitanja i vrlo vjerojatno otvoriti nova.⁴

⁴ Osobno pak kanio sam svoje uvodno izlaganje pretvoriti u raspravu koja bi se temeljila na bibliografiji "Kaja" a koja je upravo nastajala unutar mojega istraživačkog projekta *Hrvatska književna periodika druge polovice 20. stoljeća*. S obzirom na metodologiju ove bibliografije i zadane rokove rasprava će očito pričekati, odnosno svakako biti uključena u spomenuti projekt.

KAJ AND THE CROATIAN PERIODICAL TRADITION

By Vinko Brešić, Zagreb

Summary

The idea of modern Croatia, and therefore its recent history is linked in the first place with the tradition of its printed media, newspapers and periodicals. In the continuity of less than 175 years the image of a modern Croatian nation has been constructed and therewith collective knowledge and the conscience of its political and cultural history. In that continuity there are oscillations that are as a rule in conformity with the social and political disruptions, where the mentioned media – regardless of the type and profile – shows its primarily social character. One of such disruptions had been the Second World War and the revolution that had altered the up to then type and structure of Croatian culture, among others. After the initial search for new positions at the end of the Forties and in the Fifties, the process of new institutionalization of Croatian culture – regardless of the strictly controlled conditions – received a new impetus that resulted in the Sixties with, among other things, a tremendous increase of new magazines coming out in all Croatian regions and on all levels. It was a new triumph for printed media that had its peak after the early Seventies, due to the arrival of new media along with growing competition, but also as a type of new social subversion (Hrvatsko proljeće / Croatian Spring Movement). Periodical KAJ was established in this context in 1968 and has been published to date, and with its relatively sound structure reflects, regulates and initiates many elements of national culture in the changing phases of various social and political and cultural paradigms. The goal of this paper is to point to the basic characteristics of such phases/changes by analyzing KAJ and to once again show, that no other media is just a mere passive information carrier, and this includes the magazine media as well, but a productive, interactive factor of social reality.

Key words: Croatian culture, 20th century, periodicals, KAJ

Rad sa znanstvenoga skupa
UDK 050 Kaj : 821.163.42'282/82-8
Primljeno: 2009-01-15

KAJEVE ANTOLOGIJE KAO ČASOPISNA I KNJIŽNA IZDANJA

Ivo Kalinski, Zagreb

Sažetak

U ovom se radu daje općeniti osvrt na antologije kajkavskoga pjesništva i pregledno-kritički osobito s obzirom na tri objavljene u zadnje vrijeme, Kuzmanovićevu Antologiju novije kajkavske lirike, KAJ 3-5, Zagreb 1975. te dvije Skokove Ogenj reči – Antologija hrvatskoga kajkavskoga pjesništva, KAJ 4-6, Zagreb 1986. i Rieči sa zviranjka – Antologija moderne kajkavske lirike 20. stoljeća, Tipex, Zagreb 1999. U tom smislu uz formativne značajke i kreativni doseg kajkavskoga pjesničkoga fenomena u sklopu nacionalne književnosti promatraju se i priređivačeve sklonosti, referencijalne i autoreferencijalne, kako prema samom pjesničkom činu tako i prema pjesničkim individualitetima.

Ključne riječi: časopis Kaj, antologije kajkavske lirike; kajkavski pjesnički fenomen u nacionalnoj književnosti; pjesnički identiteti

KAJ, časopis za književnost, umjetnost, kulturu, u svojoj četrdesetgodišnjoj neprekinutoj, raznorodnoj i nadasve bogatoj djelatnosti osobitu pozornost poklonio je onom dijelu područja umjetnosti riječi koji običavamo zvati *poezijom*, i to ne bilo kojoj, nego onoj koja se iznjedruje iz kajkavske jezične stvarnosti. Riječ je dakle o hrvatskokajkavskoj poeziji.

Samo sedam godina nakon osnutka kao prvo časopisno, ujedno i knjižno izdanje pojavila se *Antologija novije kajkavske lirike*, koju je u KAJU 3-5, godine 1975. na gotovo tristotinjak stranica uredio Mladen Kuzmanović. Treba reći da je do 1968., do osnutka časopisa, Kuzmanović pred sobom već imao antologijske, premda skromne, izbore kajkavske poezije kojima se je mogao poslužiti, kojima se je na kraju krajeva i poslužio; one selektirane u općim antologijama, na primjer one u Tadijanović-Delorkovoj *Hrvatskoj modernoj lirici*, Zagreb 1933.,

one u Kombolovoj *Antologiji novije hrvatske lirike*, Zagreb 1934., također one u Kombolovoj *Antologiji novije hrvatske lirike*, Beograd 1956., ili one u Mihalić-Pupačić-Šoljanovoj *Antologiji hrvatske poezije dvadesetog stoljeća od Kranjčevića do danas*, Zagreb 1966., ili one u Slamnigovoj *Antologiji hrvatske poezije od Kačića Miošića do Matoša*, Zagreb 1974., kao i one selektirane u specijalističkim kajkavskim antologijama, počam od Bačićeve *Antologije nove hrvatske kajkavske lirike*, Sisak 1937., preko Pavićeve *Antologije novije kajkavske lirike*, Zagreb 1958. do Hadrovicseve *Kajkavishe Literatur*, Wiesbaden 1964. Treba također reći da je Kuzmanović pred sobom imao i pet dotad izdanih knjiga kajkavske poezije (Stanka Dominića, Bože Hlasteca, Ivana Horvata, Verice Jačmenice i Božene Loborec), objavljenih 1970. u ediciji Male biblioteke "Ignac Kristijanović" tada već vrlo agilnog časopisa KAJ, imao je pred sobom i *Panoramu novijega kajkavskog pjesništva*, KAJ IV, br.1, 1971., Skokovu *Horvacku zemlicu*, Samobor 1971., također i Tominu *Popevku zemlji*, Čakovec 1971., kao što je imao uvid i u deset od 1971. do 1974. objavljenih knjiga u Štamparsko-izdavačkom zavodu "Zrinski" u Čakovcu u ediciji Biblioteke poezije urednika Ernesta Fišera. To su bile zbirke kajkavske poezije Stjepana Bence, Ivica Jembriha (čak tri!), Stanka Kancijana, Dragutina Feletara, Martina Hegedušića, Bože Hlasteca, Marije Novak i Blanke Dovjak-Matković. Imao je ovaj sastavljač antologije pred sobom i onodobna recitalna izdanja suvremenoga kajkavskoga pjesništva, onoga u Zlataru i Sv. Ivanu Zelini, s recitala za koje se običava rabiti pomalo pejorativni frazem da su s pojavom časopisa KAJ "počeli nicati kao gljive poslije kiše".

Kuzmanović je u *Antologiji novije kajkavske lirike* izdvojio (no, da li i verificirao?) četrdeset i dvoje autora, četrdeset i dva pjesnička imena. Kronološki, počam od Antuna Gustava Matoša do zadnjeg, Stanislava Petrovića. Između su, poštujući kronologiju objavljivanja ali i stanovite geografske i jezične raščlambe (ovo zadnje uvijek mi se činilo pomalo pretencioznim! - I. K.): Dragutin Domjanić, Tomislav Prpić, Nikola Pavić, Fran Galović, Mihovil Pavlek-Miškina, Miroslav Krleža, Ivan Goran Kovačić, Stjepan Bence, Blanka Dovjak - Matković, Grgur Karlovčan, Adalbert Pogačić, Stanko Dominić, Zvonko Milković, Stjepan Draganić, Fran Koncelak, Mirko Radušić, Melita Runje, Pajo Kanižaj, Anđela Vokaun-Dokmanović, Ivica Jembrih, Stanko Kancijan, Verica Jačmenica, Ivan Horvat, Božena Loborec, Josip Jurjević, Josip Ozimec, Drago Ulama, Zdravko Čadež, Katica Šimec, Ivo Kalinski, Mirko Hadrović, Željko Reiner, Marija Novak, Dragutin Feletar, Vladimir Šenjuga, Zvonko Kovač, Zlatko Crnec, Ivan Kutnjak i Božica Pažur.

Bez obzira na prenaplašenu širinu pjesničkih imena koja se u ovoj antologiji zatječu, bez obzira na prije svega subjektivne sastavljačeve okolnosti, Kuzmanovićeva *Antologija novije kajkavske lirike* - s opširnim predgovorom, s

rječničkim prijevodom na standard manje poznatih riječi, s biografskim i bibliografskim bilješkama te preciznom bibliografijom kajkavianom - u historiografiji kajkavskoga pjesništva svakako je jedno od najdragocjenjenijih KAJEVIH časopisnih izdanja, a u obzoru nacionalnog pjesništva i kulture jedno od indikativno referentnih.

Jedanaest godina potom pojavila se knjiga *Ogenj reči - Antologija hrvatskoga kajkavskoga pjesništva*, priređivača Jože Skoka. To je tada slijedom bila druga antologija KAJEVA časopisna i knjižna izdanja, objavljena u KAJU br. 4-6, 1986. godine.

Od Kuzmanovićeve, ova se antologija razlikuje u mnogočemu, ponajviše problemski i, usuđujem se reći, konceptualno. Kolokvijalno govoreći, reklo bi se da je Skoku priređivanje ove antologije bilo znatno lakše nego njegovu prethodniku. A za to, da mu je bilo lakše, ako već i jest tako, nije mu priskrbio gotovo nitko sa strane nego ponajviše on sam. Naime, uz mnogobrojne književnopovijesne studije i interpretacije fenomena kajkaviane, uz mnogobrojne kritičke priloge u vidu recenzija i prikaza, napose uz dvije temeljne svoje knjige: *Moderno hrvatsko kajkavsko pjesništvo* te *Kajkavski kontekst hrvatske književnosti* (obje tiskao "Zrinski", Čakovec 1985.), Skok je već prije objave spomenute antologije sam istrasirao put svekajkavske pjesničke i poetičke sinteze.

Njegova, na 330 stranica, *Antologija hrvatskoga kajkavskoga pjesništva*, kako i sam naslov kazuje, antologija je svekajkavske (antologijske) poetske riječi, ugrubo rečeno: od početka do dana objavljivanja, kronološki raspoređena u pet koherentnih dijelova: I. Roža u njadrih sto(l)jeća s Izborom kajkavskih pjesmarica od 15. do 18.st., II. Tiček i tičica s Izborom iz usmenoga kajkavskoga pjesništva, III. Kip jezika horvatskoga s Kajkavskim pjesnicima 19. stoljeća, IV. Reči vu kmici goreče s Kajkavskim pjesnicima prve polovice 20. stoljeća i V. Drievo na samem, s Kajkavskim pjesnicima iza 1950. godine. S bogatim priložima - rječničkim, s bilješkama o pjesnicima te s priređivačevim Post scriptumom na kraju, ova se antologija funkcionalno odzrcaljuje u zadanoj konceptualnoj slici, o kojoj sam Skok u Post scriptumu, između ostalog, kaže: "(...) ova antologija polazi od načela ravnopravnosti kajkavskoga pjesništva, a posebice od načela višestoljetnog kontinuiteta kajkavske pjesničke riječi. Taj kontinuitet, koji se začinje prvim pjesničkim radovima još u 14. stoljeću, nastavlja se i ostvaruje zrelim pjesničkim ostvarenjima u kasnijim stoljećima kajkavske književnosti, i to bez obzira na to kakav je u pojedinim razdobljima bio njegov ekstenzitet."

Četvrti i peti dio Skokove *Antologije*, naime Kajkavski pjesnici prve polovice 20. stoljeća i Kajkavski pjesnici iza 1950. godine uglavnom se izborom pjesnika i njihovih pjesama poklapa s izborom Kuzmanovićevim, dakako ne sasvim. Iz Skokova izbora, u odnosu na Kuzmanovićev, ispalo je - zbog pooštrenih krite-

rija - jedanaestero pjesničkih imena: Adalbert Pogačić, Stanko Dominić, Fran Koncelak, Josip Jurjević, Josip Ozimec, Katica Šimec, Mirko Hadrović, Marija Novak, Dragutin Feletar, Vladimir Šenjug i Ivan Kutnjak. Ali su antologijski verificirana nova: Vladimir Velčić, Ivan Golub, Zvonimir Majdak, Ernest Fišer i Božica Jelušić.

Trinaest godina poslije, godine 1999. Skok je na gotovo petstotinjak stranica, ovaj put u nakladnika TIPEXA, objavio svoju drugu antologiju *Rieči sa zviranjka - Antologiju moderne kajkavske lirike 20. stoljeća*, u kojoj je po njegovu izboru sa svojim anologijskim pjesmama prodefiliralo pedesetsedmero pjesnikinja/pjesnika. Knjiga inače sadrži bogat tumač manje poznatih riječi, kajkavskih i latinskih, izraza i izreka Stjepka Težaka, priređivačeve minuciozne bilješke o pjesnicima te, na samom kraju, priređivačevu pogovornu riječ.

U ovoj, drugoj svojoj antologiji Skok je, moglo bi se reći, rehabilitirao četvoricu pjesnika: iz starije plejade, pučkog pjesnika Florijana Andrašeca (kojeg nije bilo ni u Kuzmanovićevoj ni u prvoj Skokovoj, premda se već zatječe u Pavićevoj *Antologiji novije kajkavske lirike* iz 1958.), i Vinka Kosa, suptilnog duhovno-refleksivnog pjesnika, zatim iz novije plejade poeziju Vladimira Šenjuga i, osobito, Ivana Kutnjaka, a izostavio je Melitu Runje, koja je inače bila u njegovoj prvoj antologiji. Uz već provjerena pjesnička imena, u desetak godina - od 1986. do 1999. - objavljuvanjem u časopisu KAJ, sudjelovanjem na mnogim recitalima i objavljuvanjem u prigodnim zbornicima, nadasve pak samostalnim zbirkama, izregrutirala su se po Skokovoj ocjeni - anologijskim pjesmama mnoga nova imena. Navodim ih abecednim slijedom: Drago Britvić, Božica Brkan, Zlata Bujan-Kovačević, Zvonimir Bukovina, Ivan Čehok, Miroslav Dolenc Dravski, Ljubica Duić, Željko Funda, Vinko Hasnek, Vladimir Korotaj, Ivan Kušteljega, Zvonimir Majdak, Stijepo Mijović Kočan, Biserka Marečić, Denis Peričić, Zlatko Pochobradsky, Tomislav Ribić, Zdravko Seleš, Valentina Šinjori, Franjo Švob i Jolanka Tišler.

Naravno da priređivačima/sastavljačima antologija, ma bilo kojeg žanra, nije nimalo lako; pri izboru uvijek se prepleću osobne i objektivne okolnosti. Istina je da antologijski pjesnički individualiteti razbuđuju, ali i izazivaju sijaset referencijalnih pa i autoreferencijalnih doživljavanja; u ponekih će se tako poetska tvorevina senzibilizirati više uz nostalgične motive, teme i tonove, u nekih će se raspoređivati i poetski problematizirati više uz egzistencijalne, moderne i postmoderne pojmove, u nekih će se bližiti više ironičnom i grotesknom, čak i nihilističkom, koje onda ide do sveopćeg relativiziranja svega, konačno - do rasapa samog teksta.

Bližeći se zaključku - reći je da su u posljednja dva i pol desetljeća prošloga stoljeća sve tri objavljene antologije kajkavskoga pjesništva u kojima antologičari

preferiraju različite autorske modele poetskog izražavanja - Kuzmanovićeva, a pogotovo obje Skokove - velik doprinos prije svega kajkavskoj književnosti, ali se njima prvi put s one često spominjane marginalne, rubne crte najozbiljnije uključuje tamo gdje je toj književnosti po samoj naravi stvari oduvijek i mjesto - u maticu svehrvatske književnosti kao njezin korporativni dio. To je neprijeporna činjenica, ali je isto tako neprijeporna činjenica da suvremeni hrvatski jezik, standard, kao i književnost na njem, zadirući od tobožnjeg konzervatizma, baš i ne prihvaća, osim deklarativno, supstandardne jezične oblike: kajkavski i čakavski. No, zašto je to tako, sasma je druga i - duga priča.

KAJ'S KAJKAVIAN PERIODICAL AND BOOK EDITIONS ANTHOLOGIES

By Ivo Kalinski, Zagreb

Summary

This paper is a general overview on Kajkavian poetry anthologies and also a survey/critical review, especially regarding three recently published ones: Antologija novije kajkavske lirike (Anthology of recent Kajkavian Lyrics), KAJ 3-5, Zagreb 1975, by Kuzmanović, and two anthologies by Skok: Ogenj reči – Antologija hrvatskoga kajkavskoga pjesništva (Croatian Kajkavian Poetry Anthology), KAJ 4-6, Zagreb 1986, and Rieči sa zviranjka – Antologija moderne kajkavske lirike 20. stoljeća (Anthology of Modern Kajkavian 20th Century Lyrics), Tipex, Zagreb 1999. In this respect there are also observations made as to this paper's author and his affinities, referential and auto-referential, in respect to the act itself when writing poetry and also regarding poet individualities; alongside with formative characteristics and creative range of Kajkavian poetic phenomenon in the context of national literature.

Key words: Kajkavian lyrics anthologies, KAJ periodical, the Kajkavian poetic phenomenon in national literature, poetic identity

Rad sa znanstvenoga skupa
UDK 050 Kaj : 398.2/8 (091) (497.5)
Primljeno 2008-09-30

USMENA KAJKAVSKA KNJIŽEVNOST U KRITIČKOM IZBORU I OBZORJU ČASOPISA KAJ

Ivan Zvonar, Varaždin

Sažetak

Ako prve zapise kajkavskih duhovnih i svjetovnih pjesama donose rukopisne pjesmarice, pisane od 16. do sredine 19. stoljeća, začetke usmene proze valja tražiti u pisanim djelima kajkavskih propovjednika iz 17. i 18. stoljeća.

Razlika je ipak u činjenici što je cjelokupna kajkavska književnost u stihovima kroz tristo godina stvarana po načelima zajedničke, nepisane, ali sveprisutne poetike, tako da su primjeri pisane poezije vrlo lako prelazili u usmenu književnost i obratno. Zato je pojava spuštenih kulturnih dobara u starijoj kajkavskoj poeziji češća nego u drugim europskim literaturama.

Nasuprot tome, propovjednici su morali uvažavati spoznajne mogućnosti svojih vjernika, pa su primjere iz propovijedi i stilski i sadržajno prilagođavali slušateljima.

Znanstveno proučavanje kajkavske usmene književnosti, odvojeno od pisane, počinje tek s razdobljem romantizma, kada se i na kajkavskom jezičnom prostoru javljaju prve tiskane zbirke usmenih pjesama i pripovijedaka.

Tom književnom fenomenu posvećuje odgovarajuću pažnju i časopis Kaj od početka svog izlaženja do danas.

Tekstovi skupljeni na njegovim stranicama otkrivaju sve bogatstvo jedne posebne forme književnog stvaralaštva, i to u sva tri književna roda: lirici, epici i drami, i u svim stihovnim i proznim književnim vrstama.

Ona ujedno pokazuje da kajkavska usmena književnost čini neodvojivi dio cjelokupne hrvatske i svjetske književnosti.

Mora se, nažalost, konstatirati da je usmeno stvaralaštvo i na kajkavskim prostorima završilo svoj prirodni život još u šezdesetim godinama dvadesetoga stoljeća.

Zbog toga je svaki novi zapisani primjer, do kojega se još može doći, dragocjen za hrvatsku znanost i kulturu.

Ključne riječi: kajkavska usmena i pisana književnost, poseban oblik stvaralaštva, rukopisne pjesmarice, propovijedi i propovjednici, paralelni zapisi, završetak jednog stvaralačkog procesa.

Časopis je *Kaj*¹, zahvaljujući svom prvom uredniku Stjepanu Draganiću (1923. – 1983.) i znanstvenici Olgi Šojat (1908. – 1997.), na velika vrata čitatelje uveo u svijet starih kajkavskih rukopisnih pjesmarica.² Bio je to poticaj i mlađim suradnicima³ da se jave istovrsnim priložima, pa se tako pred očima hrvatske kulturne javnosti počelo razotkrivati jedno dugo razdoblje nastajanja, širenja i recepcije duhovne i svjetovne poezije na kajkavskom jezičnom izrazu, koja je srednjim i mlađim generacijama do najnovijeg vremena bila nepoznata.

Analize su pojedinih rukopisa pokazale da sastavljači poetskih zbirki nisu prepisivali jedni od drugih, nego su uzimali primjere iz šireg repertoara crkvenoga i profanog pjevanja koji je preko tristo godina, do ilirskog pokreta, egzistirao na prostoru hrvatskoga sjeverozapada unatoč činjenici što je do pojave zbornika

¹ Časopis je *Kaj* sve do broja I - IV svoga XXIII. godišta (1991.) nosio poblizu oznaku *Časopis za kulturu i prosvjetu*. Od broja I, god. XXIV. (1991.) pa do danas nosi oznaku *Časopis za književnost, umjetnost, kulturu*. Mi ćemo u daljnjem navođenju koristiti samo naziv *Kaj* jer njegova velika popularnost otklanja svaku mogućnost zabune.

² Prikazi se kajkavskih rukopisnih pjesmarica Olge Šojat u *Kaju* nižu ovim redom: *Izbor iz Ludbreške pjesmarice.*, god. I. (1968.), br. 7 – 8, str.62. – 72.; *Stara hrvatska kajkavska poezija – Izbor iz dviju kajkavskih pjesmarica* (radi se o pjesmaricama *Philomela sacra* Juraja Lehpamera iz 1796. i *Cantuale* Alojzija Posavca iz 1816.), god. III. (1970.) br. 12., str. 28. – 46.; *Izbor iz starije hrvatskokajkavske književnosti, 16. stoljeće, Prekomurska pjesmarica I (1593?)*, god. VIII. (1975.), br. 9 – 10, str. 85. – 108.; *Katarina Patačić Keglević: "Pesme horvatske"* (izbor: Olga Šojat), god. XXIV. (1991), br. 1, str. 58. – 74. Olga će Šojat u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti, Matica hrvatska – Zora, Zagreb 1977.* detaljno predstaviti *Pavlinški obredni priručnik iz 1644.*, knjiga 15/1, str. 363. – 384. i *Pjesmaricu Juraja Šćrbačića* (tzv. *Drnjansku*) iz 1687., knjiga 15/II, str. 335. – 372.

³ Vilko Novak, *Prekmurska Martjanska pesmarica I, Kaj*, god. XXI., Zagreb, 1988., br. III – V, str. 3. – 18.

Ivan Zvonar, *Rukopisne pjesmarice sjeverozapadne Hrvatske – Varaždinska pjesmarica I. Kaj*, god. XXVI., Zagreb, 1993., br. 1, str. 21. – 44.

Ivan Zvonar, *Rukopisna pjesmarica Ivana Mlinarića, Kaj*, god. XXIX., Zagreb, 1996., br. 1 – 2, str.17. – 25.

Hrvoje Petrić, *Drnjanska pjesmarica, Kaj*, god. XXXIV., Zagreb, 2001., br. 1 – 2, str. 21. – 26.

Tatjana Puškadija Ribkin, *Nekoliko manje poznatih hrvatskokajkavskih pjesmarica s kraja 18. i početka 19. st., Kaj*, god. XXXVI., Zagreb, 2003., br. 3, str. 22. – 30.

latinske i kajkavske duhovne poezije *Cithara octochorda* iz 1701.⁴ bio tiskan zane-marivo mali broj tekstova, i to samo duhovnih, bez napjeva.

Prvi su primjeri profane poezije tiskom objavljeni još kasnije, tek 1819. u *Stoljetnom kalendaru*⁵ Tomaša Mikloušića.

O samostalnom koncipiranju sadržaja te osobnoj maniri bilježenja tekstova, a samo u rjeđim primjerima i melodija, govori čitav niz varijacija u fonetsko-fono-loškom, morfološkom, leksičkom, pravopisnom i stilskom smislu.

Za primjer se navode počeci pjesme *Došel je anđel Gabrijel iz Martjanske pjesmarice I.* s kraja 16. stoljeća, iz trećeg izdanja *Cithare octchorde* te iz *Varaždinske pjesmarice I.* s kraja 18. stoljeća. Vremenski razmak između prvog i trećeg zapisa iznosi približno dvjesto godina.

Pofzlan be Angyel Ga,,
briel, vu jeden Va,,
ras Nazareth, kje,,
dnoi poniznoi Deviczi, prosztoi
Bofjoi fzlusbeniczi.
Doide vpreprofztu hisu
i ondi naide zorniczto, fsteroi ta,,
ko govorjasfe, i tako jo pozdravi:
Zdrava boidi oh Mária, csi(fzta)
ponizna Devicza, milofzti puna an,,
gyelszke, ober punofzti Nebeszke...

Martjanska pjesmarica I., rukopis I. dio,
str. 24. – 25. (kraj 16. ili sam početak 17. stoljeća)

⁴Puni naslov zbornika glasi: *Cithara octochorda seu Cantus sacri Latino-Sclavonici, quos in octo partes, pro diversis anni temporibus, distributos; ut in Sclavoniae populis erga Deum, divósque a n I M o s a C C e n D a t: Pia suâ manificentia in lucem prodire jussit, reverendissimus dominus Joannez Znika, Almæ et Vetustissime Cathedralis Ecclesiae Zagrabienis custos, et canonicus senior: nec non abbas ecclesiae SS. Trinitatis de Petrovaradino – Viennæ Austriae, Typis Leopoldi Voigt, Universitatis Typ.*

Godina tiskanja se vidi iz kronograma: MDCCI.

Drugo je izdanje također tiskano u Beču 1723., a treće u Zagrebu 1757.

Od drugog izdanja umjesto sintagme *Latino-Sclavonici* stoji *Latino-Croatici*.

⁵“Ztolétni *Kalendâr* iliti Dnevnik ztolétni horvátzki do léta 1901 kasúchi. P o T h o m . M i k - l ó u s h i c h u , *Plebanushu vu Ztényevczu izpíszan, y na szvétlo vån dán. Vu Zagrebu* , Nalosen, y prítizkan vu Novoszszelzkoj Szlovárniczí. / M D C C C X I X .”

Pofzlan je Angel Gabriel, vu jeden varas Nazareth:
k jedne ponizne Devicze prave Bofje ſzlusbenicze.

Doyde v-priproztu hificzu, y onde nayde zorniczu:
kotere tak govoryaſſe, y takoju pozdravlyaſſe.

*Zdrava budi ô Maria! chizta ponizna Devicza:
milozti puna nebezke, oberh punozti Angyelzke.*

Cithara octochorda, III. izdanje, 1757., str. 67.
Anđelove su riječi i u knjizi otisnute kurzivom.
Zapis sadržava i note.

Poszlan je angel Gabriel vu jeden
Varass Nazareth k-jednoi ponizne Devi,,
cze prave Bosje Szlusbenicze. Doide
v-priproztu Hisiczu, y onde naide Zorniczu koje
vetak govorjasse y takoju pozdravlasse.
Zdrava budi o Maria, Chiszta ponizna De,,
vicza milozti puna Nebeszke ober puno,,
ſzti angelszke.

Varaždinska pjesmarica I. iz 1793.

Očigledno je da su sva tri zapisivača koristila isti izvor, ali uvijek s više ili manje prisutnim varijacijama, što dokazuje da je pjesma dugo živjela životom usmenoga književnog djela i da se tako prenosila od generacije do generacije, bez obzira na to što je u jednom trenutku bila i tiskana. Valja naglasiti da je svaki takav zapis jednokratno, pa je podjednako original kao i prvi izbor u jeziku, dakle sam predložak, za koji se, međutim, najčešće i ne zna kako je točno izgledao. Drugim riječima, u znanosti nikako ne valja poistovjećivati varijantnost, kao redovitu pojavu u usmenom prenošenju i širenju nekoga književnog djela, i paralelne zapise, koje valja promatrati kao jednokratna poetska ostvarenja.

Rukopisne pjesmarice također pokazuju (dostatni su primjeri sa stranica časopisa *Kaj*) da su sva pisana i usmena poetska ostvarenja na kajkavskom narječju, od svojih početaka, koji sežu duboko u petnaesto stoljeće, do preporoda, stvarana po istoj, nepisanoj, ali sveprisutnoj poetici, pa su pisana djela vrlo lako prelazila u svijet usmene književnosti, da bi dalje živjela životom folklornih činje-

nica. Zbog toga je pojava tzv. *spuštenih kulturnih dobara*⁶ na kajkavskom jezičnom prostoru daleko češća nego u drugim europskim književnostima.

Nije, dakle, čudno što se prenošenje i širenje određene pjesme ili proznog izbora u jeziku može pratiti među publikom kroz nekoliko stoljeća. Kao primjer će poslužiti pjesma *Jur turobna i žalosna zima prohodi* koja je prešla put od dijele *Drnjanske* ili *Ščrbačićeve pjesmarice*⁷ sastavljenog 1687. do Žgančeve zbirčice *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja* tiskane u Zagrebu 1916.⁸

Dosad je proučeno šest paralelnih zapisa te pjesme. Dva donose i napjev.⁹ Ona, međutim, nije i jedina.

Puno je takvih primjera sadržano u Žgančevu *Zborniku crkvenih pjesama* tiskanom 1925. godine.¹⁰

Najveći je broj kajkavskih stihova do preporoda ostao nepotpisan. Stariji su pjesnici radije koristili neutralne formule: *To je pesen spravil jeden mladi dijak*, *To je pesen spravil jeden mladi junak*, *Tužil se je jeden mladenec*.

Znanosti su poznata samo tri konkretna slučaja u kojima se autori potpisuju imenom i prezimenom. Dva sadržava *Martjanska pjesmarica I*.

Prvi je ukomponiran u pretposljednju strofu pjesme *Cantio de Matrimonio* (*Pjesma o braku*)

To pefzen fzpravil leipo jo
zversil, **Andreas Saitics** vu do,,
broi voli, po Xtusfjevom na fzevit

⁶ Pojam *Gesunkene Kulturgüter* (spuštena kulturna dobra) uvode u znanost ruski folkloristi Pjotr Bogatirjov i Roman Jakobson (1896. – 1982.) u svom znamenitom radu *Die Folklore als eine besondere Form des Schaffens* (*Folklor kao naročiti oblik stvaralaštva*) u nas u prijevodu Stjepana Stepanova u zborniku Maje Bošković – Stulli: *Usmena književnost – izbor studija i ogle-da*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 17. – 30. To je preuzimanje pojedinih djela iz tzv. visoke (pisane) književnosti u svijet usmenoga poetskog stvaralaštva.

⁷ Ta je pjesma zapisana pod naslovom *Alia rusticorum: Kad mi zim jur prohodi*, na str. 64. – 65. rukopisa.

⁸ *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja*, Sabrao, harmonizovao i izdao Vinko Žganec, Zagreb, 1916., Hrvatska tiskara DD u Zagrebu, *Protuletno drago vreme*, br. 47., str. 54. – 55.

⁹ Usporediti u radu Ivana Zvoara, “*Protuletno drago vreme*” ili *barok u kajkavskoj lirici*, *Radovi Hrvatskog društva folklorista*, Vol. 2 – 3, *Folklor i barok u Hrvatskoj*, str 19. – 27.

¹⁰ Puni naslov djela glasi: *Zbornik jugoslovenskih pučkih popijevaka*, I. knjiga, Dr. Vinko Žganec: *Hrvatske pučke popijevke iz Međumurja*, II. svezak (Crkvene). Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1925. Tu, svakako, valja spomenuti pjesme *Stabat Mater* (*Stase mati kruto tužna*), *Dies iræ, dies illa* (*Den serditi hoće dojtj*), *Kristuš nam se gori stal* (s tri napjeva), *Majka Božja je zaspala* (s čak pet napjeva), ali i mnoge druge.

rodgyenyei Jezero pét fztou tri
deszet vstertom.

Rukopis: V. dio, br. 8., str. 57.

Šajtić je prvi po imenu poznati kajkavski pjesnik.

Drugi primjer također čini pretposljednja strofa, ali sada u pjesmi *Gofzto nam je sal, kai je naf orfzag, tak kroto opufcsen...*:

To pefzen fzpravil, **Gabriel**
Nencsicf, z velikim miflenyem, kro,,
to Selesfe, da bi kerscseniczi, vfzi
Boga poznali, ý da bi gori,
v Nebefzki orfzág, vekso fzkerb
noszili.

Rukopis: IV. dio, str.. 73.

Tako je potpisana i *Popiuka od Razboia Chingicheuoga* iz 1664.

Ouo za szpominak ia hotih szpizati
A za uechu Diku chinit chu szpiuati
Catharina Zrinszka Szuitu napred dati
Da im Bog da lip glaz u Vik usivati.

Sva je tri primjera podvukao I. Z.

Rukopisna pjesmarica

Katarine Frankopan Zrinski, str. 82.

Pjesma je nastala u povodu veličanstvene pobjede Petra Zrinskoga nad Turcima kod Jurjevih stijena 1663. godine.

Jesu li Ferenc Delišimunović (? – 1712.), Janko Jelačić, Baltazar Patačić (1663. – 1719..) te sastavljači brojnih rukopisnih pjesmarica i autori tekstova što su ih potpisali svojim imenom, zasad je nemoguće utvrditi. Iznimku, dakako, predstavlja zbirka *Pesme horvatske* iz 1781. za koju je pjesme prikupila i dala ih kaligrafskim rukopisom prepisati u jedan svezak Katarina Patačić (1743.? – 1811.). Autori su tih pjesama, kada se ne radi o prepjevima (a takvih je malo), supružnici Franc i Katarina Patačić.

Tek nakon Pavla Stoosa pjesnici redovitije potpisuju svoja djela.

Spomenute rukopisne pjesmarice sadržavaju najstarije zapise duhovnih i pro-

fanih pjesma s kajkavskog jezičnog prostora¹¹ i pokazuju izravne veze s hrvatskim književnim jugom. Josip Kekez (1937. – 2003.) upravo na stranicama časopisa *Kaj* otkriva formalne podudarnosti nekih pjesama u *Martjanskoj pjesmarici I.* (on je naziva *Prekomurska*) s formom pjesama dugog stiha, tzv. bugarščica¹².

Pavlinska pjesmarica iz 1644. korespondira s više pjesama zabilježenih u najstarijoj do danas poznatoj glagoljskoj poetskoj zbirci koja se, kao dodatak jednom kodeksu (u našoj znanosti *Pariški kodeks*), čuva u Nacionalnoj biblioteci u Parizu pod oznakom *Code Slave 11*, a nastala je 1380. godine u Splitu ili bližoj mu okolini¹³, dok je pjesma *Vu to vreme godišča* (folio 110 v – 111 v) samo kajkavska prilagodba pjesme *Va se vrime godišča* (više se strofa podudara i jezično i formalno.)¹⁴

Znanstveno proučavanje i sustavnije zapisivanje primjera usmene kajkavske poezije, neovisno o pisanoj, počinje i na hrvatskom sjeverozapadu tek u tridesetim i četrdesetim godinama 19. stoljeća, potaknuto najvjerojatnije romantičarskim pogledima na vrijednost te sastavnice književnog stvaralaštva.

Kao skupljače narodnih pjesama svakako valja spomenuti Stanka Vraza (1810. – 1851), Ivana Kukuljevića Sakcinskog (1816. – 1889.), Matiju Valjavca Kračmanova (1831. – 1897.), Rikarda Ferdinanda Plohl-Herdvigova (1846. –

¹¹ Dva su cjelovita kajkavska poetska teksta zapisana prije nastanka ovdje navedenih rukopisa i knjiga. Jedan je od njih pjesma *Zdravo budi božje telo na oltaru alduvano* sačuvana na unutrašnjoj stranici *Postille Guillermi* pod naslovom *Cantio optima*. O tekstu je opširno izvjestio Láslo Hádrovics na znanstvenom skupu u Varaždinu 1986. u povodu četrirstote obljetnice tiskanja Vramčeve *Postille*. On ga stavlja u peto desetljeće 16. stoljeća. Paralelni se zapis nalazi u *Pavlinskoj pjesmarici*. Gotovo je identičan s Hadrovicsevima, samo je izmijenjen redosljed dviju, uvjetno rečeno, kitica.

Drugi je tekst *Kristuš se je gore vstal*, a najstariji se kajkavski zapis nalazi na praznom omotnom listu *Klimpuškog misala* u Gradišću, zapisan bosančicom, ali s dosta glagoljskih slova i datiran je godinom 1564. Prvi stihovi glase:

Krištuš je gore vstal, naše grehe odapral
kaj je on tu ljubil, sobum je je gore vzel
kirieleišon aleluja.

Osamdeset godina mladi zapis te pjesme sadržava *Pavlinska pjesmarica iz 1644.* (folio 126 v i 127 r). Gotovo da i nema razlike u tekstovima.

¹² Josip Kekez, *Prožimanje usmene i pisane kajkavske književnosti starijih razdoblja – Prvi tragovi i komentari o kajkavskoj usmenoj književnosti; prvi zapisi i nasljedovanje narodne bugarščice*, *Kaj*, god. XIX., Zagreb, 1986., br. II., str. 29. – 40.

¹³ Tu je zbirčicu pjesama detaljno predstavila hrvatskoj kulturnoj javnosti Dragica Malić u knjižici *Jezik prve hrvatske pjesmarice* (na unutrašnjem naslovnom listu stoji *Jezik najstarije hrvatske pjesmarice*), HFD, Liber, Zagreb, 1972.

¹⁴ Radi se o prepjevu (parafrazi) latinske pjesme *In hoc anni circulo*. Njezin se najstariji zapis na hrvatskom jeziku nalazi u Petrisovu zborniku (pisanom glagoljicom) iz 1468.

1901.), Franju Šavera (Ksavera) Kuhača 1834. – 1911.)¹⁵ i, dakako, našega najvećeg melografa i zapisivača tekstova usmenih, narodnih pjesama dr. Vinka Žganca (1890. – 1976.).

Kad se pojavio na stranicama časopisa *Kaj*, i to u prvom broju 1968., Žganec je već imao za sobom četiri velike i nekoliko manjih zbirki kajkavskih usmenih pjesama iz edicije *Zbornika jugoslovenskih pučkih* (kasnije *jugoslavenskih narodnih*) *popijevaka*.¹⁶

Međutim, upravo je u to vrijeme ponešto palo zanimanje za usmeno narodno stvaralaštvo, pa je pet njegovih članaka, objavljenih od 1968. – 1971. imalo zadatak da pokaže kako posao na skupljanju narodnih pjesama još nije završen te da valja potaknuti i druge štovatelje folklornog blaga na terenski rad, kako bi se snimilo i zapisalo ono što se još može zapisati.

Odziv nije bio velik, ali ipak dostatan da se i na stranicama *Kaja* pokaže sva motivsko-tematska raznolikost kajkavskih usmenih narodnih pjesama.¹⁷ Tako su se tu našle lirske pjesme u svim svojim pojavnim oblicima, od ljubavnih, prigodnih i posleničkih, preko naricaljki i dječjih brojalica do romanci i balada, a uz njih i poetska ostvarenja koja nose sva obilježja epskoga književnog roda.

Pokazano je po čemu su kajkavske narodne pjesme, uza sve svoje specifičnosti, dio cjelovitog korpusa južnoslavenskoga usmenog poetskog stvaralaštva, ali i da, jednako tako, sadržavaju niz motiva koji nose internacionalna obilježja. Tu se mogu spomenuti: motiv o ranjenom junaku koji se oprašta od družine, motiv suhog javora, motiv o majci koja ubija svoju nezakonitu djecu da bi se mogla udati, o razbojniku Pavlu koji ubija svoje supruge, a posebno valja spomenuti motiv junaka što dolazi na svadbu svoje žene (u kajkavskoj inačici *Jankič na*

¹⁵ Zbog iznimnog značenja Kuhačeva melografskog rada i za kajkavsku usmenu poeziju, ovdje navodimo puni naslov njegove velike zbirke: *Južno-slovenske narodne popievke*. (*Chansons nationales des Slaves du sud*). Većim ih dielom po narodu sam sakupio, ukajdio, glasovirsku pratnju udesio te izvorni im tekst pridodao Fr. Š. Kuhač. I. knjiga. I. svezak. U Zagrebu 1878. Kao što je vidljivo iz naslova, I. je knjiga tiskana 1878., II. – 1879., III. – 1880. i IV. – 1881. Kuhač je imao pripremljenu i V. knjigu, ali je nije uspio tiskati za svog života. Pojavila se tek 1941., a priredili su je Vladoje Dukat (1861. – 1944.) i Božidar Širola (1889. – 1956.), ali su, nažalost, potpuno izmijenili oblik knjige, a ponešto i metodologiju u uređivanju.

¹⁶ Uz već citirani *Zbornik* međimurskih crkvenih pjesama (bilješka 10) to su:

- *Zbornik jugoslovenskih pučkih popijevaka*, I. knjiga, Dr. Vinko Žganec: *Hrvatske pučke popievke iz Međumurja*, I. svezak (Svjetovne). Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1924.

- *Zbornik jugoslavenskih narodnih popijevaka*, 4. knjiga, *Narodne popievke Hrvatskog zagorja*, JAZU, Zagreb, 1950. napjevi, a 1952. kao 5. knjiga tekstovi.

- *Zbornik jugoslavenskih narodnih popijevaka*, 7. knjiga, *Hrvatske narodne popievke iz Koprivnice i okoline*, JAZU, Zagreb, 1962.

ljubinoj svadbi) koji nas preko štokavske pjesme *Ropstvo Janković Stojana* vodi do Odisejeva povratka na rodni mu otok Itaku gdje prosoci čekaju, smatrajući ga mrtvim, da se njegova supruga Penelopa odluči udati za jednoga od njih.

Sve se rečeno može iščitati i iz prvog opširnijeg izbora kajkavske usmene lirске poezije koji je za časopis *Kaj* pripremio Ivo Kalinski.¹⁷

U uvodnom je tekstu uspostavljen odnos između usmene i pisane književnosti, a bitnu razliku među njima čini način komuniciranja s publikom.

Riječ je, zapravo, o tri ontološke razine književnog djela. Prva je izbor u jeziku, druga je razina vrijednosti, a treća predmet (napisana ili otisnuta knjiga).¹⁸

Dok pisac posredno komunicira s čitateljima organizacijom boje na papiru i nije mu presudan trenutak kada će njegovo djelo biti prihvaćeno od čitalačke publike (jer kao knjiga može potrajati i progovoriti tek nadolazećim generacijama), usmeno se književno djelo nudi slušateljima organizacijom zvuka u prostoru u neposrednoj umjetničkoj komunikaciji. Stoga je bitno da odmah bude prihvaćeno na razini vrijednosti jer mu jedino ta činjenica osigurava budući život. Samo tada primatelji umjetničke poruke postaju potencijalni prenositelji i širitelji ponuđenog izbora u jeziku.

Zapisivanjem i usmeno književno djelo dobiva treću razinu (svoj materijalni oblik). Valja ipak naglasiti da ga čin zapisivanja ne prenosi spontano u svijet pisane književnosti, pogotovu ako se zna gdje je i kada zapisano kao folklorna činjenica, jer ono i dalje čuva sve strukturne i formalne značajke usmenoknjiževnog fenomena i ostaje njegov dio.

Kalinski dalje kaže: "Imajući, naime, na umu činjenicu da se u određenoj agrafičnoj društvenoj sredini usmeno stvaralaštvo ne odvija u strogo definiranim i krutim oblicima odijeljenima od stvarnosti u umjetno stvorene situacije, nego upravo kao funkcija te stvarnosti, mi smo se u razvrstavanju materijala držali onih pokazatelja što su najprisniji odjek mogućeg događaja koji je najbliži životu."¹⁹

Taj je princip proveden gotovo dosljedno.

Nema nikakve sumnje da i prozno usmenoknjiževno stvaralaštvo na hrvatskom sjeverozapadu seže dublje u prošlost od tiskanih knjiga kajkavskih pro-

¹⁷ Ovdje se mogu samo poimence nabrojiti suradnici časopisa *Kaj* koji su reagirali na taj poticaj kada su u pitanju pjesme. Bili su to: Franjo Židovec, Božena Filipan, Mira Janković, Ivo Kalinski i Miroslav Vuk. Za uspio izbor *Narodnih popijevaka brdovečkog prigorja* (*Kaj*.God. II., Zagreb, 1969., br. 5, str. 29. – 32.) nije naznačen sastavljač.

¹⁸ Ivo Kalinski, *Opće misli o odnosu usmene i pisane književnosti s obzirom na kajkavsku usmenu lirsku poeziju – Izbor iz kajkavske usmene poezije*, *Kaj*, god. VI., Zagreb, 1973. br. 10 (cijeli je broj posvećen istoj temi).

¹⁹ Ivo Kalinski, o.c., str. 5.

povjednika iz 17. i 18. stoljeća, ali se njegovi prvi pisani tragovi naziru tek u njihovim djelima, i to od Juraja Habelića (1609. – 1678.) do Adama Baltazara Krčelića (1715. – 1778.).

Da bi, naime, mogli objasniti pojedine biblijske sadržaje ili moralne norme, oni su se služili tzv. peldama (mađ. példa) ili primjerima, za koje su, istina, uvijek nalazili uzore u crkvenim djelima europskih autora, ali su ih morali prilagoditi onim specifičnim prilikama u kojima su propovijedali, a to znači spoznajnim mogućnostima svoje pastve.

Mnogi su manje vješti svećenici u tome i pretjerali, što najbolje pokazuju dva citata Maje Bošković-Stulli pri najavi izbora iz zbirke *Narodne pripovjedke, skupio u i oko Varaždina* Matija Valjavec (vlastita naklada), Varaždin, 1858. priređenog za časopis *Kaj*.

Prvi je uzet iz djela Štefana Zagrepca (Zagrebac, pravim imenom Matija Marković, 1669. – 1742.) *Hrana duhovna (P a b u l u m s p i r i t u a l e)*, koje je izlazilo od 1715. – 1734. Autor se u njemu žali: “Kršćanstvo, velim sadašnjega vremena od istine evangeliumske i pravičnih navukov prodekatorskeh vušesa svoja odvrtaču i fabulam ali pripovestiam bolje veruju neg božanskem navukom. [...] Naj dojde koji prodekator na prodekalnicu, naj pripoveda senje, fabule, i norije neprikladne za tako sveto mesto, toga i takvoga ne mogu se za dosta prehvaliti.”

Drugi potječe iz djela *Czvet Szveteĥ ali sivlenye y Chini Szvetczev Koteri Vu Nafsem Horvaczkem, iliti szlovenszkem Orszagu z-vekssum pobosnoftjum, y z-prodeftvom postuju sze*. Hilariona Gasparottija (1714. – 1762.) koje je izlazilo od 1750. do 1761. i najopsežniji je primjer propovjedne proze u starijoj kajkavskoj, i uopće hrvatskoj, književnosti: “O kak si mi rajši štejemo i poslušamo vsakojačke fabulice i babje pripovesti nego svete i pobožne knižice, ter kršćanske k tomu navuke i prodečtva odhitavamo!”²⁰

Izvjesno je, dakle, da su takve “fabule i norije neprikladne” intenzivno živjele u narodu, s čime su morali računati svi propovjednici, ali su i njihove pelde, koncipirane prema opisanim potrebama i prilagođene narodnom govoru, vrlo lako prelazile u svijet usmene književnosti.

O tom su problemu, upravo na stranicama časopisa *Kaj*, pisali izvrsni poznavatelji usmene i starije pisane kajkavske književnosti: Olga Šojat, koja komentira djelo *Hištorije* (prvo izdanje 1735., drugo 1753.) Štefana Fučeka (1690. – 1747.),²¹ Josip Kekez, uspoređujući usmenu i pisanu kajkavsku prozu 17. i 18. stoljeća, i Maja Bošković-Stulli u već spomenutom uvodnom tekstu.

²⁰ Maja Bošković-Stulli, *Kajkavske pripovijetke i predaje*, *Kaj*, god. V., Zagreb, 1972., str. 3.

²¹ Olga Šojat, Štefan Fuček: *Hištorije*, *Kaj*, god. V., Zagreb, 1972., br. 2, str. 78. – 81.

Izgleda da su usmenoj narodnoj prozi najbliži upravo Štefan Fuček, koji je, koristeći strukturu narodne bajke i predaje, tako živo naslikao pakao i paklene muke da ga je Antun Nemčić (1813. – 1849.) u svojim *Putositnicama nazvao* “našim pseudo – Danteom”,²² i Adam Baltazar Krčelić u *Annuama* za 1765. i 1766. godinu s prozama *Đavao u Gorama* i *Silne glasine o vampirima*.

Maja Bošković-Stulli skreće pažnju i na Gajevu rukopisnu ostavštinu, posebno na dio *Vsakojačka pripovedanja iz vust starih ljudih pobrana*. Iz nje valja izdvojiti kao posebno vrijedan zapis vrlo raširenu bajku o mačehi i pastorki za koju nema sumnje da pripada svijetu usmenog pripovijedanja.²³

Ista autorica u opširnom radu *Odnos kmeta i feudalca u hrvatskim usmenim predajama*²⁴ analizira predaje o hrvatsko–ugarskom kralju Matijašu (Matija Korvin, 1443. – 1490.), koji je skršio svemoć feudalaca i na taj način ponešto olakšao život kmetovima, čime je u narodu stekao epitet pravednog vladara. Po predaji on nije umro, nego samo spava u nekom starom gradu gdje mu brada raste oko stola (motiv o njemačkom caru Fridriku I. Barbarossi, 1122. – 1190., u nas i o Kraljeviću Marku), pa kad ga šest puta obraste, doći će “jeden mladenec” (kaže Gaj) i ostrići kraljevu bradu; on će se tada dići i narodu vratiti slobodu. O Matijašu se pričalo i da se znao presvući u siromašnu odjeću, pa bi tako putovao svojim carstvom i doživljavao razne zgrade nakon kojih bi se otkrivao i kažnjavao opake, a nagrađivao dobre.

Maja Bošković-Stulli, međutim, ne prihvaća bez ostatka tezu da je i vođa Seljačke bune iz 1573. Ambroz Gubec dobio ime Matija po pravednom kralju Matijašu, jer smatra da u to vrijeme među Hrvatima kajkavcima još nisu bile posebno raširene legende o toj, inače povijesnoj, osobi.

Valja reći da je takvih predaja i legendi ipak bilo i na kajkavskoj strani, posebno u Međimurju, a neke su se održale do pedesetih godina dvadesetoga stoljeća.

Jednu je od njih piscu ovih redaka ispriповijedao djed oko 1950. godine.

– *Negda je v naše selo došel jeden vandravec. Imel je jako zdrapano opravo pak ga nišče ne štel prijeti na stan. Na zadnje ga itak prijel jen siromašni šoštar i dal mo je večerijo. Da so se najeli, šoštar je pital vandravca kak mo je ime, a ov je rekel da mo je ime Matjaš (valja čitati Mačas). “Gle, gle!” rekel je šoštar. “I meni je ime Matjaš.” Potom je zel kufico vina i nazdravil: “Ti Matjaš, ja Matjaš i naš svetlji*

²² Usporediti o tome rad Ivana Zvonara: *Folklorni elementi u književnom djelu* Stjepana Fučeka, *Kaj*, god. XXXVII., Zagreb, 2004., br. 1 – 2, str. 25. i dalje.

²³ Maja Bošković-Stulli, “*Vsakojačka pripovedanja od Krapine iz vust starih ljudih pobrana*” u zapisu Ljudevita Gaja, s izborom tekstova, *Kaj*, god. IV., Zagreb, 1971., br. 10, str. 36. – 44.

²⁴ Maja Bošković-Stulli, *Odnos kmeta i feudalca u hrvatskim usmenim predajama*, *Kaj*, god. VII., Zagreb, 1974., br. 3 – 4, str. 40. – 48.

kralj Matjaš. Bog nas poživi!” Nato mo se vandravec otkril da je kralj i oslobodil ga harmice.

Najveća je autoričina zasluga ipak u tome što je na stranicama časopisa *Kaj* ponovo pobudila zanimanje za najopsežniju, i jedinu takvu, a već gotovo zaboravljenu zbirku kajkavskih usmenih pripovijedaka *Narodne pripovjedke, skupio u i oko Varaždina* Matija Kračmanov Valjavec (prvo je izdanje tiskao u vlastitoj nakladi u Varaždinu 1858., a drugo u nakladi Knjižare Dioničke tiskare u Zagrebu 1890.). To je djelo samostalno i potpuno neovisno o pisanoj književnosti.

Zbirka je tematski podijeljena u cjeline: *Pripovesti od Vil, Pripovesti od Rojenic ili Sujenic, Pripovesti od vučjega pastira i Različite pripovesti*. Ona pokazuje široku skalu motiva koji daleko prelaze hrvatske prostore, pa tako povezuju kajkavce s općim svijetom usmenoga, narodnog pripovijedanja.

Danas se zna da su glavni zapisivači tih pripovijedaka bili Valjavčevi učenici Rikardo Ferdinando Plohl-Herdvigo iz Pavlovaca kod Ormoža i Joža Šatrak iz Zamladinaca kod Vrbovca.

Sam je Plohl kasnije spomenuo da je Valjavec u zapisima ponešto i popravljao i dotjerivao, s čime zapisivači nisu uvijek bili suglasni, no ti sitni popravci, više formalne nego sadržajne naravi, nisu narušili izvornost zapisa.

Drugačije je, ipak, postupila Ljiljana Marks²⁵ u svom radu *Dvoje međimurskih pripovjedača* u kojem, također na stranicama časopisa *Kaj*, predstavlja čitateljima Moniku Žiga i Marka Karlocija iz Donje Dubrave (istočno, donje Međimurje) te donosi četiri Monikine i pet Markovih pripovijedaka. Ona je snimljeni materijal vrlo precizno prenijela na papir, pa ti zapisi mogu poslužiti i kao pouzdana podloga za proučavanje donjomeđimurskih govora.

Iako je zbirčica nastala gotovo sto trideset godina nakon Valjavčeve, a sigurno je da niti jedan od donjodubravskih pripovjedača nikada nije čuo niti za Valjavca niti za njegovu zbirku, korespondencija je s Valjavčevim pripovijetkama nevjerovatna (posebno novela *Lažič i Prilažič*).

Važnija je, međutim, konstatacija koju je zapisivačica oblikovala nakon neposredne komunikacije s pripovjedačima: “Kazivač nije svjestan da istu priču svaki put priča drugačije i da nije on taj koji nam točno reproducira tekst koji je čuo, već da ga istodobno svaki put iznova kreira, prilagođuje sebi i nama koji ga slušamo.”

To je samo još jedan dokaz više da je svaki zapis usmenoga književnog djela jednokratani i neponovljiv, bez obzira na to što dolazi iz usta istog pripovjedača

²⁵ Ljiljana Marks, *Dvoje međimurskih pripovjedača*, *Kaj*, god. XIX., Zagreb, 1986., br. II., str. 3. – 12. Pripovijetke su otisnute na str. 49. – 50. i 57. – 10.

ili iz pera istog zapisivača, i da ga valja smatrati originalom. Drugačije se valja odnositi prema doslovnom prepisivanju već zapisanih primjera.

Uspoređujući *Narodne pripoviesti iz susjedne Varaždinu Štajerske*, koje je sabrao i objavio Matija Valjavec Kračmanov u *Izviestju Kraljevske realne i velike gimnazije u Varaždinu za godinu 1875.*, sa sadržajem zbirke *Narodne pripovijetke* Maje Bošković-Stulli²⁶, pisac je ovih redaka najizravnije pokazao već spomenuta motivsko-tematska prožimanja u fabulama usmenih narodnih pripovijedaka na prostorima koji daleko prelaze etničke i državne granice, pa je tako i na stranicama *Kaja* potvrdio postavke *migracijske teorije* Theodora Benfeya (1809. – 1881.) o seljenju usmenoknjiževnih motiva iz jednog dijela svijeta u drugi, od jednog naroda do drugog.²⁷

Vrijedan su doprinos proučavanju kajkavskih usmenih pripovijedaka svojim zapisima objavljenima u časopisu *Kaj* dali još neki znanstveni pregaoci. Ovdje se navode njihova imena prema kronologiji objavljivanja priloga.: Dragutin Vuk, Milan Nikolić, Divna Zečević, Marija Bango i Vladimir Miholek.

Prozni pripovjedni tekstovi iz kalendara *Danica zagrebečka* (izlazio od 1834. – 1850.) Ignaca Kristijanovića (1796. – 1884.) o *smešnom Martinu* i drugi podosta odstupaju od poetike usmenoga proznog stvaralaštva, pa ih ovdje ne komentiramo.

Usmenu je kajkavsku dramu u *Kaj* unio Nikola Bonifačić Rožin (1913. – 1995.) svojim etnografskim zapisom pod naslovom *Baba gljive bere – međimurska svadbena komedija*²⁸.

Možda naziv komedija prelazi okvire samoga djela. Radi se o scenskoj igri koja se u najviše slučajeva svodi na protagonista i zbor, a izvodi se isključivo u svatovima s, od davnine ustaljenom, mizanscenom. Muškarac se oblači u ženske haljine i maramom prekriva lice, a u rukama ima razne rekvizite: staro vjedro na kolcu kojim lupa, žarač ili tzv. lopar (široku lopatu za stavljanje kruha u krušnu peć), na kojem je najčešće kredom ili ugljenom nacrtan ženski spolni organ.

Zbor pjeva o babi, ali to u početku nije bila baba, nego djevojka koja je pri branju gljiva izgubila nevinost, pa sada traži od svatova novčanu pomoć da doktori i barberi (brijači – koji su nekada pružali ljudima jednostavnije liječničke usluge, npr. puštali krv) zašiju ranu zadobivenu pri preskakanju klade u šumi. Maskirani muškarac pokretima prati sadržaj pjesme, a oni mogu biti i dosta las-

²⁶ *Narodne pripovijetke*, priredila Maja Bošković-Stulli, Pet stoljeća hrvatske književnosti. Knjiga 26., Matica hrvatska – Zora, Zagreb, 1963.

²⁷ Ivan Zvonar, *Matija Valjavec i "Narodne pripoviesti iz susjedne Varaždinu Štajerske"*, *Kaj*, god. XXXIV., Zagreb, 2001., br. 6, str. 51. – 58.

²⁸ *Kaj*, god. II., Zagreb, 1969., br. 10., str. 47. – 53.

civni. Uspjeh izvođenja te igre zapravo i ovisi o njegovim glumačkim sposobnostima. Karakteristični su stihovi:

Plaćajte katani* doktore, barbere
kaj bodi zašilji to čemerno rano
koja me dostigla dok sem gljive brala,
dok sem glive brala na bukovi kladi...

* katani (mađ. katona – vojnik) – misli se na muški dio svatova

Pritom se svatovima poslužuju kolačići u obliku gljiva, a oni na tanjur stavljaju svoje novčane priloge. Zanimljivo je da tako skupljeni novac ide glavnoj *sokačici* (kuharici).

Sama se igra ponešto razlikuje od mjesta do mjesta, a u nekim zapisima ima više osoba i elemenata pravog dijaloga.

Ako je svatova puno, pjeva se i prekrasna pjesma *Slaviček se ženi*, kako bi svi stigli na red da plate gljive.

Međutim, već je u prvoj godini izlaženja časopisa *Kaj* Marija Žganec, inače majka akademika Vinka Žganca, u nekoliko nastavaka (od br. 2 do dvobroja 4-5) opisala život i narodne običaje međimurskoga sela Vrtišinec, a u sklopu se tog rada nalazi i detaljan opis svatovskih običaja koji su sami, od početka do kraja, cjelovita i zaokružena drama i po tome su neodvojivi dio usmenoga dramskog stvaralaštva.

Premda se ti običaji razlikuju od mjesta do mjesta, oni uvijek sadržavaju neke osnovne dijelove (zaprečivanje puta svatovima, traženje mladenke, na kajkavskim prostorima najčešće ružice, na drugim hrvatskim prostorima srne, košute, jarebice i sl., vjenčanje, odvođenje mladenke u novu obitelj i druge).

Glavni su nositelji radnje *starašina*, koji se bira s mladenčeve strane, zatim *primeš*, koji vodi djevojčine svatove, *dever* i *podšnehalja* i dva para *podekliča* (u nekim mjestima iskvareno *podlekič*) odnosno *klencera* (njem. Kränzchen - vjenčić). U starija su vremena tu bila i dva *kaprona* (vjerojatno iskrivljeno od *kaprol*), mladići sa sabljama koji su simbolično štitili svatovsku povorku.

Čitava je drama izrežirana do detalja, s mjestom, vremenom i redosljedom zbivanja, a sve se odvija pod strogom dirigentskom palicom *starašine* koji je odgovoran za uspješan tijek i završetak događanja. Bilo kakva pogreška nije dopuštena.

On u svojim govorima, tzv. *spričavanjima* redovito aludira na biblijske scene, ali i najavljuje što i kojim redom valja činiti u samom tijeku svadbenih običaja.

Umjesto afiša služe usmene novine. Već je danima prije svatova poznato tko će imati kakvu ulogu i je li podoban za nju. Kasnije će se opet tjednima pre-pričavati pojedinosti i ocjenjivati je li sam događaj zadovoljio kriterije publike (mještana) ili ne.

U donjomeđimurskim svatovima sve počinje dan prije vezanjem *venčanjaka* (u D. Dubravi *ropčenjaka*, a Marija Žganec to naziva *majga*). Na visoko se drvo u mladenkinu dvorištu priveže motka na kojoj je rubac, ukrašena jabuka, a često i boca vina. Sve to služi kao znak svatovima u kojoj je kući mladenka i simbolizira zvijezdu koja je dovela sveta Tri kralja do netom rođenog Isusa.

Slijede svatovske povorke po mladenca, a zatim s njim po djevojku. Sada *primeš* dočekuje svatove i ne pušta ih u kuću dok *starašina* ne odgovori na nekoliko pitanja.

Pitanja redovito imaju manje ili više prikriiven erotski naboj:

– Kaj je naša mladenka imela denes v jutro med nogami dok je išla s hiže v kuhnj? Odgovor je *poceka* (prag).

– Kaj je to: navek je vlažno, a nigdar ne zahrđave? (ženski spolni organ).

– Da je na goski največ perja? (da je i gosak na nje).

Ako je *starašina* odgovorio na sva pitanja, svatovi ulaze u kuću i počinje obred traženja ružice (mladenke). Slijedi odlazak na vjenčanje, po povratku skidanje venčanjaka i ručak, a za vrijeme ručka ples na zelje, negdje i ples s bidrami, berba gljiva, prošenje postelje koja se vozi k mladencu, večera, oproštaj mladenke od roditelja i braće i njezin odlazak u novu obitelj, doček mladenke, *sijač seja seme* (*dever* iz velike plahte koju nosi oko vrata dijeli kolačiće, orahe, suhe šljive, suhe jabuke i kruške), što simbolizira želju da brak bude plodan. Zadnji je čin dolazak *prviča*, prvi posjet mladenkine rodbine, a nakon toga ona, kao mlada snaha, u pratnji *pod snehalje*, odlazi na ranu misu.

Ako se uzmu u obzir svadbene pitalice, scenska igra *Baba gljive bere* (točnije: *gljive brala*), te više prastarih svatovskih pjesama dosta smjelog sadržaja, ovdje citiramo tek nekoliko stihova iz jedne:

Oj snešica dojdi sim
zdigni nogo naj vidim
žoto dlako kak cekin
koja vredi pet stotin...

tada su i Krajačević i Habledić imali razloga za negodovanje.

Taj se malo detaljniji opis donjomeđimurskih svadbenih običaja ovdje donosi s razlogom. Nekoliko je, naime, izvrsnih etnografa upravo na stranicama časopi-

sa *Kaj* objavilo svoje prikaze svatova u raznim kajkavskim mjestima. Svi se opisi ponešto međusobno razlikuju, ali u mnogim detaljima i podudaraju. Bitne su moguće usporedbe jer upravo one pokazuju stvarni narodni život u svim specifičnostima.

O tim su običajima, osim Marije Žganec, pisali: Benedikt Tumpa, Marija Novak, Milan Crnković, Mirko Banek i Tomislav Đurić.

Stjepan Hranjec uočava u svatovskim *spričavanjima* oblik usmenoknjiževne retorike²⁹, a od poslovice bi se objavljenih u *Kaju* mogla sastaviti opsežna paremiološka zbirka.

Nisu zanemareni niti kraći prozni oblici. U početku časopis ima stalnu rubriku *Veliju*, a u više će se brojeva javiti Ivan Horvat s kajkavskim epigramima i kajkavskim *žalcima*, Ivo Strahonja s *veselim zagorskim štiklecima*, dok Boris Szüts objavljuje *drvinjske štiklece*.

Premda te šale ponekad prelaze granice narodne književnosti, one svojom strukturom i jezičnim izrazom ipak ostaju s njom u tijesnoj vezi.

Svoje mjesto ima u *Kaju* i usmeno književno stvaralaštvo Hrvata u dijaspori.

Tako će o kajkavskoj književnosti pomurskih Hrvata opširnije izvijestiti Stjepan Hranjec³⁰, uza Zvonimira Bartolića najbolji poznavatelj njihovih običaja, jezika i umjetničkog stvaranja.

Na lijevoj obali Mure, u Republici Mađarskoj, živi u desetak sela, od Letine do Murskog Križevca (Murakeresztur), veća skupina Hrvata koji se u razgovoru nazivaju Međimurcima, ali "z druge strani veljke vode". Oni i danas čuvaju gotovo autentičan međimurski govor. Upravo se o tom govoru i o neposrednim vezama s međimurskim usmenim stvaralaštvom može puno saznati iz jednog kraćeg izbora pjesama, iz dva prozna teksta (bajka o čovjeku i lisici i predaja o srušenoj crkvi nakon koje ostaje samo *gliboka jama*) te iz više *prirečja* i brojalica koje je pisac dodao svom radu. Svi su ti prilozi relevantni i za ovaj tekst.

Studiju *Hrvati kajkavci u mađarskoj Podravini*³¹ potpisuje Stjepan Krpan i govori o selima na lijevoj obali Drave zapadno i istočno od Barče (Barcs). U poglavlju *Govor i usmenoknjiževno blago* on također najprije donosi jednu ljubavnu lirsku pjesmu (*Oj bosiljak bosilj moj*) i jednu baladu (*Ženio se ban Ivane*). U baladi je opjevan poznati motiv o svatovima koji idu po nevjestu preko rela-

²⁹ Stjepan Hranjec, *Spričavanje, oblik usmenoknjiževne retorike*, *Kaj*, god. XXV., Zagreb, 1992., br. 5-6, str. 33. – 42.

³⁰ Stjepan Hranjec, *O kajkavskoj književnosti pomurskih Hrvata*, *Kaj*, god. XXIV., Zagreb, 1991., br. 2-3, str. 47. – 58.

³¹ Stjepan Krpan, *Hrvati kajkavci u mađarskoj Podravini*, *Kaj*, god. XXV., Zagreb, 1992., br. 1-2, str. 63. – 76.

tivno plitkog mora. Kad se vraćaju, razina mora se podigla. Taj detalj, nažalost, nedostaje u pjesmi pa početak djeluje ponešto nejasno. Netko od svatova mora preplivati more. Javlja se jedino tek vjenčani ban Ivan. On se nasred mora utapa.

Mlada supruga ostaje udovica, a da još nije ni postala žena.

U nekim se kajkavskim zapisima njezina neobična tužna sudbina očituje u stihovima:

Nit sem kropec nit vodica,
Niti žena nit dekljica.

Ovdje je zanimljivo nešto drugo. Balada je zapisana u osmercima:

Ženio se ban Ivane
ban Ivane ženio se
Dal'ku ljubiu isprosijo,
isprosijo dal'ku ljubiu...

Ta je pjesma, međutim, po stilu vrlo bliska bugarščicama, pa bi se mogla zapisati i ovako:

Ženio se ban Ivane, ban Ivane
 ženio se
Dal'ku ljubiu isprosio, isprosio
 dal'ku ljubiu
Preko onog sivog morja, sivog morja
 preko onog...

Od proznih se zapisa donosi jedna predaja o kralju Matiji (*Kak je kralj Matija zauzel Beča*), jedna basna (*Kurjak i kobila*), jedna anegdota (*Turčin i križevačka Dora*) i jedna crtica s elementima bajke i predaje (*Vile*).

Isti je autor pisao i o pomurskim Hrvatima³², ali od usmenoknjiževnog blaga donosi samo pet kraćih pjesama koje potpuno korespondiraju s pjesmama zapisanim u Međimurju i nekoliko poslovice što ih je u budimpeštanskom *Hrvatskom kalendaru 1992.* priopćila Jolanka Tišler.

U Slovačkoj postoji više sela s pretežno hrvatskim stanovništvom. Stjepan Krpan opširnije piše o Hrvatskom Grobu (*Chorvátsky Grob*)³³ i konstatira da se u tom mjestu, unatoč naglašenoj upotrebi zamjenice kaj, govori mješavinom

³² Stjepan Krpan, *Pomurski Hrvati u Mađarskoj, Kaj*, god. XXV., Zagreb, 1992., br. 4, str. 53. – 62.

³³ Stjepan Krpan, *Hrvatski Grob, Kaj*, god. XXVIII., Zagreb, 1995., br. 4-5, str. 123. – 132.

kajkavskoga i čakavskog narječja. To potvrđuje i priložena baladična pjesma o majčinu jedincu koji prerano umire. Nakon sahrane svi napuštaju grob osim mile koja uspostavlja dijalog s pokojnikom.

Mlađe generacije pretežno govore samo slovački.

Vrijedan je prilog proučavanju govora Hrvata u dijaspori objavila u *Kaju* i Sanja Vulić pod naslovom *Jezik pučkih pripovijesti podravskih Hrvata u Mađarskoj*³⁴. Njezin rad, međutim, ima isključivo lingvističke značajke, a od pučkih se pripovijesti donose samo naslovi. Po tome izlazi iz okvira našega osvrta.

Isto vrijedi i za studiju Jele Maresić *O leksiku gradišćanskohrvatskih kajkavaca*.³⁵

Iz svega je rečenog vidljivo da je časopis *Kaj* od samog početka svog izlaženja posvećivao doličnu pažnju i fenomenu kajkavske usmene, narodne književnosti. Tako je skupljena opsežna građa iznimne vrijednosti, podjednako kada su u pitanju zabilježeni konkretni književni tekstovi kao i kada je riječ o znanstvenim komentarima i ocjenama toga oblika umjetničkog stvaralaštva.

Ipak je *Kajevo* najveća zasluga u činjenici da je na svojim stranicama uspio objaviti tri majstorska izbora (antologije) iz cjelokupne kajkavske literarne produkcije, sva tri iz pera vrhunskog poznavatelja tog segmenta hrvatske književnosti.

Prva se pojavila *Antologija hrvatskoga kajkavskog pjesništva "Ogenj reči"*.³⁶ Ona obuhvaća četiri stoljeća poetskog stvaralaštva na kajkavskom idiomu, od Andrije Šajtića iz prve polovine 16. stoljeća do Božice Pažur rođene 1957. godine.

Za kontekst su ovoga rada relevantne dvije cjeline iz prvog dijela knjige – *Roža u njadrih sto(l)jeća (Izbor kajkavskog pjesništva od 15. do 18. stoljeća)*, točnije: 1. *Kajkavske pjesmarice 16. i 17. stoljeća* i 2. *Kajkavske pjesmarice 18. i 19. stoljeća* te cijelo drugo poglavlje – *Tiček i tičica (Izbor iz usmenoga kajkavskoga pjesništva)*.

Niti jedan antološki izbor nije dosada uzeo u obzir toliki broj kajkavskih rukopisnih pjesničkih zbirki (najstarija je do danas poznata *Martjanska /Prekomurska/ pjesmarica I.*, s kraja 16. i početka 17. stoljeća, a najmlađa tzv. *Ludbreška pjesmarica* iz 1843.), niti toliko zapisa pjesama koliko ih se našlo u ovoj antologiji.

³⁴ Sanja Vulić, *Jezik pučkih pripovijesti podravskih Hrvata u Mađarskoj*, *Kaj*, god. XXXIII., Zagreb, 2000., br. 5, str. 37. – 45.

³⁵ Jela Maresić, *O leksiku gradišćanskohrvatskih kajkavaca*, *Kaj*, god. XXXVII. Zagreb, 2004., br. 1-2, str. 47. – 62.

³⁶ *Ogenj reči. Antologija hrvatskoga kajkavskog pjesništva*. Priredio dr. Joža Skok, *Kaj*, god. XIX., Zagreb, 1986., br. IV – VI.

One svojim brojem, prezentiranim primjerima i osobitostima omogućuju potpun znanstveni uvid u jedno razdoblje povijesti kajkavske književnosti koje je sve do najnovijeg vremena u nas bilo naprosto ignorirano. Dakako da nije zaobiđen niti tiskani zbornik latinske i kajkavske duhovne poezije *Cithara octochorda* s početka 18. stoljeća, najvećim dijelom i sastavljen na osnovi rukopisnih pjesmarica koje su mu prethodile.

Isto se može reći i za drugi dio koji donosi trideset i jednu usmenu, narodnu pjesmu. Izbor je sastavljen na temelju već postojećih poetskih zbirki, i to tako da budu podjednako zastupljeni svi kajkavski krajevi.

To je autonomna cjelina u antologiji koja omogućuje da se usmenoj poeziji pristupi neovisno o drugim formama književnog stvaralaštva.

Druga je po redu objavljena antologija hrvatske kajkavske drame s naslovom *Ogerličići reči*.³⁷ Jedno je poglavlje i u njoj posvećeno kajkavskom narodnom dramskom stvaralaštvu.

Prvo se donosi svatovska dramska igra *Baba gljive bere* prema zapisu Nikole Bonifačića Rožina, i to ona njezina inačica koja sadržava više osoba, razrađenije dijaloge i bogatiju mizanscenu. To je, svakako, novija verzija, ali na svoj način dragocjena jer pokazuje kako narodni interpretatori nikada nisu zadovoljni s onim što im se nudi, nego uvijek žele dati i nešto svoje, žele i stvarati.

Drugi je primjer dijaloziran tekst *Janica Ružica*. To je pjesma o nevjernoj supruzi koja se čuva u čitavom nizu paralelnih zapisa. Dok ime Ivo ostaje konstanta, ženska se imena mijenjaju (Mara, Julika, Janica i dr.). U nekim zapisima radnja završava i tragično, smrću protagonista (Žgančev primjer u *Zborniku iz 1924.*).

Dakako da takav završetak ne bi odgovarao svatovskom raspoloženju. Zbog toga mu je u scenskoj igri *Janica Ružica* dan šaljivi prizvuk.

Od ostalih je primjera posebno zanimljiv zapis *Gašpar i Melko* jer su u njemu protagonisti lutke. Gotovo da i nije bilo svatova u Međimurju na kojima se nije izvodila ta šala, ali s jasno izraženom moralnom poukom da svađa među braćom oko nasljeđa nakon očeve smrti na okolinu može djelovati komično, ali u konačnici ne vodi ničem dobrom.

Treći antologijski izbor, koji se pojavio na stranicama časopisa *Kaj* 1999. godine nosi naslov *Ruožnik rieči*³⁸ i obuhvaća hrvatsku kajkavsku prozu, od nje-

³⁷ *Ogerličići reči. Antologija hrvatske kajkavske drame.* Priredio dr. Joža Skok. *Kaj*, god. XXIII., Zagreb, 1990. br. I – IV, cijeli svezak.

³⁸ *Ruožnik rieči. Antologija hrvatske kajkavske proze, Kaj*, god. XXXII., Zagreb, 1999., broj 1-2-3, cijeli svezak.

zinih prvih tragova do naših dana. Počinje Pergošićevim *Decretumom*, a završava esejom *Fantažija o leksikografu* Denisa Peričića rođenog 1968. godine.

Prema vremenskom razdoblju koje obuhvaća, po broju autora koje spominje i po broju prezentiranih tekstova iz književnosti i o književnosti to je jedinstveno djelo u najpotpunijem smislu riječi.

Kako, pak, niti jedna ozbiljna antologija te vrste ne može opstati bez one sastavnice koja se danas u znanosti označuje sintagmom usmena književnost, priređivač upravo tom literarnom fenomenu posvećuje čitavo prvo poglavlje. U njemu se donosi dosad najopsežniji antologijski izbor prozanih tekstova, njih pedeset i tri, razvrstanih po već ranije prihvaćenoj znanstvenoj klasifikaciji, i to u pripovijetke u užem smislu, koje čine bajke, novele, anegdote i basne, te u posebnu cjelinu – predaje i legende.

Vjerujući u kompetentnost naših afirmiranih poznavatelja kajkavske usmene književnosti, pri odabiru se građe poslužio zbirkama Maje Bošković-Stulli, Stjepka Težaka i Stipe Botice.³⁹ Ipak mu je, unatoč rečenom, ostalo dovoljno prostora da pokaže i svoj kritički senzibilitet te da u antologiju stavi one primjere kod kojih su najočiglednije bitne oznake određene vrste unutar epike kao književnog roda.

Zbog toga oni i potvrđuju jedan bitan zaključak Maje Bošković-Stulli: “[...] već se napomenulo kako tradicija, kojoj je duh kolektiva udario pečat, određuje stil i motiviku narodne pripovijetke. Ali s druge strane, bez stvaralačkog udjela darovitih pojedinaca, koji svaki put iznova uobličuju tu tradiciju u konkretan izraz, a ujedno probijaju jedva primjetno i njezine okvire, pridonoseći tako njenom razvoju i postepenim izmjenama, tradicije zapravo ne bi bilo, ona bi se ugasila.”⁴⁰

S tim je u skladu i već citirana konstatacija Ljiljane Marks.

Na završetku se ovoga prikaza bez ikakvih ograda može reći da je kajkavsko usmeno, narodno stvaralaštvo na stranicama časopisa *Kaj* u proteklih četrdeset godina imalo dostojno mjesto u svim svojim oblicima, bez obzira na činjenicu što je to bila samo jedna od komponenata vrlo širokog dijapazona njegovih interesa.

Vrijednost je otisnute građe, kao i znanstvenih sudova o njoj, to veća što očitijom postaje činjenica da je usmena književnost i na kajkavskim prostorima završila svoj prirodni životni put u šezdesetim godinama prošloga stoljeća.

³⁹ Te se zbirke ovdje navode kronološkim redom po godini objavljivanja:

– Maja Bošković-Stulli, *Narodne pripovijetke*, Pet stoljeća hrvatske književnosti. Knjiga 26., Zora – Matica hrvatska, Zagreb, 1963.

– Stipe Botica, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.

– Stjepko Težak, *Šaljive narodne priče*, “DiVič”, Zagreb, 1997.

⁴⁰ Maja Bošković-Stulli, o. c., str. 20. – 21.

Moderan je način življenja, uključivši pismenost, vrlo agresivna sredstva javnog priopćavanja i potpuno nove tehnike u međusobnom komuniciranju, naprosto izbrisao onaj društveni kontekst koji je bio neophodan za nastanak, prenošenje i širenje usmenih književnih djela.

Danas se o tom dijelu hrvatske književnosti može govoriti samo na temelju onoga što je zapisano.

Zbog toga je dragocjen svaki novi prilog koji se još može spasiti od zaborava.

KAJKAVISCHES MÜNDLICHE LITERATUR AUCH DIE ZEITSCHRIFT KAJ

Z u s a m m e n f a s s u n g

Ivan Zvonar, Varaždin

Wenn sich die ersten Beispiele der kajkavischen geistlichen und weltlichen Lieder in den handschriftlichen Gedichtsammlungen, die von den 16. bis der Mitte des 19. Jahrhunderts geschrieben wurden, befinden, dann soll man die Anfänge der kajkavischen mündlichen Prosa in den gedruckten Werken der kajkavischen Prediger aus dem 17. und 18. Jahrhundert suchen.

Ein Unterschied liegt doch darin, dass die ganze kajkavische Literatur in Versen durch dreihundert Jahren auf Grunde einer ungeschriebenen, aber allgemein anwesenden Poetik geschaffen wurde. Die Folge war, dass die Beispiele der schriftlichen Poesie sehr leicht in die mündliche Literatur übergegangen sind. Das geschah aber ziemlich oft auch umgekehrt. Darum ist die Erscheinung der so genannten gesunkenen Kulturgüter in der kajkavischen Poesie viel öfter als in den anderen europäischen Literaturen.

Ganz dagegen mussten die Prediger die Fähigkeiten ihrer Gläubigen in Anspruch nehmen und die Beispiele aus Predigten stilistisch und inhaltlich den Zuhörern anpassen.

Die wissenschaftliche Forschung der kajkavischen mündlichen Literatur, getrennt von dem schriftlichen literarischen Schaffen, beginnt auch mit der Zeit der Romantik, mit gedruckten Sammlungen der Volkslieder und Volkserzählungen.

Dieser Form des Schaffens widmet auch die Zeitschrift Kaj eine entsprechende Beachtung, und zwar von dem ersten gedruckten Exemplar bis heute.

Die Texte, die auf ihren Seiten gesammelt wurden, präsentieren den ganzen Reichtum des volksliterarischen Schaffens auf dem Kaj-Dialekt, ebenso in Lyrik, wie auch in Epik und Drama, und in allen ihren Gattungen.

Gleichzeitig zeigt diese Form, dass die kajkavische mündliche Literatur einen untrennbaren Teil des gesamten kroatischen und weltlichen literarischen Schaffens darstellt.

Man muss leider konstatieren, dass die mündliche Literatur auch auf dem kajkavischen Sprachgebiet ihr Leben in den sechzig Jahren des zwanzigsten Jahrhunderts beendet hat.

Darum ist jedes geschriebene Beispiel, das man noch immer finden kann, für die kroatische Wissenschaft und Kultur wertvoll.

Schlüsselwörter: kajkavische mündliche und schriftliche Literatur, eine besondere Form des Schaffens, handschriftliche Liedersammlungen, Predigten und Prediger, parallel geschriebene Beispiele, Ende eines schaffenden Vorgangs

Prijevod: autor

Rad sa znanstvenoga skupa
UDK 050 Kaj : 811.163.42'282 (091)
Primljeno 2009-02-18

GLAVNINA KAJKAVSKIH GOVORA U DIJALEKTOLOŠKIM RADOVIMA U KAJU

Mijo Lončarić - Martina Kuzmić, Zagreb

Sažetak

U radu se daje kratak pregled radova objavljenih u časopisu "Kaj" u kojima se prikazuju kajkavski narodni govori glavnine, većine kajkavskoga narječja, zapravo svih osim gorskokotarskih (o kojima se posebno govori). Za ovu priliku popis radova u kojima se govori o kajkavštini – narodnim govorima u zemlji i dijaspori, gradskim kajkavskim govorima, kajkavskom književnom jeziku i jeziku dijalektalne književnosti – napravila je Martina Kuzmić. Donosi se taj popis.

Nekoliko je radova bilo potaknuto objavljivanjem monografija o pojedinim kajkavskim krajevima. Neka su područja na taj način dobila prve znanstvene prikaze svojih govora. U novije vrijeme objavljeno je nekoliko radova mladih, na natječajni poticaj uredništva časopisa.

Radovi su različitoga karaktera – od amaterskih preko početničkih stručnih i preglednih radova do znanstvenih radova naših poznatih dijalektologa.

Raspravlja se o pojedinim mjesnim govorima, o većim ili širim područjima, skupinama govora i kajkavskim dijalektima, glavnim osobitostima idioma, njihovim pojedinim razinama i karakteristikama (imena, etnografsko i prirodoslovno nazivlje, đački govor, germanizmi, klasifikacija, odnos prema slovenskom jeziku itd.).

*Ključne riječi: narječje, dijalekt, kajkavština, narodni govori, gradski govori, dijalekto-
loški radovi, časopis "Kaj"*

Daje se kratak pregled radova objavljenih u časopisu "Kaj" u kojima se prikazuju kajkavski narodni govori glavnine, većine kajkavskoga narječja, zapravo svih osim gorskokotarskih (o kojima se posebno govori). Za to je, kao i za prikaz drugih tema, potrebna kompletna bibliografija časopisa. Za ovu priliku popis radova u kojima se govori o kajkavštini – narodnim govorima u zemlji i dijaspori, grad-

skim kajkavskim govorima, kajkavskom književnom jeziku i jeziku dijalektalne književnosti – napravila je Martina Kuzmić. U prilogu rada donosi se taj popis, pa se ovdje ne navodi o kojim je govorima riječ.

Nekoliko je radova bilo potaknuto objavljivanjem monografija o pojedinim kajkavskim krajevima (Krapina, Međimurje, Križ, Pregrada ...), o čemu bi se moglo opet razmisliti, posebno o onima gdje nema uvjeta da administrativna zajednica sama omogući izradu prikaza njihovoga kraja. Neka su područja dobila na taj način prve znanstvene prikaze svojih govora. U novije vrijeme objavljeno je nekoliko radova mladih (o Kelemenu, Međimurju ...), koje je – kontinuiranim natjecajem - potaknulo uredništvo časopisa.

Radovi su različitoga karaktera – od amaterskih, preko početničkih stručnih i preglednih, do znanstvenih radova naših poznatih dijalektologa (Brabec, Težak, Šojat, Zečević, Lisac ...). Naravno, i amaterski su radovi vrijedni, posebno ako govore o još nepoznatim govorima, a posebna im je vrijednost u tome što su to redovno radovi izvornih govornika, koji mogu dati bitne informacije o govoru. Razumljivo, i na žalost, katkad tehnička strana, transkripcija, nije u skladu sa zahtjevima standardnog lingvističkog obilježavanja.

Raspravlja se o pojedinim mjesnim govorima, o većim ili širim područjima, skupinama govora i kajkavskim dijalektima, glavnim značajkama idioma, njihovim pojedinim razinama i karakteristikama (imena, etnografsko i prirodoslovno nazivlje, dački govor, germanizmi, klasifikacija, odnos prema slovenskom jeziku itd.).

Posebno se osvrćemo na neke od autora i radova.

Kajkavske govore oko Sutle i Slunja istraživao je **Ivan Brabec**. U radu *Sutlanski ikavci* autor piše o kajkavskim ikavskim govorima između Save i Sutle. Podrijetlo sutlanskih kajkavaca ikavaca Brabec smješta u ikavski šćakavski kraj, na područje zapadne Bosne.

U radu *Kajkavsko narječje oko Slunja* autor piše o govorima oko Slunja u kojima nalazi kajkavske elemente (protetsko *v*, zamjenica *kaj* i dr.) – riječ je o govorima Nikšića i Blagaja. Brabec smatra da su kajkavske crte na slunjskom području podrijetlom iz prekokupskih krajeva.

Plodonosna istraživanja na području kajkavsko-čakavskih ikavsko-ekavskih govora proveo je **Stjepko Težak**. U radu *Kajkavci na razmeđu* autor istražuje kajkavsko narječje na kajkavsko-čakavskom razmeđu koje obuhvaća karlovačko

četverorječje i jedan pojas Žumberka sve do Save i Sutle. U tim je govorima pre-malo specifičnosti koje dijele kajkavsko od čakavskoga narječja, a vrlo je mnogo crta koje su svim narječjima zajedničke. Težak predlaže da se na preciznijim dija-lektološkim kartama ovo područje kajkavskih ikavsko-ekavskih govora označi kao kajkavsko-čakavsko, i to ikavsko-ekavsko.

U radu *Govori na području općine Ozalj* piše da je općina Ozalj stjecište svih triju hrvatskih narječja. Ozaljski govor je kajkavsko-čakavski ikavsko-ekavski govor, u kojemu prevladavaju kajkavske osobitosti na fonološkoj i morfološkoj razini.

Vrijedna dijalektološka i jezičnopovijesna istraživanja kajkavskoga književnog jezika i krapinskoga govora proveo je **Antun Šojat**. U radu *Jezik Domjanićevih kajkavskih pjesama* piše da je taj jezik izgrađen na temelju zagrebačkoga koinea – dakle, na kajkavskome književnom jeziku, s podosta utjecaja štokavskih i čakavskih elemenata u oblicima, s jakom primjenom osobitosti latinske i njemačke gramatike. Autor iznosi fonološke, morfološke i tvorbene osobitosti Domjanićevih pjesama koje su nastavak prekinutoga kajkavskog književnog jezika.

U radu *O govoru Krapine* autor piše da se u Krapini stvara određeni kajkavski međudijalekt, novi gradski idiom, koji ima karakteristike kajkavskoga koinèa. Autor daje pregled glasovnoga i naglasnog sustava krapinskoga kajkavskog govora.

O Hrvatima kajkavcima izvan Hrvatske, objavio je nekoliko tekstova **Stjepan Krpan**, koji je pisao i o drugim Hrvatima u dijaspori, što je objavljeno drugdje, a o njima je objavio i nekoliko knjiga. Obično daje pregled njihova doseljenja, gospodarskih prilika, narodnih ustanova i društvenih prilika, običajne baštine, ali i osobitosti njihova govora, što je mogao zamijetiti on kao nejezikoslovac. Ipak ti članci obično su vrijedni i s lingvističkoga gledišta jer katkad prvi donose podatke o govoru tih Hrvata. To su članci: *Hrvati kajkavci u Keči (Rumunjska)*¹; *Goranski kajkavci u Rekašu* (gdje je većinski hrvatski živalj bio šokački, štokavski ekavski); *Hrvati kajkavci u mađarskoj Podravini*,² *Pomurski Hrvati u Mađarskoj*, *Gradišćanski kajkavci u Umoku i Vedešinu*, *Hrvatski Grob*.

Svoj zavičajni zlatarski kraj istraživao je **Kazimir Sviben**. U radu *Govor zlatarskog kraja* autor opisuje kajkavske govore zlatarskog kraja, poglavito u Zlatarskim Martincima, u zaselku Svibni. Autor ih opisuje na fonološkoj razini.

¹ O njima je, kao i Hrvatima u Rekašu, mjesta blizu Temišvara, autor napisao i posebne knjige. Ovdje se zbog prostora donose samo hrvatska imena mjesta iz drugih država.

² Govore Hrvata kajkavaca u mađarskoj Podravini istraživali su Ivan Brabec, Ernest Barić i Mijo Lončarić koji lukoviški govor označava kao sjevernomoslavački, a bobovečki govor kao podravski.

Fonološka istraživanja kajkavskih govora s posebnim naglaskom na vokalizmu provela je **Vesna Zečević**. U radu *Bednjanski govor u tipološkoj klasifikaciji kajkavskih govora* kriteriji su strukturne razlike između kajkavskih vokalskih sustava koje uzrokuje neutralizacija vokala u određenim sintagmatskim položajima. U tim su položajima vokalski podsustavi sa smanjenim brojem vokala, jer se jedni vokali zamjenjuju drugima.

Pregled istraživanja međimurskih i podravskih govora dao je **Ivan Zvonar**. U radu *Hrvatski kajkavski jezik ili jedno srodno narječje iz Prekmurja u Martjanskoj pjesmarici (starijoj)* autor navodi da su prvi primjeri kajkavske poezije zapisani u Prekmurju (danas Republika Slovenija) potkraj 16. stoljeća. Prikupili su ih protestantski pastori za korištenje pri bogoslužju i u školama. Kako u to vrijeme nisu imali svojih pjesama, posegli su za tekstovima svojih južnih susjeda Hrvata kajkavaca koji su im bili najbliži i najrazumljiviji. Tako su nastajale manje zbirke pjesama koje je netko (prije 1710.) uveo u jedan svezak. To je danas Martjanska pjesmarica I., barem dijelom iz 1593. godine. Riječ je o opsežnoj pjesničkoj zbirci koja obuhvaća dvije stotine i dvije duhovne i devet svjetovnih pjesama. Svjetovne su pjesme zapisane samo u tom zborniku. Razumljivo je da su prepisivači u kajkavske tekstove unosili elemente prekmurskog dijalekta, ali ne u tolikoj mjeri da bi se mogla dovesti u sumnju pripadnost predložaka. To jednako vrijedi za duhovne i za svjetovne pjesme. Njihovo se hrvatsko podrijetlo može dokazati na fonetsko-fonološkom, morfološkom i leksičkom planu. U ovom je radu predložena detaljnija analiza pjesme *Cantio De Matrimonio (Pjesma o braku)* koja potvrđuje ove spomenute navode. Izabrana je pjesma zanimljiva i po tome što donosi ime svog autora (Andrije Šajtića) i godinu nastanka 1534. Prekmurskim pastorima ostaje velika zasluga da se, zahvaljujući njihovoj trudi, dio najstarije kajkavske poezije sačuvao do danas i u pisanom obliku.

Studija Ivana Zvonara *Kajkavski govori sjeverozapadne Hrvatske, s posebnim obzirom na Međimurje* (dopunjena, zapravo, recenzija knjige Đ. Blažeka "Vrela kajkavskih govora") također je doprinos poznavanju međimurskoga dijalekta.

Treba izdvojiti i u širim jezikoslovnim razmjerima jedinstven rad **Bulcsúa Lászla** *Iz glasoslovlja opće međimurštine*, pisan upravo kajkavštinom predložka istraživanja.

Usporednom jezičnom analizom adamovečkoga i donjozelinskog govora **Ivo Kalinski** pridonio je poznavanju arhaičnih i revolucionarnih kajkavskih crta govora. U radu *Adamovečki i donjozelinski govor i jezik Domjanićevih kajkavskih pjesama* riječ je o donjozelinskome govoru koji po Ivšičevoj *Karti hrvatskih kajkavskih akcenatskih tipova* spada u mlađu, IV. skupinu kajkavskih govora i o adamovečkom govoru koji spada u stariju, I. skupinu. Donjozelinski se govor na toj karti nalazi s istočne, a adamovečki sa zapadne strane granice što kajkav-

ske govore dijeli na starije i mlađe. Istraživanje je pokazalo da adamovečki govor zadržava staro stanje što se tiče mjesta naglaska na penultimi i dalje prema početku riječi, novi akut i cirkumfleks, dok je u donjozelinskome novi akut i na dugim i na kratkim slogovima metatonirao u cirkumfleks, kako je to inače u većini kajkavskih govora IV. skupine. U adamovečkom govoru kratki se naglasak s ultime povukao na penultimu jednako kao kad je penultima duga. Tako su se izjednačili tipovi *gla:và* i *žena*. Jezik Domjanićevih kajkavskih pjesama odgovara starom kajkavskom književnom jeziku, koji se od donjozelinskoga i adamovečkoga govora, kao očekivane Domjanićeve podloge – razlikuje, što je iz podataka u tekstu vidljivo, u vokalizmu, konsonantizmu i morfologiji.

Radove o nekoliko kajkavskih područja objavio je **Mijo Lončarić**: o podravskim, moslavačkim, međimurskim, varaždinskim, bednjanskim i dr. govorima. U *Govori kriškoga područja* autor piše da su govori kriškoga područja zanimljivi zato što se na moslavačkom području susreću kajkavsko i štokavsko narječje. Autor opisuje kajkavske i štokavske govore – daje pregled samoglasničkoga, suglasničkoga i naglasnoga sustava.

Rad *Govor Donje Dubrave i okolice* opisuje međimurske govore Donje Dubrave, Kotoribe, Donjeg Vidovca, Marije na Muri i Legrada – daje se pregled samoglasničkoga, suglasničkoga i naglasnoga sustava te pregled oblikâ. Dotad najdetaljnije prikazuje ukidanje svih prozodijskih opreka osim mjesta naglaska i prefonologizaciju kvantitete u kvalitetu vokala.

Govor pregradskog kraja u Hrvatskome zagorju daje pregled samoglasničkoga, suglasničkoga i naglasnoga sustava. Utvrdio je da su u nekim govorima ukinute sve prozodijske opreke osim mjesta naglaska, kao i u Međimurju. Pronašao je da se barem u jednom od tih govora, odnosno u govoru jednoga zaselka Huma na Sutli, čuva kontinuantna stražnjega nazalnoga vokala kao poseban fonem.

U radovima *Galovićeve i današnja peteranska kajkavština* te *Miškinina i današnja đelekovečka kajkavština* autor uspoređuje mjesne govore u koprivničkoj Podravini te Galovićevu i Miškininu kajkavštinu, koje sadrži gotovo jedine dijalektološke podatke iz njihova vremena. Iznose se novi podaci o govoru Peteranca čiji se govor izdvaja u Podravini ne samo akcentuacijom nego i vokalizmom (razvoj poluglasa). Prikazuju se rezultati čestotnog istraživanja Galovićeve jezika i uspoređuju se s takvim istraživanjem Miškinina jezika.

Članak *Govor Varaždina i okolice* utvrđuje da su se u tim govorima očuvale posebnosti, osobito u naglascima, a s druge strane prisutne su i značajne novosti. Te novosti tiču se, među ostalim, nenaglašenih vokala, palatalnih nazala i množine imeničke deklinacije te završnoga *-l* (\rightarrow *u, w, v, f*). U gradu Varaždinu postoje dva kolokvijalna idioma, kajkavski i onaj standardnog govora, koji međusobno utječu jedan na drugi. Daje se pregled akcentuacije, vokalizma, konsonantizma i

morfologije imenica i glagola opisivanog govora.

Bednjanski govor u kajkavštini pokazuje da bednjanski govor karakteriziraju posebnosti razvoja i stanja u prozodiji i drugim razinama, a posebno u vokalizmu, po čemu je jedinstven u okviru dijasistema kajkavskoga narječja. Zbog toga taj govor treba izdvojiti u poseban poddijalekt – *bednjanski*, u okviru središnjoza-gorskoga dijalekta. To područje i po zemljišnom reljefu čini jednu cjelinu: okruženo je gorama, odnosno njima je odvojeno od drugih zagorskih krajeva. Drugi će poddijalekti biti *medvednički*, *stubičanski* i *krapinski*.

Uz dragocjene radove o goranskoj kajkavštini **Josip Lisac** objavio je i radove izvan toga kruga.

Rad *Kajkavština i njena proučavanja* prikazuje bibliografsku obrađenost kajkavskoga narječja te popisuje i ocjenjuje zasluge pojedinih učenjaka. Na kraju se navodi literatura.

U radu *Sličnosti i razlike bednjanskoga govora i štajerskih dijalekatnih idioma* autor prikazuje obrađenost kajkavskoga bednjanskog govora i slovenskih štajerskih dijalekatnih idioma, a zatim iznosi osnovne osobitosti bednjanskoga govora, prvenstveno njegova vokalizma. Taj je vokalizam tipično kajkavski, ali posjeduje i specifičan pomak većine vokala u smjeru suprotnom od kretanja kazaljke na satu. Bednjanska akcentuacija izrazito je arhaična, a zanimljive su i druge jezične razine. Na kraju se bednjanske osobine uspoređuju sa štajerskima. Zaključuje se kako su na kajkavsko-slovenskoj granici govori uglavnom redovito istoga tipa, obično neznatno različiti. U tom se smislu prilično izdvaja bednjansko područje, osjetno drukčije od govora na slovenskoj strani, i to upravo u zoni kajkavsko-štajerskoj, gdje inače ima dosta sekundarnih izoglosa.

Jela Maresić bavila se frazeološkim i leksikološkim istraživanjem podravske i gradišćanske kajkavskoga govora. U radu *Frazemi u govoru Kloštra Podravske* autorica donosi popis frazema i tumači njihova značenja.

U radu *O leksiku gradišćanskohrvatskih kajkavaca* analizira se leksik kajkavskih govora Hedešina i Homoka u Mađarskoj. Uspoređuje ga se s leksikom kajkavskoga, čakavskoga i štokavskoga narječja koji čini temelj hrvatske leksičke baštine. Stanovit je broj leksema u tim dvama govorima došao stranim međujezičnim utjecajima prije ili poslije doseljavanja u zapadnu Mađarsku. Članak sadrži i kratak osvrt na leksičke odnose s gradišćanskohrvatskim jezikom te neke sinonimne odnose unutar govora uvjetovane kontaktom različitih jezičnih sustava. Osobito su zanimljivi arhaični leksemi te oni koji čuvaju stara značenja riječi.

Svojim radovima o međimurskim govorima **Đuro Blažeka** znatno je pridonio istraživanju kajkavštine. U radu *Govor Preloga* autor prikazuje temeljne fonološke, morfološke, sintaktičke i leksikološke osobine govora Preloga, koji je po veličini drugi grad u Međimurju. Najvažnija je činjenica u govoru Preloga gubi-

tak prozodijskih opreka, što potvrđuje Ivićeve i Lončarićeve podatke iz drugih mjesta. I svršeni i nesvršeni glagoli imaju supin. U govoru su prisutni hungarizmi i germanizmi, zbog povijesnih i zemljopisnih razloga.

Rad *Govor Praporčana u sjeverozapadnom Međimurju* donosi osnovne osobitosti govora na fonološkoj i morfološkoj razini te rječnik odabranih riječi s potvrdama iz živoga govora. Govor pripada gornjem poddijalektu međimurskoga dijalekta, zbog toga što *jat* i poluglas nisu izjednačeni ni u naglašenoj ni u nenaglašenoj poziciji. U morfologiji se ističe alomorf *-o* na mjestu morfema *-l-* za m. r. jd. gl. prid. rad.

U radovima *Govor Svetoga Petra kraj Ludbrega* i *Govor Jalžabeta* autor donosi temeljne osobine vokalizma i morfologije. Izgubljene su prozodijske opreke kao u međimurskim govorima.

O govoru podravskih Hrvata u Mađarskoj piše **Sanja Vulić**. U radu *Jezik pučkih pripovijesti podravskih Hrvata u Mađarskoj* autorica navodi da je vrlo bogata usmena pučka književnost podravskih Hrvata u Mađarskoj, koja se gotovo četrdeset godina zapisuje, a posljednjih se godina počinje objavljivati u knjigama. Zbirka *Krikus-krakus* (Pečuh, 1999.) četvrta je u nizu takvih knjiga. Ta zbirka sadržava pripovijesti Hrvata kajkavaca i Hrvata štokavaca u mađarskom dijelu Podravine. Govori obiju skupina bili su čestim predmetom zanimanja dijalektologa. U ovom se radu rezultati njihova istraživanja uspoređuju s jezikom zbirke *Krikus-krakus* te se na taj način pokazuje u kojoj je mjeri pripovjedni jezik zablježenih tekstova u skladu s pojedinim mjesnim govorima iz kojih su kazivači. Također se ukazuje na specifičnost kajkavsko-štokavskih odnosa u jeziku tih književnih djela, što je također u skladu s mjesnim govorima.

I iz ovoga kratkoga pregleda nekih tema i autora dijalektoloških radova objavljenih u *Kaju* može se zaključiti da je taj časopis odigrao znatnu ulogu i na poznavanju suvremenoga stanja govora kajkavskoga narječja, kao što je to imao i na drugim područjima – povijesti kajkavskoga jezika i književnosti, afirmaciji dijalektalne književnosti, ne samo na kajkavštini, afirmaciji kajkavske i uopće dijalektne narodne riječi, folklora, kulture i uopće društvenoga života na kajkavskim područjima. Istina, to je vrijeme kada se u Hrvatskoj intenziviraju i znanstvena istraživanja narodne riječi na svim razinama i u znanstvenim i nastavno-znanstvenim ustanovama, pa tako i istraživanja kajkavštine. Izuzetno je važno da se u Akademijinom Institutu za jezik počelo raditi na *Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnoga jezika*,³ Akademijin Odbor za dijalektologiju i Institut za jezik

pokrenuli su niz simpozija pod zajedničkim naslovima “Znanstveni skupovi o hrvatskim dijalektima”, od kojih je prvi posvećen čakavštini, drugi kajkavštini a treći štokavštini.⁴ Uvodni referat na “kajkavskom” skupu imao je Antun Šojat, koji je govorio o istraživanju kajkavštine, gdje je naglasio intenziviranje njezina proučavanja, a među tim je iznio važnost Kaja.

Valja podsjetiti na kontinuirane znanstvene skupove koje je Kajkavsko spravišće – samostalno, ili u suradnji s lokalnom upravom, ili u sklopu svoje redovite Tribine – organiziralo niz godina gotovo na cijelom kajkavskom području, objavljujući jezikoslovni i književno-jezični korelacijski sklop tema u Kaju, te u zbornicima unutar više biblioteka. Tako je u sklopu Tjedna kajkavske kulture u Krapini, Kajkavsko spravišće, u suradnji s Društvom za kajkavsko kulturno stvaralaštvo Krapina, sve od 1975. godine održavalo tradicionalne znanstvene skupove “Jezični i umjetnički izraz na kajkavskom tlu”, s kojih su izabrani radovi (iz 1975., 1988., 1990. i 1991. godine) skupljeni u istoimenom zborniku 1993. (u spomen 800. obljetnice Krapine). U Kaju su, pak, radovi s tih skupova objavljeni u zasebnom svesku (Kaj, 1-2, 1988.), u rubrici Iz hrvatske (staro)lajkavske baštine brojeva 1-2, 3 i 4 tijekom 1992. i drugdje. U rubrici Tema: Galović, na primjer (Kaj, 1-2, 2003.), objavljeni su radovi sa znanstvenoga skupa Spravišća uz 115. obljetnicu rođenja Frana Galovića... i tako dalje. Kajkavološki jezično-književni sklop tema objavljen je i u Lepoglavskim zbornicima 1992, 1993, 1994, 1995, 1996 s pet znanstvenih skupova “Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi” (Biblioteka “Hrvatski kulturni i prirodni spomenici”), u Zborniku radova sa znanstvenih skupova u Klanjcu, u povodu 200. obljetnice rođenja Antuna Mihanovića Antun Mihanović i njegovo doba (Mala biblioteka “Ignac Kristijanović”, 1996.)... itd.

Važna je i novija suradnja s čakavskim partnerima - i to u sklopu programa Kajkavskoga spravišća “Kaj & ča: prožimanja i perspektive” - kojima treba pridružiti i štokavske.

Vrijedno je naglasiti značenje kontinuiranog natječaja časopisa *Kaj* i njegova nakladnika Kajkavskoga spravišća za stručne radove iz dijalektologije, posebno za opise kajkavskih zavičajnih idioma (nedovoljno, ili sasvim neistraženih kajkavskih lokalnih govora). Riječ je o jednom od projekata programa Kajkavskoga spravišća “Jezičnica kajkaviana”, u sklopu kojega je od 2003. godine u *Kaju* sudjelovao značajan broj mladih i afirmiranih znanstvenika (Đuro Blažeka, Anđela Frančić, Ružica Gregurić, Martina Kuzmić, Jela Maresić, Velimir Piškorec...).

³ Od početka njegova izlaženja, 1984. godine, objavljeno je 11 svezaka Rječnika – do riječi *prekogazliv* (oko 2640 stranica dvostupačno tiskanoga rječničkoga teksta).

⁴ Dosad je održano 11 skupova, od kojih su pojedini bili posvećeni najvažnijim temama o hrvatskim narodnim govorima i njihovu proučavanju.

Sigurno će najmanje poznato i istraživano hrvatsko narječje – kajkavsko – uskoro u istraživanju i poznavanju dostići druga dva hrvatska narječja, u čemu je i uloga Kaja bila i jest velika.

Martina Kuzmić, Zagreb

A. POPIS RADOVA O GLAVNINI KAJKAVSKIH GOVORA OBJAVLJENIH U
KAJU*

BALOG, Z. – 1994: Vox clamantis iliti kak se na Brežnici prestalo po horvacki meniti. *Kaj*, XXVII, 2–3, Zagreb, 51–62.

BALOG, Z. – 2004: Toponomastika Varaždinske županije i ponešto Podravlja. *Kaj*, XXXVII, 4–5, Zagreb, 87–104.

BELETA, S. – 1993: Prilog leksikografiji moslavačke kajkavštine. *Kaj*, XXVI, 5–6, Zagreb, 30–34.

BIŠČAN, D. – 1993: Hrvatskokajkavski jezik u varaždinskoj latinskoj gimnaziji. *Kaj*, XXVI, 1, Zagreb, 45–50.

BLAŽEKA, Đ. – 1998: Govor Preloga. *Kaj*, XXXI, 2, Zagreb, 23–37.

BLAŽEKA, Đ. – 2000: Govor Svetoga Petra kraj Ludbrega. *Kaj*, XXXIII, 6, Zagreb, 35–46.

BLAŽEKA, Đ. – 2002: Prilozi u donjomeđimurskim govorima. *Kaj*, XXXV, 4, Zagreb, 33–44.

BLAŽEKA, Đ. – 2003: Govor Jalžabeta. *Kaj*, XXXVI, 4–5, Zagreb, 55–70.

BLAŽEKA, Đ. – 2005a: Govor Praporčana. *Kaj*, XXXVIII, 3, Zagreb, 33–46.

BLAŽEKA, Đ. – 2005b: Semantička adaptacija germanizama u donjomeđimurskim govorima. *Kaj*, XXXVIII, 1–2, Zagreb, 82–93.

BRABEC, I. – 1969: Sutlanski ikavci. *Kaj*, II, 5, Zagreb, 25–28.

BRABEC, I. – 1970: Kajkavsko narječje oko Slunja. *Kaj*, III, 6, Zagreb, 61–63.

BRAIM, M. – 1974: Počeci kajkavske leksikografije. *Kaj*, VII, 5–6, Zagreb, 105–109.

DOLENEC DRAVSKI, M. – 1992a: Mali kajkavski etnografski pojmovnik. *Kaj*, XXV, 4, Zagreb, 31–41.

DOLENEC DRAVSKI, M. – 1992b: Mali kajkavski etnografski pojmovnik, II. (nastavak iz br. 4/1992). *Kaj*, XXV, 5–6, 27–32.

FINKA, B. – 1998: Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Kaj*, XXXI, 1, Zagreb, 17–26.

* Kronologijski, popisani bibliografski korpus obuhvaća 40 godišta redovitih brojeva časopisa *Kaj* od početka 1968. do kraja 2007. godine, izuzevši gorskokotarske jezične teme, kao i radove iz posebnih izdanja unutar biblioteka Kajkavskoga spravišča (*op. ur.*).

- FRANČIĆ, A. – 2000: Prvi spomen Međimurja. *Kaj*, XXXIII, 1–2, Zagreb, 61–70.
- FRANČIĆ, A. – 2002: O prezimenu Međimurec i njegovim varijantama. *Kaj*, XXXV, 4, Zagreb, 19–31.
- GREGURIĆ, R. – 2003: Fonološke osobitosti govora mjesta Kelemen. *Kaj*, XXXVI, 4–5, Zagreb, 71–84.
- GREGURIĆ, R. – 2004: Morfološke osobitosti govora mjesta Kelemen. *Kaj*, XXXVII, 4–5, Zagreb, 73–85.
- GUŠIĆ, M. – 1972: Praslavenska baština u Međimurju. *Kaj*, V, 5, Zagreb, 62–65.
- JEMBRIH, A. – 1992: Rukopisno kajkavsko jezično blago Matije Valjavca. *Kaj*, XXV, 5–6, Zagreb, 17–26.
- JEMBRIH, A. – 1996: Pravopis hrvatskoga jezika kajkavske književne osnovice iz 1651. i 1745. godine. *Kaj*, XXIX, 4, Zagreb, 37–62.
- JEMBRIH, A. – 2005: Kajkavski rukopisni kuharski recepti iz 18. st. *Kaj*, XXXVIII, 6, Zagreb, 45–56.
- JEMBRIH, A. – 2006: Kuharski naputci kapucina Pashazija iz 1787. *Kaj*, XXXIX, 5–6, Zagreb, 79–94.
- JUNKOVIĆ, Z. – 1971: O jeziku Vitezovićeve kronike. *Kaj*, IV, 11, Zagreb, 58–60.
- KALINSKI, I. – 1992: Kajkaviana – fenomen i upit. *Kaj*, XXV, 4, Zagreb, 29–30.
- KALINSKI, I. – 2003: Adamovečki i donjozelinski govor i jezik Domjanićevih kajkavskih pjesama. *Kaj*, XXXVI, 6, Zagreb, 35–47.
- KEKEZ, S. – 2007: O istraživanju turopoljskih govora. *Kaj*, XL, 6, Zagreb, 53–66.
- KOPJAR, M. – 1973: Osobine govora okolice Novog Marofa. *Kaj*, VI, 4–5, Zagreb, 46–48.
- KRPAN, S. – 1991: Hrvati-kajkavci u Keči (Rumunjska). *Kaj*, XXIV, 5–6, Zagreb, 41–56.
- KRPAN, S. – 1992a: Goranski kajkavci u Rekašu. *Kaj*, XXV, 3, Zagreb, 49–54.
- KRPAN, S. – 1992b: Hrvati kajkavci u mađarskoj Podravini. *Kaj*, XXV, 1–2, Zagreb, 63–76.
- KRPAN, S. – 1992c: Pomurski Hrvati u Mađarskoj. *Kaj*, XXV, 4, Zagreb, 53–62.
- KRPAN, S. – 1993: Gradišćanski kajkavci u Umoku i Vedešinu. *Kaj*, XXVI, 1, Zagreb, 65–72.
- KRPAN, S. – 1995: Hrvatski Grob. *Kaj*, XXVIII, 4–5, Zagreb, 123–132.
- KUZMANOVIĆ, M. – 1973: Bibliografija kajkaviana. *Kaj*, VI, 11–12, Zagreb, 3–54.
- KUZMIĆ, M. – 2006: Istraživanje moslavačkih kajkavskih govora. *Kaj*, XXXIX, 3, Zagreb, 45–51.
- KUZMIĆ, M. – 2007: Fonološki sustav govora Strušca. *Kaj*, XL, 4–5, Zagreb, 75–88.
- LÁSZLÓ, B. – 2002: Iz glasoslovlja opće međimurštine (Listek na preštímáno vuredništvo). *Kaj*, XXXV, 1–2, Zagreb, 61–90.
- LISAC, J. – 1997: Sličnosti i razlike bednjanskoga govora i štajerskih dijalekatnih idioma. *Kaj*, XXX, 5–6, Zagreb, 31–40.
- LISAC, J. – 2000b: Kajkavština i njena proučavanja. *Kaj*, XXXIII, 6, Zagreb, 27–34.

LONČARIĆ, M. – 1984: Govori kriškoga kraja. Križ i okolica. Po dragome kraju. *Kaj*, XVII, 4–5, Zagreb, 127–138.

LONČARIĆ, M. – 1985a: Govor Donje Dubrave i okolice. *Kaj*, XVIII, 5–6, Zagreb, 39–48.

LONČARIĆ, M. – 1985b: Govor pregradskog kraja. Pregrada i okolica. *Kaj*, XVIII, 2–3, Zagreb, 43–53.

LONČARIĆ, M. – 1987: Miškinina i današnja đelekovečka kajkavština. *Kaj*, XX, 1–2, Zagreb, 61–78.

LONČARIĆ, M. – 1988: Kajkavsko narječje u svjetlu dosadašnjih proučavanja. *Kaj*, XXI, 1–2, Zagreb, 9–22.

LONČARIĆ, M. – 1995: Govor Varaždina i okolice. *Kaj*, XXVIII, 1–2, Zagreb, 29–39.

LONČARIĆ, M. – 1997: Bednjanski govor u kajkavštini. *Kaj*, XXX, 5–6, Zagreb, 15–20.

LONČARIĆ, M. – 1999: Hrvatska narječja i hrvatski književni jezik. *Kaj*, XXXII, 4–5, Zagreb, 47–57.

LONČARIĆ, M. – 2003: Galovićeva i današnja peteranska kajkavština. *Kaj*, XXXVI, 1–2, Zagreb, 26–35.

LONČARIĆ, M. – 2006: Kajkavština izvan Hrvatske. *Kaj*, XXXIX, 3, Zagreb, 31–44.

LONČARIĆ, M. i KEKEZ, S. – 2007: Čakavština i kajkavština kao književni jezici i danas u književnosti. *Kaj*, XL, 6, Zagreb, 67–83.

LOVRIĆ, A. Ž. i RAC, M. – 1997a: Arhaično prirodoslovno nazivlje na bednjanskom “baegnjunskom” govoru sjevernog Zagorja. *Kaj*, XXX, 5–6, Zagreb, 41–54.

LOVRIĆ, A. Ž. – 1997b: Pregled kajkavskog prirodoslovnog nazivlja u Hrvatskom zagorju. *Kaj*, XXX, 3–4, Zagreb, 33–54.

LUKENDA, M. – 1992: Prilog proučavanju današnjih krapinskih prezimena. *Kaj*, XXV, 1–2, Zagreb, 31–40.

MARESIĆ, J. – 1994: Frazemi u govoru Kloštra Podravskog. *Kaj*, XXVII, 2–3, Zagreb, 26–29.

MARESIĆ, J. – 2004: O leksiku gradišćanskohrvatskih kajkavaca. *Kaj*, XXXVII, 1–2, Zagreb, 47–62.

MARESIĆ, J. – 2007a: Odabir leksikografske građe u kajkavskim dijalekatnim rječnicima. *Kaj*, XL, 3, Zagreb, 69–78.

MARESIĆ, J. – 2007b: Riječ do riječi – rječnik. *Kaj*, XL, 4–5, Zagreb, 109–110.

MIHOLEK, V. – 2005: Prilog leksikografiji đurđevečke kajkavštine. *Kaj*, XXXVIII, 1–2, Zagreb, 101–108.

MOGUŠ, M. – 1973: Što pokazuju Krležine dublete u “Baladama”. *Kaj*, VI, 8–9, Zagreb, 62–73.

PAŽUR, B. – 1997: Priručni rječnik uz Bednjansku svadbu. *Kaj*, XXX, 5–6, Zagreb, 111–115.

PETRIČEC, P. – 2001: Manje poznate riječi virovske kajkavštine. *Kaj*, XXXIV, 3, Zagreb, 46–47.

- PIŠKOREC, V. – 2005: Onomaziološki opis đurđevečkih germanizama. *Kaj*, XXXVIII, 1–2, Zagreb, 63–81.
- PRPIĆ, T. – 1974: Rječnik starokajkavskog medicinskog nazivlja. *Kaj*, VII, 11, Zagreb, 65–88.
- PUŠKADIJA-RIBKIN, T. – 1995: O mogućem autoru gramatike kajkavskoga jezika za Nijemce. *Kaj*, XXVIII, 1–2, Zagreb, 40–48.
- PUŠKADIJA-RIBKIN, T. – 2000a: Prilog bibliografiji djela Pavla Rittera Vitezovića. *Kaj*, XXXIII, 3–4, Zagreb, 61–66.
- PUŠKADIJA-RIBKIN, T. – 2000b: Trattnerova tiskara i knjižara u Varaždinu, a zatim u Zagrebu. *Kaj*, XXXIII, 1–2, Zagreb, 27–49.
- SKOK, J. – 1993a: Jezik hereze u funkciji pjesničke sinteze. *Kaj*, XXVI, 2–3–4, Zagreb, 217–225.
- SKOK, J. – 1993b: Krležina fuga kajkavica haeretica. *Kaj*, XXVI, 2–3–4, Zagreb, 3–12.
- SKOK, J. – 2004: Je li moguća i da li je potrebna standardizacija kajkavskoga jezika. *Kaj*, XXXVII, 4–5, Zagreb, 3–11.
- SVIBEN, K. – 1969: Govor zlatarskog kraja. *Kaj*, II, 9, Zagreb, 82–94.
- ŠICEL, M. – 1998: Gjalski i kajkavština. *Kaj*, XXXI, 3–4, Zagreb, 53–58.
- ŠIMUNIĆ, A. – 1993: Kajkavski spleen. *Kaj*, XXVI, 1, Zagreb, 19–20.
- ŠOJAT, A. – 1968: Jezik Domjanićevih kajkavskih pjesama. *Kaj*, I, 12, Zagreb, 104–113.
- ŠOJAT, A. – 1969/70/71: Kratki navuk jezičnice horvatske (Jezik stare kajkavske književnosti). *Kaj*, II, 3–4, 49–61; 5, 65–80; 7–8, 49–64; 10, 65–80; 12, 65–80; III, 2, 81–96; 3–4, 65–80; 10, 49–64; IV, 10, 81–96; 11, 65–80.
- ŠOJAT, A. – 1991a: O govoru Krapine, *Kaj*, XXIV, 5–6, Zagreb, 21–29.
- ŠOJAT, A. – 1991b: Suvremeni pristup kajkavskoj problematici. *Kaj*, XXIV, 2–3, Zagreb, 138–140.
- ŠOJAT, A. – 1992: Kulturološko-jezične značajke Pavlinskoga zbornika (1644). *Kaj*, XXV, 4, Zagreb, 21–28.
- ŠOJAT, O. – 1971: Baltazar Adam Krčelić kao pisac djela na kajkavskom književnom jeziku. *Kaj*, IV, 5, Zagreb, 20–30.
- ŠOJAT, O. – 1974: Juraj Habelić (1609–1678) i njegov književni rad. *Kaj*, VII, 10, Zagreb, 5–16.
- ŠTEBIH, B. – 2002: Germanizmi u zagrebačkom govoru. *Kaj*, XXXV, 5–6, Zagreb, 31–36.
- TEŽAK, S. – 1970: Kajkavci na razmeđu. *Kaj*, III, 6, Zagreb, 38–48.
- TEŽAK, S. – 1976: Govori na području općine Ozalj. *Kaj*, IX, 9–11, Zagreb, 137–139.
- TEŽAK, S. – 1988: Kajkavski dijalekt i književni jezik. *Kaj*, XXI, 1–2, Zagreb, 23–34.
- TEŽAK, S. – 1995: Četvrt stoljeća Belostenčeve jezične riznice, *Kaj*, XXIV, 1, Zagreb, 13–19.
- TEŽAK, S. – 1999: Uloga kajkavskoga narječja u razvoju hrvatskoga standardnog jezika. *Kaj*, XXXII, 4–5, Zagreb, 59–70.

- TRNSKI, J. – 1981: Kajkavski govor dugoselskog kraja. *Kaj*, XIII, 4, Zagreb, 193–199.
- ULOVEC, O. – 2006: Toponimi osnove “grad”, njihove lokacije i naselja na južnim padinama Medvednice. *Kaj*, XXXIX, 1–2, Zagreb, 117–126.
- VALJAVEC, M. – v. Jembrih
- VONČINA, J. – 1971: O jeziku ozaljskoga kruga. *Kaj*, IV, 9, Zagreb, 61–64.
- VUČETIĆ, Š. – 1973: O kajkavskom izvorištu jezika Miroslava Krležje. *Kaj*, VI, 8–9, Zagreb, 49–57.
- VULIĆ, S. – 2000: Jezik pučkih pripovijesti podravskih Hrvata u Mađarskoj. *Kaj*, XXXIII, 5, 37–46.
- ZEČEVIĆ, V. – 1993: Početak Zagreba (izbor iz Danice zagrebečke). *Kaj*, XXVI, 5–6, Zagreb, 79–82.
- ZEČEVIĆ, V. – 1997: Bednjanski govor u tipološkoj klasifikaciji kajkavskih govora. *Kaj*, XXX, 5–6, Zagreb, 21–30.
- ZVONAR, I. – 2005: Kajkavski govori sjeverozapadne Hrvatske s posebnim obzirom na Međimurje. *Kaj*, XXXVIII, 4–5, Zagreb, 73–84.
- ZVONAR, I. – 2006: Uz prvi pretisak *Ztolétnoga kalendara* Tomaša Mikloušića. *Kaj*, XXXIX, 5–6, Zagreb, 95–106.
- ZVONAR, I. – 2007: Hrvatski kajkavski jezik ili jedno srodno narječje iz Prekmurja u Martjanskoj pjesmarici (starijoj). *Kaj*, XL, 1–2, Zagreb, 41–64.

B. JEZIKOSLOVNI PRIKAZI U KAJU

- BARTOLIĆ, Z. – 1991: Stari Vramec u novom ruhu (Uz reprint Vramčeve Poštile – priređivač Alojz Jembrih, izd. “Kršćanska sadašnjost” Zagreb i Zavod za znanstveni rad JAZU, Varaždin, 1990.), XXIV, 1, Zagreb, 91–92.
- BLAŽEKA, Đ. – 2007: Kajkavski u povijesnom i sadašnjem obzorju (Zbornik radova s okruglih stolova (znanstvenih kolokvija i skupova) u Krapini 2002.–2006., Hrvatska udruga Muži zagorskoga srca, Zabok, 2006., 590 str., urednici: Nikola Capar, Alojz Jembrih, Vladimir Poljanec). *Kaj*, XL, 4–5, Zagreb, 174–176.
- CVITANOVIĆ, Đ. – 1993: Jezični i umjetnički izraz na kajkavskom tlu (“Kajkavsko spravišće”, Zagreb, 1993., urednik: dr. Ivo Kalinski). *Kaj*, XXVI, 5–6, Zagreb, 103–106.
- CVITANOVIĆ, Đ. – 1994: Lepoglavski zbornik 1993. *Kaj*, XXVII, 1, Zagreb, 73–75.
- DAMJANOVIĆ, S. – 2005: Poticajno Kukuljevićevo djelo (*Kukuljevićevi dani* u Varaždinskim Toplicama 2001–2003, ur. Božena Filipan, Ogranak Matice hrvatske Varaždinske Toplice, 2005.). *Kaj*, XXXVIII, 4–5, Zagreb, 169–170.
- ERJAVEC, N. – 1992: Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika (U povodu izlaska iz tiska šestog sveska). *Kaj*, XXV, 3, Zagreb, 91–92.
- HRG, F. – 1997: Ivanečki govor i rječnik (Nakladnik: Narodno sveučilište “Đ. Arnold”, Ivanec, 1996.). *Kaj*, XXX, 5–6, Zagreb, 141–143.
- JEMBRIH, A. – 1991: Kajkavsko leksičko blago (Uz pet svezaka *Rječnika hrvatskoga*

kajkavskoga književnog jezika). *Kaj*, XXIV, 2–3, Zagreb, 135–138.

JEMBRIH, A. – 1997: Mjesto i značenje Ignaca Kristijanovića u kajkavskom književno-jezičnom krugu 19. stoljeća (Post festum obilježavanja 200. obljetnice rođenja). *Kaj*, XXX, 3–4, Zagreb, 156–158.

JEMBRIH, A. – 2003: Jezikoslovni *gazophylacium* Stjepana Težaka. *Kaj*, XXXVI, 1–2, Zagreb, 161–163.

KUZMIĆ, M. – 2006: Mala kajkavska gramatika Željka Funde. Zanimljiv amaterski dijalektološki rad (Željko Funda, *Mala kajkavska gramatika*, Varaždin, jesen 2004., 61 str.). *Kaj*, XXXIX, 3, Zagreb, 129–131.

KUZMIĆ, M. – 2007: Značajan prinos goranskoj kajkavštini (Josip Lisac, *Tragom zavičaja: delnički govor i govor Gornjih Turni u svjetlosti goranskih kajkavskih govora*, Književni krug, Split, 2006., 180 str.). *Kaj*, XL, 4–5, Zagreb, 117–120.

LISAC, J. – 2002: Knjiga o govoru Kroke u Sloveniji (Jožica Škofic, *Govorica jih izdaja*, Javni zavod Linhartova dvorana Radovljica, Kropa, 2001.). *Kaj*, XXXV, 3, Zagreb, str. 117.

MARESIĆ, J. – 1999: Vrijedno dijalektološko djelo (Sanja Vulić – Bernardina Petrović, *Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj*, Korabljica broj 5, Zagreb, 1999.). *Kaj*, XXXII, 6, Zagreb, 115–116.

MARESIĆ, J. – 2004: Međimurska prezimena – odraz međimurske povijesti, jezika i kulture (Anđela Frančić, *Međimurska prezimena*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2002., 600 str.). *Kaj*, XXXVII, 1–2, Zagreb, 141–142.

MARESIĆ, J. – 2007a: Josip Lisac: Tragom goranskoga zavičaja. *Kaj*, XL, 3, Zagreb, str. 137.

MARESIĆ, J. – 2007b: Ogleđi Mije Lončarića o kajkavskim i drugim hrvatskim govorima. *Kaj*, XL, 3, Zagreb, str. 141.

NOVAK, K. – 2007: *Georgiana* Velimira Piškorca (Velimir Piškorec, *Georgiana. Rasprave i ogleđi o đurđevečkom govoru i hrvatskoj kajkavskoj književnosti*, FF-press, Zagreb, 2005., 155 str.). *Kaj*, XL, 3, Zagreb, 138–140.

PAJUR, F. – 2005: Alojz Jembrih – dobri pastir starokajkavskih pretisaka (Uz pretisak knjige *Nebeski pastir pogublenu ovcu išče* Gregura Kapucina (Jurja Malevca), Kajkaviana, Zagreb–Donja Stubica, 2005., ur. Alojz Jembrih). *Kaj*, XXXVIII, 3, Zagreb, 110–111.

PAŽUR, B. – 1992: Najvažnija knjiga za gradišćanske Hrvate (Grupa autora: *Gradišćanskohrvatsko-hrvatskonimški rječnik*, Zagreb – Eisenstadt, 1991.). *Kaj*, XXV, 1–2, Zagreb, 129–131.

PAŽUR, B. – 1997: Kajkavska tribina – temeljna pitanja hrvatske dijalektologije. *Kaj*, XXX, 5–6, Zagreb, 143–144.

PAŽUR, B. – 2003: Decretum: pretisak prve kajkavske knjige kao suvremeno djelo (Ivanuš (Ivan) Pergošić, *Decretum*, kritički pretisak i transkripcija – Zvonimir Bartolić, Matica hrvatska i “Zrinski”, Čakovec, 2003.). *Kaj*, XXXVI, 3, Zagreb, 119–121.

PERIČIĆ, H. – 1998: Tri priloga Josipa Lisca povijesti kajkavskog jezika i književnosti. *Kaj*, XXXI, 1, Zagreb, 114–115.

PERIČIĆ, D. – 1998: Za izbornu nastavu kajkavštine (*Kajkavsko narječje i književnost u nastavi*, Zbornici radova sa stručno-znanstvenog skupa u Čakovcu 11. travnja 1997.,

Književni krug Reči rieč Županije međimurske, 1997.). *Kaj*, XXXI, 2, Zagreb, str. 120.

PRANJKOVIĆ, I. – 1991: Kontinuirana suradnja (Alojz Jembrih, *Hrvatsko-slovenske književnojezične veze*, “Zrinski”, Čakovec, 1991.). *Kaj*, XXIV, 5–6, Zagreb, 107–109.

SOVIĆ, I. – 1991: Knjiga o kajkavskom narječju za stručnjake i nestručnjake (Mijo Lončarić: *Kaj – jučer i danas. Ogledi o dijalektologiji i hrvatskoj kajkavštini – s kartom narječja i bibliografijom*, “Zrinski”, Čakovec, 1990.). *Kaj*, XXIV, 5–6, Zagreb, 105–107.

ŠICEL, M. – 1991: Nove spoznaje o jeziku Balada Petrice Kerempuha (Josip Vončina: *Korijeni Krležina Kerempuha*, izd. “Naprijed”, Zagreb, 1991.). *Kaj*, XXIV, 4, Zagreb, 91–93.

ŠICEL, M. – 1993: Kritika o književnoj kajkavštini danas i sutra (U povodu zbornika “Jezični i umjetnički izraz na kajkavskom tlu” – zbornik radova sa znanstvenih skupova u Krapini – “Kajkavsko spravišće”, Zagreb, 1993.). *Kaj*, XXVI, 5–6, Zagreb, 101–103.

ŠICEL, M. – 1998: Kontinuitet kajkavštine u hrvatskoj književnosti (U povodu monografije *Zagrebački kaj*). *Kaj*, XXXI, 5–6, Zagreb, 136–137.

ŠIMUNOVIĆ, P. – 1998: “Zagrebački kaj” – govor grada i prigradskih naselja (Antun Šojat, Vida Barac-Grum, Ivan Kalinski, Mijo Lončarić, Vesna Zečević, *Zagrebački kaj*, Institut za jezik i jezikoslovlje, Posebna izdanja, knj.5, uredili: Antun Šojat, gl. urednik, Mijo Lončarić i Vesna Zečević, Zagreb, 1998.). *Kaj*, XXXI, 5–6, Zagreb, 134–136.

ŠOJAT, A. – 1991: Suvremeni pristup kajkavskoj problematici (Mijo Lončarić: *Kaj – jučer i danas*, izd. TIZ “Zrinski”, Čakovec, 1990.). *Kaj*, XXIV, 2–3, Zagreb, 138–140.

ŠOJAT, A. – 2002: Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora Tomislava Lipljina. *Kaj*, XXXV, 3, Zagreb, 119–120.

VARGA, A. – 1987: Bilogorski kajkavski govori (Mijo Lončarić, *Bilogorski kajkavski govori* (monografija), *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, sv. 12, Zagreb, 1986., 224 str.). *Kaj*, XX, 3, Zagreb, 89–91.

THE MAJORITY OF KAJKAVIAN IDIOMS IN THE KAJ PERIODICAL
DIALECTOLOGICAL WORKS

By Mijo Lončarić, Martina Kuzmić

Summary

A short overview is given on the papers published in the KAJ periodical in which Kajkavian folk tongues are described falling into the Kajkavian dialect plurality - their majority, in fact all of them except the ones from Gorski Kotar (those are described separately). Martina Kuzmić has made a list of works on the Kajkavian dialect - on the folk tongues in Croatia and diaspora, on urban Kajkavian tongues, the Kajkavian literary language and the language of dialectal literature. The list is contained in this paper.

Several works have been inspired after a monograph had been published on certain Kajkavian regions. Thereby some areas acquired the first scientific descriptions of their tongues. Several such works have been published recently written by young authors.

The works vary in character - from amateur ones to novice expert and articulate works and to scientific works of our well known dialectologists. Of course, amateur works are also valuable. Their special value lies in the fact that these are regularly the works of native speakers who can offer essential information on the tongue.

There is discussion on certain local tongues, on larger or wider areas, groups of tongues and Kajkavian dialects, main idiom characteristics, their certain levels and characteristics (names, ethnographical and natural-history, schoolchildren slang, Germanisms (German loanwords in the Croatian language), classification, relation regarding the Slovenian language, etc.)

Key words: group of dialects, dialect, Kajkavian dialect, folk idioms, urban idioms, dialectological works, the KAJ periodical

Rad sa znanstvenoga skupa
UDK 050 Kaj : 811.163.42'282 Gorski kotar (091)
Primljeno 2008-10-06

ČASOPIS KAJ I GORSKI KOTAR

Josip Lisac, Zadar

Sažetak

U radu se prikazuje prisutnost Gorskoga kotara i goranskih tema u časopisu Kaj tijekom 40 godišta njegova izlaženja (1968.-2007.). Zaključeno je da su goranske teme prirodno prisutne u časopisu Kaj od njegova pokretanja i da se u posljednjem desetljeću javljaju sve redovitije s tendencijom poželjnoga daljnjeg razvoja.

Ključne riječi: Gorski kotar, poezija, proza, znanstveni radovi, eseji, prikazi, likovni prilozi

Ubrzo nakon pada potpredsjednika Jugoslavije Aleksandra Rankovića (1966.) i nakon objavljivanja *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika* (1967.) pojavio se u Zagrebu časopis *Kaj* posvećen kajkavskoj pisanoj i govornoj baštini. Tijekom četridesetljetnog izlaženja obrađivane su u njemu teme mnogih kajkavskih krajeva, donosio je časopis njihove vrijednosti, pa iako je u tom nastojanju bilo i mnogo teškoća, ipak je učinjen velik posao. U tom smislu ni Gorski kotar nije mimoiđen. Po prilici kao i drugi kajkavski predjeli, i Gorski kotar predstavljan je u tom periodiku, i to svakako na vrlo različite načine, s različitim ambicijama i rezultatima. Suradnici su bili mnogi, a goranske su teme donosili i domaći sinovi i kćeri i drugi. Goranske ćemo suradnike spominjati i onda kad se ne bave goranskim temama, s tim da je naravno da gorskokotarske interese nisu pokazivali samo ljudi iz Gorskoga kotara nego i ini. Kvantitativno najbolje je Gorski kotar zastupljen lirikom, koja je obilno zastupljena i u učeničkim naraštajima. Objavljen je i znatan broj znanstvenih članaka i eseja, pa i prikaza, manje su prisutni prozni tekstovi i osobito dnevnički zapisi, kroničarski tekstovi itd.

Prvih godišta časopisa *Kaj* (i ne samo prvih) u njem je među Goranima najživlje zastupljen Ivan Goran Kovačić, legendarni pisac na standardnom hrvat-

skom jeziku i na kajkavskim idiomima, izvanredno zaokupljen lukovdolskim zavičajem i njegovim vrijednostima. Njemu su 1968. u br. 4-5 objavljene tri pjesme, slijedilo je pet pjesama u broju 10 iste godine, a i 1970. (br. 6) tiskan je izbor iz glasovite zbirke *Ognji i rože*. Takvi izbori poslije više ne će izlaziti, osim u antologijama, razumije se. Često je lirikom zastupljen i Franjo Švob koji je u *Kaj* već od 1970. donosio fužinarsku riječ. Pojavio se u br. 6 1970., zatim u dva navrata 1971. (br. 1 i br. 7-8), godine 1977. (br. 11-12) i 1986. kad su mu u 3. broju objavljene četiri pjesme. S Franjom Švobom kao da se je natjecao Zdravko Čadež koji se također pojavio u 6. broju 1970., u 1. broju i u dvobroju 7-8 1971.; zanimljivo je da je Zdravko Čadež pjesmu "U šumi na pajnu" objavio ne samo u 1. broju 1971. nego i u br. 11-12 1977., međutim, nova je verzija te ravnogorske pjesme donijela i stanovite njezine dorade. Čadež je postigao i znatan antologičarski uspjeh, tj solidnim je izborom predstavljen i u Kuzmanovićevoj antologiji iz 1975. i u Skokovoj antologiji iz 1986., pa i u *Riečima sa zviranjka* Jože Skoka iz 1999. Nakon te trojice pjesnika predstavila se jednom pjesmom 1987. (br. 3) Zdenka Svetličić, a zatim u pet navrata Zlata Bujan Kovačević iz Vrata kod Fužina (od 1992. do 2006.), jednom i Ana Ruža Pavek (Lokve) i Davor Grgurić (Delnice). Zanimljivo je da među Grgurićevim pjesmama nisu sve pisane delnički; jedna je oblikovana u lokvarskom mediju.

Učenici osnovnih i srednjih škola javljaju se od 1971. kad je u 2. broju objavljena po jedna pjesma šest autorica iz osnovne škole u Brodu na Kupi: Mirjana Belobrajdić, Štefica Gorup, Vlasta Lisac, Jasna Marinić, Marija Marković i Dragica Štimac. Kako ću ubrzo posebno govoriti o trima antologijama objavljenima u časopisu *Kaj*, navedimo sada da se tek 1998. pojavljuju dvije učeničke pjesme. Pjesma "Pr nam" Irene Bajt iz osnovne škole u Ravnoj Gori dobitnica je nagrade časopisa *Kaj* i ujedno objavljena u dvobroju 5-6, kao i pjesma Vedrana Merkaša iz osnovne škole u Brodu na Kupi. Na zelinskoj smotri 2001. prvu nagradu stručnog žirija pjesmom "Tetrijeb" osvojila je Ivana Ožanić iz osnovne škole u Brodu na Kupi, a ta je pjesma objavljena u dvobroju 1-2 godine 2002. Sljedeće, 2003. godine, objavljen je u dvobroju 1-2 tekst "Srednje uorak" Ivane Pleše iz srednje škole u Delnicama, a to je rad izabran među drugima na 1. natječaju za kajkavske književne radove učenika srednjih škola u Republici Hrvatskoj. Iste godine u 6. broju nalazimo pjesmu "Vejtr" Marine Žagar iz Gerova; toj je pjesmi dodijeljena nagrada časopisa *Kaj*, i to na zelinskoj smotri dječjega kajkavskog pjesništva. Srednjoškolke Jelena Malnar (Čabar), Sanja Kaloper (Delnice) i Mihaela Podnar (Delnice) objavile su u *Kaju* tekstove s 2. natječaja za učenike srednjih škola, i to 2004. u broju 3; Sanja Kaloper je autorica kratke proze na crnoluškom govoru. Godine 2005. (br. 1-2) dobitnica nagrade stručnoga suda Linda Malnar iz osnovne škole u Čabru objavila je pjesmu "Bomo jutre", kratke proze objavili su

Darija Brovet (Čabar) i Nik Pleše (Delnice) u broju 3 u kojem je i pjesma Mihaele Podnar "Stara mandolina". Godina 2006. donijela je u dvobroju 1-2 pjesmu "Stare furman" Maje Volf iz područne škole Gerovo; nagradom časopisa *Kaj* počašćena je upravo ta pjesma. Mihaela Podnar i Anita Žagar predstavile su se pjesmama na skradskom govoru u tom dvobroju iz 2006. u kojem je goranska tematika zastupljena vrlo dobro. I konačno, Vivien Zbašnik iz gerovske škole objavila je pjesmu "Uorglce"; ona je dobitnica nagrade *Križevačkih novina*.

Antologije kajkavskoga pjesništva objavljene su u *Kaju* tri, Kuzmanovićeva iz 1975., Fišerova iz 1976. te Skokova iz 1986. Mladen Kuzmanović u *Antologiji novije kajkavske lirike* (*Kaj*, 3-5, 1975.) predgovorno definira mjesto Ivana Gorana Kovačića i Zdravka Čadeža u toj izrazito dobrodošloj knjizi, a uvrstio je devet pjesama Goranovih i tri Čadežove pjesme. Ernest Fišer uvrstio je u *Antologiju hrvatskoga dječjega kajkavskog pjesništva* (*Kaj*, 3-5, 1976.) lirska ostvarenja šestoro goranskih autorica. To su: iz Delnica Žarka Šarko, iz Ravne Gore Nedica Acinger, iz Severina na Kupi Emilija Krizmanić i Jasna Štrbenac, iz Skrada Tatjana Marincel te iz Broda na Kupi Dragica Štimac. Joža Skok 1986. objavio je antologiju hrvatskoga kajkavskog pjesništva *Ogenj reči* (*Kaj*, br. 4-6), gdje čitamo 13 pjesama Ivana Gorana Kovačića. Sedam su Goranovih pjesama uvrstili i Kuzmanović i Skok: "Beli most", "Očina kolajna", "Breskva", "Ribe", "Potok", "Petr Breški harmonikaš" i "Drvarska popevka". Kuzmanovićev izbor Čadežovih pjesama ponovio je Joža Skok. Riječ je o pjesmama "Jelen i vouk", "Storu drvinu karitu" te "Na pagarišću ravnagarske fabrike". U kratkim bilješkama o uvrštenim goranskim autorima ostalo je nezabilježeno da je s objavljivanjem ravnogorski pisanih pjesama Zdravko Čadež počeo u *Dometima* 1969.; nikad nije objavio zbirku pjesama. Svakako je šteta da Joža Skok ni 1986. ni 1999. (*Rieči sa zviranjka*, Zagreb, 1999.) nije u svoje antologije uvrstio pjesme Anke Žagar. Pjesme Zlate Bujan Kovačević, Franje Švoba Franine i Zlatka Pochobradškoga uvrstio je u antologiju iz 1999.

Što se proze (osim učeničke) tiče, valja reći da su se u *Kaju* javljali Ivan Brajdić i Franjo Švob. Brajdićeva proza "Otac" (3-4, 1969.) nije tematski vezana s Gorskim kotarom, ali "Zvonik" (6, 1970.) jest. Brajdić je bio plodan pisac i prevoditelj, a rodom je bio iz okolice Brod Moravica, iz Gornjih Kuti. Afirmiran poslije kao pjesnik, Švob je 1970. (br. 6) objavio prozac "Ščera j smo dopeljali Franinovo vino". Drugim riječima, Brajdić je pisao standardnim jezikom, Švob domaćom riječi. Životno povezan s Dugim Selom, Brajdić je 1981. (br. 4) u *Kaju* objavio fragment iz ratnoga dnevnika "Noć poslije atentata".

Znanstvenih članaka povezanih s Gorskim kotarom bilo je u *Kaju* znatan broj, a u tom smislu najprije moramo spomenuti članak Ivana Brabeca "Kajkavsko narječje oko Slunja" (br. 6, 1970.). Taj je jezikoslovac, naime, oko Slunja (Hrvatski

Blagaj, Nikšić) nalazio kajkavizme, pomišljao je da su oni stigli iz Gorskoga kotara, ali se opravdano domišljao da oni ipak nisu na slunjsko područje stigli iz toga kraja. Josip Vončina, afirmiran i kao proučavatelj jezika i pisaca ozaljskoga kruga, tj. hibridnoga tipa hrvatskoga književnog jezika, objavio je 1970. (br. 9) članak "O jeziku ozaljskoga kruga". On je u *Kaju* 1971. (brojevi 11 i 12) priredio za objavljivanje dijelove Vitezovićeve *Kronike*. Rođen u Ravnoj Gori, akademik Vončina je 1992. (br. 1-2) objavio članak o Jakobu Lovrenčiću, tvorcu glasovitoga književnog lika Petrice Kerempuha. Tomislav Majetić, koji se Rudolfom Strohalom bavio i detaljnije prije objave u *Kaju*, publicirao je u tematskom broju posvećenu Karlovcu članak "Rudolf Strohal" (1979., br. 4). Taj izvanredno marljivi i često netemeljiti filolog rođen je u Lokvama 1856., a mnogo se bavio i zavičajnim područjem. Godine 2004. (br. 6) objavio je Danijel Vojak u *Kaju* članak "O neobjavljenom tekstu Rudolfa Strohala o povijesti Samobora od 1555. do početka XIX. stoljeća". Marko Bedić 1986. (br. 1) objavio je članak "Iz prošlosti Gornje Jelenske i okolice", gdje pripovijeda o tom kako su se drvosječe iz Gorskoga kotara i iz Like u prvoj polovici 18. stoljeća doseljavali u Moslavinu, a doseljavanja je bilo i u 19. stoljeću. Najbrojnije je bilo prezime Pleše, no u Gornjoj Jelenskoj i u Moslavačkoj Slatini bilo je i drugih nositelja goranskih prezimena (Majnarić, Kezele, Andlar, Petranović itd.). I danas su na tom području dosta brojni nositelji prezimena Pleše, Andlar, Majnarić, Tomac, Marinić itd. Očito je da među doseljenicima iz Gorskoga kotara nisu bili samo Delničani, tj. bilo je i drugih. Dodajući ove napomene Bedićevim rezultatima, ističem da je on 1998. (br. 1) u *Kaju* objavio i naslov "Naselja Moslavine. Od najstarijih pisanih izvora do danas", gdje u poglavlju "Stvaranje moslavačkih naselja nakon oslobođenja od Turaka" spominje i mjesta Gornja Jelenska i Moslavačka Slatina. Joža Skok 1986. u broju 2 objavljuje rad "Integracija usmenog i pučkog s kajkavskim zavičajnim pjesništvom". Naravno, Goran Kovačić neizbježan je u prinosu takva naslova, jedino je potrebno dodati da je kajkavskih narodnih pjesama iz rodnoga kraja toga pjesnika ipak bilo, kako i *Kaj* nesumnjivo pokazuje (*Kaj*, 1973., br. 10, gdje se navode podatci o varijantama kajkavske usmene lirske poezije iz Severina na Kupi). Alojz Jembrih objavio je u 3. broju *Kaja* 1987. rad "Jezičnostilska obilježja u suvremenoj hrvatskoj kajkavskoj poeziji. Uz 100. obljetnicu rođenja Frana Galovića", gdje je analizirao i poeziju Ivana Gorana Kovačića, tj. njegovu pjesmu iz rane faze "Vumrl je starček" i novu, lukovdolsku verziju te pjesme, "Zadnji glasi". Mijo Lončarić tiskao je rad "Kajkavsko narječje u svjetlu dosadašnjih proučavanja" u *Kaju* 1-2, 1988; tu je on spomenuo kako su Rudolf Strohal, Božidar Finka i Vida Barac-Grum obrađivali gorskokotarsku kajkavštinu, objavio je kartu kajkavskoga narječja s goranskim dijalektom kao jednim iz skupine kajkavskih dijalekata. U istom dvobroju *Kaja* Stjepko Težak objavio je rad "Kajkavski

dijalekt i književni jezik” spominjući i Ivana Gorana Kovačića. U broju 3 1992. Stjepan Krpan objavio je u *Kaju* članak “Goranski kajkavci u Rekašu”. Tu zaslužni i neumorni proučavatelj hrvatskoga pučanstva u dijaspori obrađuje nazočnost naših ljudi u tom zapadnorumunjskom mjestu. Jamačno u tom članku ima točnih i korisnih podataka, no već u samom naslovu nalazimo pogrešku. Ne radi se, naime, o goranskim kajkavcima u rečenom banatskom naselju. Jest istinom da je dio hrvatskoga pučanstva u Rekašu iz Gorskoga kotara, ali odatle ne slijedi zaključak kako je riječ o kajkavcima. Gorani u Rekašu uglavnom su doseljeni iz Mrkoplja, a to je goransko mjesto štokavsko ikavsko, i to šćakavske fizionomije i s novoštokavskom akcentuacijom. Autor ovoga priloga, Josip Lisac, prvi je prinos u *Kaju* objavio u dvobroju 5-6 1997.; tu je glasoviti bednjanski govor uspoređen sa slovenskim štajerskim idiomima. Ovdje taj članak spominjem jer mu je autor Goranin. Prilog “Goranski govori i goranski pisci”, zapravo predavanje održano 1999. u Rijeci, objavio sam u *Kaju* 3-4, 2000.; tu su dane osnovne dijalekatne značajke, a spomenuti su i najvažniji dijalektalni autori. Govor Broda na Kupi obradio sam u posebnom članku u 5. broju 2000. Rad donekle sličan Lončarićevu iz 1988. objavio sam 2000. u br. 6: “Kajkavština i njena proučavanja”. Razumije se, tu su navedena i sva važnija proučavanja goranskoga dijalekta. Članak “Goranska kajkavština i goranski dijalektalni pisci” objavio sam 2006. u dvobroju 1-2. Spomenuti su autori Jakov Majnarić, Ivan Goran Kovačić, Josip Kezele, Antun Majnarić Začina, Davor Grgurić, Nikola Majnarić, Zdravko Čadež, Josip Zvonimir Čadež Lala, Ankica Crnić, Đurđica Asić-Klobučar, Viktor Jurković, Vesna Crnković, Zdravko Merkaš, Franjo Poje, Zlatko Pochobradsky, Anka Žagar, Ana Ruža Pavek, Franjo Švob Franina i Zlata Bujan Kovačević. U istom dvobroju *Kaja* iz 2006. pokušala je fonološke osobitosti kupjačkoga govora obraditi Đurđica Asić-Klobučar. Napominjem da u nizu znanstvenih prinosa u literaturi ili u bilješkama nije zaobiđena goranska uloga, npr., tako je u radovima Mije Lončarića (br. 4-5, 1999.), Sanje Vulić (br. 5, 2000.), Jele Maresić (br. 1-2, 2004.; br. 3, 2007.), Mije Lončarića i Stipe Kekeza (br. 6, 2007.).

Naravno da nije uvijek lako razdvajati priloge koje bismo nazvali znanstvenim radovima i prinose koje bismo svrstali u eseje, no ja sam ipak tako postupio. U eseje bih uvrstio nepotpisani zapis “Uz 55-godišnjicu rođenja i 25-godišnjicu smrti Ivana Gorana Kovačića” u br. 4-5, 1968. Uz tekst o Goranu tu nalazimo i njegovu sliku i spomenuti izbor iz njegovih kajkavskih pjesama. U 7. nastavku niza “Vrijednosti kajkavske poetske riječi” Ljubica Duić-Jovanović u br. 10 iz 1968. piše o kajkavskoj poeziji Goranovoj, uz to nalazimo i izbor iz njegovih kajkavskih pjesama, kako smo već napomenuli. Šime Vučetić objavio je esej o autoru zbirke *Ognji i rože* u 7. broju 1973., dok Ivan Brajdić i Branko Sruck pišu o prevratniku iz Dugoga Sela Slavku Vuriću. Spominjani Josip Vončina objavio je

u *Kaju* 5-6 1997. nekrolog vrlo zaslužnoj Olgi Šojat. Tekst je objavljen pod naslovom "Ljubav govorenja ali navuka – oproštajno slovo Olgi Šojat". Uz obljetnicu života drugog istaknutog povjesničara hrvatske književnosti ja sam objavio tekst "Riječ o životu i djelu akademika Franje Švelca" (br. 1, 1998.). U broju 4-5 1999. objavljen je moj tekst "U spomen Božidaru Finki", lingvistu koji je surađivao u *Kaju* a stekao je zasluge i u obrađivanju kajkavštine. Nakon objave Skokove antologije *Rieči sa zviranjka* esej u povodu nje napisao je Miroslav Šicel. To je tekst "Izazovi jedne antologije" (br. 6, 1999.) a mnogo obrađivani Ivan Goran Kovačić spominje se i u tom napisu.

Vrijedno je spomenuti i prikaze što se bave goranskim temama ili su im autori domaći ljudi. U tom smislu poći ćemo od prikaza monografije *Brod-Moravice* urednika Viktora Jurkovića što ga je napisao Joža Skok (br. 6, 1970.). Naslov "Koristan prilog jednom jubileju" rječito govori o tom što prikazivač misli o monografiji nastaloj u povodu 150. godišnjice osnovne škole u Brod Moravicama; želja je Skoku bila da se dade više o književnom životu čitavoga goranskoga kraja, a i u jezičnom pogledu imao je takve stavove. Joža Skok ocijenio je s kajkavološkoga aspekta Pavletićevu *Zlatnu knjigu hrvatskoga pjesništva* (br. 11, 1970.) spominjući pritom i Ivana Gorana Kovačića. Mirjana Šokota jedinu je suradnju u časopisu *Kaj* (br. 4, 1985.) posvetila knjizi Viktora Jurkovića *Na zemlji goranskoj*, Delnice, 1984. Pod naslovom "Zavičaja željan" ona je donijela glavne značajke te opsežne i žanrovski neobične knjige. Ivo Kalinski u dvobroju 5-6 1996. donosi "riječi prilikom predstavljanja zbirke pjesama Zlate Bujan Kovačević *Tihi ognji*, izgovorene *ex abrupto* 15. listopada 1996. u Narodnom sveučilištu Samobor". Autoričine knjige *Vratarski kanti i storije* te *Tihi ognji* drži vrlo bogatim dvjema knjigama. Helena Peričić objavila je u 1. broju 1998. prikaz "Tri priloga Josipa Lisca povijesti kajkavskoga jezika i književnosti". Riječ je o izdanju Ivšićeva *Jezika Hrvata kajkavaca*, o interpretaciji Goranove kajkavske zbirke u zajedničkoj knjizi Miroslava Šicela, Dunje Detoni-Dujmić i Josipa Lisca u ediciji Ključ za književno djelo Školske knjige o kajkavskoj poeziji Domjanićevoj, Galovićevoj i Goranovoj, te o knjizi *Hrvatski dijalekti i jezična povijest*, Zagreb, 1996. Denis Peričić osvrnuo se na *Leksikon hrvatskih pisaca* (Zagreb, 2000.) u napisu "Hrvatsa književnost bez Petrovića i Lalangua" (br. 4-5, 2001.), gdje iznosi da u tom djelu nisu prikazani mnogi vrijedni kajkavski autori; spominje, naravno, i goranske pisce, i uvrštene i izostavljene. Ja sam prikazao djelo Jožice Škofic *Govorica ih izdaja* (Kropa, 2001.) pod naslovom "Knjiga o govoru Kroke u Sloveniji" (br. 3, 2002.), djelo Marca L. Greenberga *Zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika* (Maribor, 2002.) u tekstu "Povijesna fonologija slovenskoga jezika" (br. 1-2, 2003.), kao i rječnik delničkoga govora troje autora (Marija Pavešić, Blaženka Magaš, Željko Laloš). Članak "Rječnik delničkoga govora u najnovijoj hrvatskoj dijalektalnoj

leksikografiji” (br. 4-5, 2007.) uvršten je u blok “Goranska kajkavština” u kojem su i prikazi Jele Maresić i Martine Kuzmić. Jela Maresić također piše o delničkom rječniku i naglašava: “Zaista je šteta što autori nisu konzultirali svu postojeću relevantnu literaturu koja se odnosi na goranske govore jer bi im sigurno olakšalo izradu rječnika, ali i pridonijelo da njihov rad s dijalektološkoga stajališta bude bolji”. Martina Kuzmić prikazuje monografiju *Tragom zavičaja* (Split, 2006.) Josipa Lisca u kojoj su s komparativnoga aspekta obrađeni delnički govor i govor Gornjih Turni. Zaključuje da je ta knjiga “zasigurno velik doprinos istraživanju goranskih kajkavskih govora, a može poslužiti dijalektolozima, onomastičarima, etnolozima, sociolozima, lingvistima kao i svim ljubiteljima goranskoga izričaja”. Istu monografiju J. Lisca u 3. broju *Kaja* za 2007. prikazala je Jela Maresić. Žarko Milenić u 3. broju 2005. prikazao je knjigu *Tajna krila šume* (Rijeka, 2005.) Davora Grgurića. Kritičar uspoređuje Grgurića s Matkom Peićem i zaključuje: “No, Grgurić nije Peićev epigon već originalni pjesnik koji svojom novom knjigom potvrđuje svoj znatni poetski potencijal”.

U kroničarskoj bilješci B(ožica) P(ažur) izvijestila je s Tribine Kajkavskoga spravišća u 2004. godini (br. 6, 2004.). Gostom je bio i Josip Lisac koji je u razgovoru s voditeljem Jožom Skokom govorio o goranskoj kajkavštini i o goranskim piscima.

Dodajem da je kao posebno izdanje 1981. Kajkavsko spravišće objavilo knjigu Viktora Jurkovića *Po dragom goranskom zavičaju – Brodmoravički kraj*. Jurković tu donosi temeljne podatke o svom zavičaju, ali u svojoj okrenutosti zavičajnom i prošlom donosi i mnogo elemenata lirske proze. Tu nalazimo i kratke proze pisane zavičajnom kajkavštinom. Nijedna nije uvrštena u *Ruožnik rieči*, antologiju hrvatske kajkavske proze Jože Skoka (*Kaj*, 1-3, 1999.).

Zapaženu suradnju u *Kaju* ostvario je Ante Sekulić, dugogodišnji srednjoškolski profesor u Delnicama, bački bunjevački Hrvat, kako je općenito poznato.

Vrlo istaknuto mjesto u časopisu *Kaj* svakako su imali i imaju likovni prilozi. Ovdje bih spomenuo Vilima Svečnjaka, rođenog i umrlog u Zagrebu i vrlo povezanog s Čabrom; njegova je slika objavljena u dvobroju 1-2 1973. Spominjem i Mirka Račkoga, rođenog u Novom Marofu ali podrijetlom iz Kupjaka, koji je za br. 4-5 1973. pripremio dvije slike. Rodom iz Siska a podrijetlom iz Gorskoga kotara je Želimir Janeš koji je bio u *Kaju* i u Kajkavskom spravišću dugo prisutan, objavljeni su u časopisu njegovi radovi, u njemu je i sam pisao, a bio je i autor dvostrane medalje stajačice Nagrade “Stjepan Draganić”. Tipološke oznake njegove umjetnosti (*Želimir Janeš – svijet četiri dodira*) interpretirao je Frane Paro (br. 6, 1994.), a nekrolog Janešu u *Kaju* je publicirao Josip Bratulić, (br. 1-2, 1996.).

Sve u svemu, Gorski kotar i njegovi stanovnici sasvim su prirodno prisutni u časopisu *Kaj* od njegova pokretanja, ta nazočnost nije bila redovita, tj. u nekim

se godištima goranske teme uopće ne javljaju, ali se one u posljednjem desetljeću javljaju sve redovitije s tendencijom poželjnoga daljnjeg razvoja.

Literatura

- Hrvatski prezimenik*. Priredili Franjo Maletić, Petar Šimunović, Zagreb, 2008.
- Josip Lisac, "Gorski kotar u svjetlu najnovijih istraživanja", *Dometi*, 15, 1982., 8-9, 126-134.
- Josip Lisac, "Jezik goranske dijalektalne književnosti (Prilog jezičnoj problematici hrvatske literarne novokajkavštine)", *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 21-22, 1983., 41-88.
- Josip Lisac, "Organski idiomi Hrvata u Rumunjskoj", *Glasje*, 1, 1994., 1, 173-174.
- Josip Lisac, "Goranski prostor hrvatske književnosti", *Hrvatska revija*, 46, 1996., 3-4, 534-540.
- Josip Lisac, *Hrvatski dijalekti i jezična povijest*, Zagreb, 1996.
- Josip Lisac, "Dvije kajkavske antologije", *Dubrovnik*, 10, 1999., 4, 417-418.
- Josip Lisac, "Antun Gustav Matoš i Jakov Majnarić", *Marulić*, 33, 2000., 5, 987-989.
- Josip Lisac, "Goranska dijalekatna leksikografija", *Čakavska rič*, 35, 2007., 2, 405-411.
- Miroslav Šicel, *Poezija Dragutina Domjanića – Dunja Detoni–Dujmić, Z mojih bregov Frana Galovića – Josip Lisac, Ognji i rože Ivana Gorana Kovačića*, Zagreb, 1996.

THE KAJ PERIODICAL AND GORSKI KOTAR

By Josip Lisac, Zadar

Summary

The paper is on the presence of Gorski Kotar and its issues in the KAJ periodical during the 40 years of its publishing (1968-2007). The conclusion is that Gorski Kotar themes have been present in the periodical as a matter of course since its launching and have become more and more regular during the past decade with the tendency of further development.

Key words: Gorski kotar, poetry, prose, scientific works, essays, reviews, enclosures on art

Rad sa znanstvenoga skupa
UDK 050 Kaj : 821.163.42'282 (091)
Primljeno 2008-11-18

POTICAJNA ULOGA ČASOPISA KAJ U OBNOVI I REAFIRMACIJI SUVREMENE, NOVOKAJKAVSKE KNJIŽEVNOSTI

Božica Pažur, Zagreb

Sažetak

Kontinuitet kajkavske književnosti – odzrcaljujući stanje duha i jezika u našoj suvremenosti - jedna je od primarnih uloga Kaja u četrdeset godina časopisnog kontinuiteta, njegova znanstvenog i publicističkog bavljenja cjelovitom umjetničkom, jezičnom i kulturno-povijesnom podlogom svih hrvatskokajkavskih krajeva kao temeljnim vrijednostima cjelokupne hrvatske kulture i znanosti.

Hijerarhijski, polazišno mjesto književnosti istaknuto je i u podnaslovnoj odrednici Kaja - časopisa za književnost, umjetnost, kulturu - te u početnom mjestu UDK broja koji označava: hrvatsku književnost.

Tematski krugovi starije i novije kajkavske književnosti (uz onaj povijesnoumjetnički) temelji su Kajeve uređivačkoga koncepta od samoga početka 1968., kad ga je kao časopis za kulturu i prosvjetu pokrenuo književnik Stjepan Draganić.

Pokretanje časopisa Kaj poklapa se upravo s razdobljem revitalizacije hrvatsko-kajkavske književnosti (pogotovu “pokreta suvremenoga kajkavskoga pjesništva”) te niza manifestacija (recitala) na širem kajkavskom govornom području.

Dijakronijski bogata, ili reprezentativna kajkavska književna građa – u uvjetnoj razdobi na tzv. stariju i noviju književnost - prezentirana je u raznolikim tipovima tekstova i izdanja, i to u primarnom i sekundarnom kajkavskom korpusu raznolikih žanrova.

Želeći sa suvremenoga stajališta reafirmirati kajkavski kontinuitet književnih žanrova, Kaj dodatno, od 2000. nadalje – unutar filološkoga programa svoga nakladnika Kajkavskoga spravišća – raspisuje tri poticajna književna natječaja: za kajkavske književne radove učenika srednjih škola RH, za kratku kajkavsku prozu, te natječaj za hrvatski književni putopis (proširujući time književni jezični izbor na čakavštinu i štokavštinu).

Ključne riječi: Kaj – časopisni i koncepcijski kontinuitet; kontinuitet hrvatske kajkavske književnosti: književne antologije, panorame, izbori, tematske cjeline; rubrike; književni natječaji

UVODNE NAZNAKE

U četrdeset godina časopisnog kontinuiteta primarna je uloga Kaja posvjedočiti o kontinuitetu kajkavske književnosti – odzrcaljujući stanje duha i jezika u našoj suvremenosti. Bitno je to naglasiti uzevši u obzir koncepcijsku i književnopovijesnu činjenicu Kajeve znanstvenog i publicističkog bavljenja cjelovitom umjetničkom, jezičnom i kulturno-povijesnom podlogom, identitetom svih hrvatskokajkavskih krajeva: slojevitim semantičkim poljem, kako to običavamo reći, upitno-odnosne zamjenice “kaj”, svim onim što kajkavski jezik jest i iz čega je poniknuo.

Polazišno mjesto književnosti istaknuto je i u podnaslovnoj odrednici Kaja kao *časopisa za književnost, umjetnost, kulturu* – u hijerarhijskoj, dakle, postavci područja njegova bavljenja od užega ka širemu (o čemu svjedoči i početno mjesto UDK broja koji označava: hrvatsku književnost – 821.163.42).

Od 1968. godine kad ga je kao *časopis za kulturu i prosvjetu* povijesno i entuzijastički pokrenuo književnik i filmski scenarist **Stjepan Draganić** – od čije smrti bilježimo već navršenih 25 godina - ugledni književnopovijesni analitičari i bibliografi (poput Mladena Kuzmanovića, prije svih) u Kaju su izlučili *tematske krugove starije i novije kajkavske književnosti* (uz onaj povijesnoumjetnički) kao temelje uređivačkoga koncepta.

Razdoblje reafirmacije /revitalizacije hrvatskokajkavske književnosti – pogotovo pokreta suvremenoga kajkavskoga pjesništva – poklapa se upravo s razdobljem pokretanja časopisa Kaj i niz manifestacija (recitala i smotri, te znanstvenih skupova) na širem kajkavskom govornom području. Podsjetimo na raniji serijal skupova Kajkavskoga spravišća u Krapini: “Jezični i umjetnički izraz na kajkavskom tlu” (od 1975.).

U uvjetnosti podjele na tzv. stariju i noviju književnost, dijakronijski bogata, opsežna, ili reprezentativna kajkavska književna građa organizirana je i prezentirana u sljedećim tipovima tekstova i izdanja: antologije, književne panorame / pregledi, izbori / primjeri, tematski svesci časopisa, tematske okosnice (blokovi), rubrike; separati i posebna izdanja unutar biblioteka Kajkavskoga spravišća: Suvremeni kajkavski pjesnici, Mala biblioteka “Ignac Kristijanović”, Kaj & ča: susreti...

Kontinuitet književnoga funkcionalnoga stila kajkavskoga jezika u Kaju možemo pratiti u *primarnom* i *sekundarnom* kajkavskom *korpusu*: a) od raznolike žanrovske realizacije umjetničke kajkavštine (poezija /dječja poezija; prozni tekstovi: ulomci romana, novele, pripovijetke, kratka proza, eseji, putopisi; dramski tekstovi; crtice, zapisi, anegdote; jezični i povijesni dokumenti), do: b) sekun-

darnoga korpusa književno-jezičnih rasprava, studija, članaka, osvrtu, prikaza o njima.

Bogatstvo, raznolikost i mnogobrojnost tekstova tih sadržajno-tematskih izdanja i grupacija – bibliografskom metodologijom i kriterijem *jezik – pisci – djela* – unutar cjelovite 40-godišnje bibliografije Kaja koju obrađuje *Marija Roščić*, prof., dat će konačnu, vjerodostojnu brojku zastupljenosti (takoreći neizbrojive) knjižne građe u njemu.

BIBLIOGRAFSKE NAZNAKE - KORPUS STARIJE, NOVIJE I DJEČJE KAJKAVSKE KNJIŽEVNOSTI U ČASOPISU KAJ

Aludirajući na razloge pokretanja Kaja, među ostalim i kao ostvarenja Krležine želje, Mladen Kuzmanović još 1973. (u “Elementima za tvorbu panorame - Pripomene uz primjere novije kajkavske proze, I”, Kaj, 11-12/1973.) – upravo krležijanskom parafrazom definira kulturni kontekst i elemente njegova nastanka i sudbine kajkavske riječi kao kontekst “našeg knigarskog norchauza”.

U Hrvatskom zagorju, na primjer, u trenutku osnivanja časopisa Kaj nije postojao ni jedan dnevni, ni tjedni, list, a nestalo je i posljednje kulturno-prosvjetno društvo.

U postupku Uredništva koje u prvom broju svoga časopisa – bez ikakve uvodne napomene – objavljuje cjeloviti tekst Krležinog eseja “Lamentacije o našim književnim prilikama u stilu Tomaša Mikloušića plebanuša stenjevečkog” Mladen Kuzmanović¹ uočava “programatsku dimenziju”. Jer, “uredništvo teško da bi pronašlo još jedan tekst koji bi istodobno toliko obvezivao”.

U *prvih pet Kajejih godišta* Kuzmanović ustvrđuje nekoliko stalnih tematskih krugova, ali i tematskih svezaka, od kojih najreprezentativnijim i najopsežnijim izdvaja *korpus starije kajkavske književnosti*. U tom se korpusu najuspješnije ogleda dr. sc. Olga Šojat kao priređivačica tekstova, autorica uvodnih studija i akribičnih rječnika: od izbora iz Danice zagrebečke, iz kajkavskih pjesmarica, izbora iz djela kajkavskih pisaca (Ignac Kristijanović, Štefan Fuček, Baltazar Adam

¹ M. Kuzmanović: “Elementi za tvorbu panorame – Pripomene uz Primjere novije kajkavske proze (I)”, Kaj, VI, 11-12, 1973., str. 3-4; citirano također u: B. Pažur: “Stjepan Draganić i časopis Kaj” (uz 30. obljetnicu), Kaj, XXXI, 1, 1998., str. 6. “Korpus starije i novije kajkavske književnosti u časopisu Kaj” (s posebnim obzirom na knjiž(ev)no nasljeđe Hrvatskoga zagorja u njemu) analizirala je u istoimenom radu B. Pažur (Hrvatsko zagorje, god. XIII, 1-2, 2007., str. 47-60, Kajkaviana, Donja Stubica, rad sa znanstvenoga skupa “Kajkavsko knjižno blago Hrvatskoga zagorja”, 2006.). S obzirom na istovjetnost teme, u ovome su tekstu zastupljeni temeljni naglasci, pa i neki autoričini ulomci iz navedenoga rada.

Krčelić...), kao i prvih književnih kajkavskih tekstova (npr., *Lysimachus*, prva tiskana isusovačka drama na kajkavskom jeziku), prvih kajkavskih dokumenata – do cjelovitih svezaka o kajkavskim piscima (Ivan Belostenec, Juraj Habdelić, Juraj Mulih), do nezaobilaznog Pregleda starije kajkavske književnosti (Kaj, 9-10, 1975.) i, dodali bismo, otkrića autora *Hipokondrijakuša* Nikole Neralića (Kaj 2-3, i 4/1991.).

Kuzmanović izdvaja i studije, interpretacije i komentare Valentina Putanca, Josipa Vončine, te zaokružene opuse Antuna Šojata, osobito serijal iz 1969. "Kratki navuk jezičnice horvatske" (s primjerima kajkavskoga književnog jezika – uz gramatičko-pravopisne studije), ali i brojne studije Jože Skoka s područja *novije kajkavske književnosti*. Prema tom novijem korpusu Kuzmanović uočava poseban urednički odnos, i to: a) obradom već potvrđenih vrijednosti (kajkavske literature kojima su posvećeni cijeli tematski brojevi, ili većina pojedinih svezaka (Dragutin Domjanić, Mihovil Pavlek Miškina, Fran Galović, Ksaver Šandor Gjalski, Ante Kovačić, Franjo Horvat Kiš, Janko Leskovar, Miroslav Krleža); b) prezentacijom vrlo opsežnoga kruga suvremene kajkavske lirike i sustavnim objavljivanjem dječje kajkavske poezije, te vrlo urgentnim, fragmentarnim ili cjelovitim, tiskanjem vrednijih djela novije kajkavske proze i drame. "Dio obveza prema uvodnoj riječi" (u br. 1, 1968.), smatra Kuzmanović, u takvoj je Kajevoj uredničkoj koncepciji ispunjen.²

Lepezu književnog funkcionalnog stila kajkavskoga jezika u kontinuitetu (od povijesnosti do suvremenosti) u časopisu Kaj možemo pratiti u **primarnom i sekundarnom kajkavskom korpusu tekstova**: dakle, u primarnom kajkavskom književnom stvaralaštvu, s jedne strane, i studijama, književnopovijesnim i teoretskim, te jezično-analitičnim raščlambama o njima i rječnicima, s druge strane.

Kuzmanović, također, u *Elementima... i Pripomenama...*, 1973., naglašava uvjetnost podjele književnosti na **dijalektalnu** (koji termin, uočavamo, uvijek, grafijski, dolazi u zagradi) – kao i uvjetnost podjele na **stariju i noviju** (kajkavsku) književnost. Tim više što ta dva atributa "ne znače nikakve literarne kategorije", već ih valja "shvatiti prvenstveno i jedino kao vremenske koordinate jednog razdoblja kajkavske književnosti" (s prijelomnom, dramatičnom godinom 1836.).

Raspored grupa književne građe u Kajju, prema bibliografskoj shemi dr. Mladena Kuzmanovića (o 5. obljetnici časopisa) izgleda ovako:

STARIJA KAJKAVSKA KNJIŽEVNOST

Tekstovi

Rječnici

² M. Kuzmanović: *Ibidem*

NOVIJA KAJKAVSKA (DIJALEKTALNA) KNJIŽEVNOST

Poezija

Dječja kajkavska poezija ("Popjevke najmlajših")

Prozni tekstovi (ulomci romana, novele, pripovijetke...)

Dramski tekstovi

Crtice, zapisi, anegdote

DOKUMENTI (jezični i povijesni)

STUDIJE, RASPRAVE, ESEJI, ČLANCI

Jezične studije

Književne studije

(Bibliografija kajkaviana časopisa Kaj, 1968 – 1972, Kaj, 11-12/1973., str. 128)

U bibliografiji "Pet godina Kaja (1978 – 1982)" književni Kajev kajkavski korpus dr. sc. Jelena Očak organizirala je u sljedeće skupine tekstova:

KNJIŽEVNA POVIJEST I FILOLOGIJA

STARIJA KAJKAVSKA KNJIŽEVNOST

SUVREMENA KAJKAVSKA POEZIJA

SUVREMENA KAJKAVSKA PROZA

SUVREMENA KAJKAVSKA DRAMA

DJEČJE KAJKAVSKO PJESNIŠTVO

NARODNA KAJKAVSKA KNJIŽEVNOST I KULTURA.

(Kaj, XVI, 2/1983., U spomen Stjepanu Draganiću", str. 48 – 57)

Posebnost su Kaja tematska – *sintezna izdanja – uglavnom antologije, panorame, pregledi, izbori* (koja nisu samo posebnost i kulturološka vrijednost unutar određene časopisne produkcije nego i u kontekstu temeljnih djela hrvatske književnosti i kulture) – koja izdanja hrvatskokajkavsku književnost bilježe i probiru u njenom neporecivom kontinuitetu. Granice tzv. starije i tzv. novije kajkavske književnosti uvjetne su, zapravo irelevantne – podliježući književno imanentnijim podjelama: *stilskih razdoblja i autorskih poetika* (upućujemo na senzibilnu i strukturno-stilsku motiviranost književnih podjela u *trima antologijama* prof. dr. Jože Skoka koji u svoj obzir prirodno uključuje i korpus usmenoga kajkavskog stvaralaštva, poetskog, dramskog, proznog: *Ogenj reči* (1986.), *Ogerličići reči* (1990.), *Ruožnik rieči* (1999.). Izdvojimo još Skokovu antologiju reprezentativnih kajkavskih ulomaka iz monumentalnoga Krležinoga djela "Fuga kajkavica haeretica" (1993.), kao i jedinstvenu *Antologiju hrvatskoga dječjega kajkavskoga pjesništva* Ernesta Fišera (Kaj, 3-5, 1976.).

Fišerova je antologija ("pa makar i prva takva u svijetu"! – prema riječima njena sastavljača) višestruko usustavljena i višestruko selektivna - s 252 dječje kajkavske pjesme s cjelokupnoga kajkavskoga govornoga područja, donoseći uz primjernu studiju i *prvu cjelovitu suvremenu dječju bibliografiju kajkavianu!*

Prethodila joj je panorama "Kajkavske popjevke najmlajših" (Kaj br. 2, 1971.) – čiji urednički proslav iz 1971. (*s idejom povratka jeziku djetinjstva te šire i sustavnije nazočnosti u školama*) možemo smatrati **prvim javnim zauzimanjem za kajkavštinom u redovitoj nastavi!**

Ukratko, cjelovitošću fenomena dječje kajkavske književnosti Kaj se bavi, takorekuć, od svojih početaka (od 1969.), zahvaćajući taj fenomen troslojno, u tri korpusa: *primarno* – kao korpus hrvatske dječje kajkavske književnosti – onaj koji su ispisala djeca osnovnoškolske dobi, ujedno opsegom i tematsko-estetskom raznolikšću najizrazitiji; *korpus starije kajkavske književnosti za djecu*; *sekundarno* – korpus novije kajkavske književnosti za djecu, koji je tek posredno raspoznatljiv unutar opusa suvremene kajkavske književnosti, a najčešće u samostalnim književnokritičkim napisima, studijama, ili popratnim esejima primarnih literarnih korpusa.³

Prema analitičnoj informaciji o Kajevim časopisnim tematskim područjima,⁴ Kaj je već u prvih deset godina objavio 569 dječjih kajkavskih pjesama 456 autora, dok je u biblioteci Kajkavskoga spravišća "Popjevke najmlajših" tiskano 10 posebnih izdanja (otisaka) dječje pjesničke kreativnosti. U 30 pak godina izlaženju (prema navodima B. Pažur u istom tekstu) objavljeno je 1079 dječjih pjesama 835-ero autora. U novije doba, unutar rubrika "Suvremena kajkavska književnost", ili "Dječja književnost" Kaj najčešće donosi izbore s recentnih smotri dječjega kajkavskoga pjesništva, poput onih u Sv. Ivanu Zelini, Zlataru (*Zbor malih pjesnika*), Ivancu... Obrada slojevite dječje kajkaviane dosad je organizirana i unutar sljedećih rubrika: "Popjevke najmlajših", Izbor iz kajkavske poezije, Suvremena hrvatska kajkavska književnost, Iz hrvatske (staro)kajkavske baštine, Glazba, folklor, običaji, Osvrti, recenzije, Kronika kajkaviana.

U esejističkom medaljonu "Nekoliko naznaka o dječjoj kajkavskoj dijalektalnoj lirici", na "složenost pristupu" dječjoj kajkavskoj lirici ukazao je Ivo Kalinski, naznačivši raspon u kojem se ostvaruje njen poetski svijet, tada zelinskog reci-

³ Usp., B. Pažur: "Dječje kajkavsko pjesništvo u časopisu Kaj – književni korpusi i metodološke naznake", u knjizi: "200 godina kajkavske dječje književnosti", Zbornik radova sa znanstvenoga skupa, Zagreb, 10. studenoga 1999.; nakladnici: Varteks d.d., Tiskara Varaždin i Kajkaviana – Golubovec, Donja Stubica.; Varaždin – Donja Stubica 2001.

⁴ Ivo Šuste i Stjepan Draganić, uz suradnju Vladimira Oštrića i Jasne Lay: *Analitična informacija o časopisu Kaj i posebnim izdanjima (1968-1977). Posebno izdanje Kajkavskoga spravišća, Zagreb 1977.*

talnog pjesništva, i to od “deskripcije...motiva” do “simbolike poetskog izraza”, koji se “svijet pred nama otvara problemskim alternacijama”.⁵ Taj esej, kao i onaj “Opravdanost ili razbijanje shematične formule” (1973.)⁶ istoga autora vjerojatno su najcitiraniji tekstovi vezani uz dječju kajkavianu, pogotovu ulomak o oživljavanju kajkavske riječi općenito (koje se ne iskazuje kao “egzotični egzercir, već kao kvalitativni ikvantitativni dio fundusa nacionalne kulture”.

Slijedom objavljivanja kajkavske literature, značajan je u Kaju i tematski *korpus studija i članaka o kulturološkom statusu hrvatske knjige, povijesti knjigotiskarstva* (knjižara i knjigovežnica), manje poznatoga knjižnoga blaga, osobito iz pera dr. sc. Alojza Jembriha, mr. sc. Ivana Zvonara, ing. Tatjane Puškadija Ribkin, dr. sc. Zvonimira Bartolića...

Neizbrojiv je i korpus tzv. *interferentnih tekstova* – u kojima su kajkavski književni ulomci (interpolacije, citatnosti), među ostalim, ilustracije “duha vremena” (primjera poput epistolarnе literature u člancima Ladislava Šabana “Iz kajkavskog dopisivanja 18. stoljeća”, I, II, Kaj 3,1983. i Kaj 3, 1984.).

U tematskim bibliografijama časopisa Kaj za samo prvih 15 godina izlazenja (od 1968. do 1983.) evidentiran je književni kajkavski korpus od 1.260 tekstova/ bibliografskih natuknica (provjerljiv i izbrojiv, dakle, pouzdan samom tom objavom). *Sveukupno, približno 2.500 književno-jezičnih bibliografskih jedinica u 40 godišta časopisa Kaj!*

Napomenimo kako je Kaj do 1978. izlazio u 12 brojeva /pa i svezaka/ godišnje, 1973. čak s 13 svezaka (od kojih je posljednji oprezno označen kao 12a); od 1978. do 1991. uglavnom, prosječno, u pet, a od 1991. izlazi u 6 brojeva i 4 sveska godišnje.

Slijedom afirmativnoga Draganićevog koncepta spram umjetnine kajkavskoga književnog jezika (od tematskih brojeva, panorama, cjelina, antologija) – Kaj nastavlja i razgranjuje taj dobro postavljeni sustav u rubrikama: Suvremena kajkavska književnost, Dječje kajkavsko pjesništvo, Književno-jezične korelacije, Iz (staro)kajkavske baštine, Jezičnica kajkaviana, Kaj & ča, Kajkavski prijevodi, Zagrebačke teme, Ljudi i krajevi – duhovni krajobraz...

⁵ Ivo Kalinski: *Nekoliko naznaka o dječjoj kajkavskoj dijalektalnoj lirici*, Kaj, V, br. 1,1972, str. 22-25, uz izbor. Usp. također: I. Kalinski: *Anatomija kmice ili umjetnina teksta – zanos i tjeskoba*, Mala biblioteka “Dragutin Domjanić” Pučkog otvorenog učilišta Sv. Ivan Zelina, 2004.

⁶ I. Kalinski, Kaj VI, br. 7, 1973.

SUVREMENI KNJIŽEVNI NATJEČAJI

Želeći sa suvremenoga stajališta reafirmirati kajkavski kontinuitet književnih žanrova, suvremeni kajkavski književni funkcionalni stil, Kaj dodatno i tradicionalno, od 2000. nadalje – unutar filološkoga programa svoga nakladnika Kajkavskoga spravišća “Jezičnica kajkaviana” – raspisuje tri književna natječaja: za kratku kajkavsku prozu, za kajkavske književne radove učenika srednjih škola RH, te natječaj za hrvatski književni putopis (proširujući u ovom posljednjem književni jezični izbor na čakavštinu i štokavštinu, a suradnički krug na onaj izvan domovine). Posljednji su 2008./2009. godine raspisani već: 7. natječaj za srednjoškolske književne radove, 5. za kratku kajkavsku prozu i 3. za putopis.

Podsjetimo, *Natječaj za kajkavske književne radove učenika srednjih škola RH* – jedini takve vrste u nas zbog kreativne upućenosti na srednjoškolsku mladež (ne samo) kajkavskoga govornoga područja – tradicionalno raspisuje časopis Kaj i njegov nakladnik Kajkavsko spravišće unutar programa “Jezičnica kajkaviana” (od godine 2002., Kaj 3, str. 116)). Cilj je Natječaja i Jezičnice podržati kontinuitet književne kreativnosti mladih na materinskom jeziku i nakon osnovnoškolske dobi, te - uz razvijanje kulture pisane i govorene riječi – suvremeniji pristup kajkavskom umjetničkom znaku. *Sveukupno je, u šest natječaja (od 2002. do 2008.) prispjelo 655 kajkavskih radova rezultirajući objavom u Kaju 89 najboljih ostvarenja 82 učenika iz 68 srednjih škola RH.* Pod mentorstvom svojih profesora, uz počesto visoke estetske dosegе kajkavskih pjesničkih i prozних radova, srednjoškolci nam podaruju neprocjenjivo bogatstvo i brojnost kajkavskih zavičajnih idioma (raznolikih lokalnih govora), prosječno – 30-ak u svakom natječaju.

Uz suvremenu reafirmaciju kajkavskoga književnog kontinuiteta i prozne vrste, Kajeв natječaj *za kratku kajkavsku prozu* (prvi put raspisan 2000., u br. 3-4, str. 144) afirmirao je i uzoran broj suvremenih (kajkavskih) pisaca.

Vrlo primjeren odaziv respektabilnih književnih identiteta najnovijem – svehrvatskom – *natječaju za književni putopis* (raspisanom 2006., Kaj, br.4, str. 128) potvrđen je već u samo dvije njegove provedbe (u zajedničkoj organizaciji Kajkavskoga spravišća, Udruge za kulturno stvaralaštvo “Franjo Horvat Kiš” i Općine Lobar), u sklopu novopokrenutih Dana Franje Horvata Kiša (u Loboru). Univerzalnost i duhovna mjera zavičajnosti, uz poštivanje književnoga nasljeđa F. Horvata Kiša i drugih, te poticanje suvremene putopisne beletristike – osnovna je svrha natječaja. Nositelj ideje projekta “Hrvatski književni putopis” ugledni je povjesnik hrvatske književnosti i dopredsjednik Kajkavskoga spravišća prof. dr. sc. Joža Skok. Kajkavsko spravišće – čiji je predsjednik akademik Miroslav Šicel, ujedno i autor disertacije o Franji Horvatu Kišu - organizator je i pokrovitelj stručno-znanstvenoga dijela Dana (putopisnoga natječaja i trijenalnog znan-

stvenog skupa).

Opsežan i temeljni jezični tematski korpus materinskoga kajkavskoga jezika u *Kaju* neodvojiv je od onoga književnoga – čineći s njim, u sadržajnom smislu, sukladno područje (razlučivo jedino i većinom u metodološko-strukturnom i rubričnom pogledu). Tako časopis, kontinuirano tijekom godine, sve od 2002., provodi *natječaj za dijalektološka istraživanja i opis nedovoljno istraženih zavičajnih idioma, lokalnih govora - s čestim primjerima* i u književnoj uporabi.

Rezultati programa kulturološkog povezivanja temeljem srodne sudbine materinskoga jezika, a koje provodi Kajkavsko spravišće (poput onih Kaj & ča: prožimanja i perspektive, Hrvatski književni putopis, Jezičnica kajkaviana, Tribina...) redovito se objavljuju u časopisu Kaj.

Estetski dosezi suvremenoga kajkavskog književnog umjetničkog znaka – s 40-ak autora – (u redovitim i posebnim izdanjima) sadrže i odzrcaljuju razinu književne matice štokavsko-standardizacijske jezične podloge, i to ravnopravnom uklopljenošću u jedinstveni joj korpus suvremene hrvatske književnosti.

THE INCENTIVE ROLE OF THE KAJ PERIODICAL IN THE REHABILITATION
AND RE-ESTABLISHMENT OF CONTEMPORARY NEW KAJKAVIAN
LITERATURE

By Božica Pažur, Zagreb

Summary

In its forty years of magazine continuity the primary role of KAJ has been to witness the Kajkavian literature continuity – by mirroring the state of the spirit and language in our modernity. It is essential to stress this fact by taking into consideration the conceptual and literary/historical fact of KAJ's scientific and publicist dealing with the overall artistic, linguistic and cultural/historical background, and the identity of all Croatian Kajkavian areas: the many-layered semantic field of the interrogative/relative pronoun kaj, with all that makes the Kajkavian language what it is and from what it has originated from.

The literature's starting point is emphasized in KAJ's subtitle determinant as a periodical for literature, art, culture in a hierarchical setting, therefore by dealing with matter by starting from the narrower and proceeding to the wider (this is evidenced by the initial position of the UDK number indicating: Croatian literature).

Since 1968 when it was started as a periodical for culture and education by Stjepan Draganić, respectable literature/history analysts and bibliographers singled out in KAJ thematic cycles of older and newer Kajkavian literature (along with the historical and artistic), as the foundation for its editing concept.

The period of Croatian/Kajkavian literature reestablishment of values/restoration, especially the contemporary Kajkavian poetry movement – coincides exactly with the time when periodical KAJ was established.

We can follow up with the continuity of Kajkavian language style in the KAJ periodical in its primary and secondary corpus of written texts; from various genre realization of artistic Kajkavian-based literature (poetry/children's poetry; prose texts: novel fragments, novels, short stories, short prose, essays, itineraries; plays; sketches, notes, anecdotes; linguistic and historical documents) to the secondary written texts corpus of literary and linguistic papers, studies and articles on the said topic.

On the track of Stjepan Draganić's affirmative concept in respect to Kajkavian literature artistic quality (from thematic issues, panoramas, complexes, anthologies) – KAJ continues and diversifies this well set system into sections.

Wishing to re-establish the Kajkavian continuity of literary genres from a contemporary point of view, KAJ has made it an additional and now traditional task since 2002 onwards to invite writers to participate in writing short prose in Kajkavian, pupils of secondary schools in the Republic of Croatia to write literary works in Kajkavian, and there is also a competition for the best Croatian travel writing (extending this third competition as to the literary language choice also to Čakavian and Štokavian).

Key words: KAJ – journalistic and conceptual continuity, Croatian Kajkavian literature continuity: literary anthologies, panoramas, selected writings, thematic entireties, columns, call for literary works

KAJ - ČIMBENIK HRVATSKE GLAZBENE PUBLICISTIKE

Andrija Tomašek, Zagreb

Sažetak

*Tijekom četrdeset godina izlaženja u časopisu KAJ objavljeno je stotinu i desetak napisa glazbene tematike. Napisalo ih je nešto više od sedamdeset autora, tiskani su na sedam stotina i sedamdesetak stranica, što bi, složeno zajedno, moglo ispuniti jedan omašan ili dva sveska srednjega formata. Pojedini prilozi obuhvaćaju od dvije do dvadesetak stranica. Odnos broja članaka i autora kazuje da su neki autori u časopisu trajnije odnosno ope-
tovano surađivali, a sadržaji napisa da su ih pisali stručnjaci raznih specijalnosti i da su se katkad, stjecajem okolnosti, sadržajno ponešto doticali iste ili vrlo srodne tematike. U prilogima prevladava obrađivanje građe regionalne provenijencije, što odgovara namjeni i sadržajnoj usmjerenosti časopisa. Građa priloga obuhvaća životopise glazbenika, prikaze glazbenih zbivanja, ulogu i funkciju glazbe u svjetovnim i vjerskim svečanostima i prigodama, u privatnom i javnom životu pojedinaca i društvenih skupina, iznose se podaci o pučkoj glazbi, glazbalima, glazbenim arhivima, izvođenim djelima domaćih i stranih autora, ukratko, govore o svemu što je utjecalo na glazbenu kulturu kajkavskoga govornog područja. Sadržajne usmjerenosti pojedinih priloga mogu se naslutiti iz naslova radova navedenih na kraju ovom ogledu dodanog tematskog bibliografskog priloga.*

Ključne riječi: glazbene teme u časopisu Kaj; glazbena kultura kajkavskoga govornog područja; glazbena publicistika

Danas četrdesetgodišnji KAJ u svojim je “mladim danima” žanrovski bio određen i označen samo kao časopis “za kulturu”, da bi ta atribucija poslije bila nadopunjena i proširena pridjevskim oznakama za književnost i umjetnost. Prema tome sadržajni mu je profil bio određen složenije i znatno šire, pa u sklopu onoga što značenjski obuhvaćaju natuknice *umjetnost i književnost* nije mogao biti mimoiden prostor što uz to dvojstvo unutar kulture zauzima svojedobno muzika, a danas glazba.

Koliko se i kako u respektabilnom vijeku svojega dosadašnjeg trajanja KAJ družio s umjetnošću ritmiziranih tonova, koliko i što je o njoj pričao, o njoj svjedočio, koliko i kako o njoj samoj, a koliko s onim što obuhvaća književnost i umjetnost, te o prilikama i okolnostima njena postojanja i funkcioniranja u svakodnevicu proteklih četrdeset ljeta, pa o povijesnim reminiscencijama, ljudima koji su je stvarali, izvodili ili samo slušali, sve to moglo bi se prikazati, ocijeniti i staviti u društveno-povijesni i znanstveno uobličeni kontekst tek nakon podrobnijih prikaza, raščlambi i usporedaba s onim što su i kako problematiku te vrste tretirali drugi časopisi, revije i tiskovine te vrste odnosno publikacije srodnih osobina i sadržajnih usmjerenja. Drukčije rečeno, valjalo bi prikazati i odrediti kako, koliko i čime je KAJ zauzimao, makar tek parcijalno, svoje mjesto u hrvatskoj glazbenoj publicistici u minulih četrdeset godina, odnosno čime je postao jedan od njezinih čimbenika. Tek nakon razrješavanja i davanja odgovora na podugački niz raznovrsnih pitanja sadržanih u sintagmi *glazbena publicistika*, moglo bi se materijalno utemeljenije i pouzdanije govoriti o časopisu KAJ kao činitelju (faktoru) naše novije glazbene publicistike i odrediti mu mjesto i značenje u, recimo to ponešto patetično i pretenciozno, njezinoj galaksiji.

Razmatranje što slijedi nema takvih pretenzija. Konceptijski - opsegom, sadržajem, predloženim činjenicama i zaključcima - moglo bi ga se označiti tek kao svojevrsnu neveliku prolegomenu onome što bi do kraja razriješilo njegov naslov, moglo bi ga se, također, označiti kao nepretenciozni prikaz onoga dijela njegova sadržaja u kojem se časopis proteklih četrdeset godina bavio glazbom.

U nedavno objavljenom dvosveščanom Zagrebačkom leksikonu* u natuknici *glazbeni časopisi* nije spomenut. U njoj mu i nije mjesto budući da je višenamjenski, a ne samo glazbeni. Kako u Leksikonu nema ni posebne natuknice o publicistici, naveden je samo u (djelomično obrađenoj, *op. B.P.*) natuknici *Kajkavsko spravišće*, koji da se kao glasilo te udruge često bavi "(...) temama vezanim uz Zagreb i okolicu" i, također, "(...) proučavanjem kulturne baštine i suvremenih kulturnih postignuća hrvatskih kajkavskih krajeva".** Prvi napisi na temu glazbe u Kaju su objavljeni u godini njegova osnutka, pa se može ustanoviti da je u hrvatskoj publicistici s glazbenim temama povremeno prisutan čitavog vijeka svojega dosadašnjeg trajanja. Točnije određivanje njegova mjesta ili položaja i posljedično određivanje kao čimbenika hrvatske glazbene kulture tog vremenskog razdoblja, moglo bi se približno odrediti prema onim činjenicama koje su, uzete kao jedinice svojevrsne statistike, na određeni način prisutne kao kvantitativi, ali iznesene

* Zagrebački leksikon, I-II. Urednici Josip Bilić i Hrvoje Ivanković. Leksikografski zavod Miroslav Krleža / Masmedia. Zagreb, 2006.

** *Kajkavsko spravišće*. Zagrebački leksikon, Zagreb, 2006., I, 448.

tek obavijesno, a ne kao prosudbene mjerne veličine, među koje bi se KAJ mogao uvrstiti po svojim glazbeno-publicistickim priložima, njihovu broju, tematskoj i žanrovskoj klasifikaciji te broju i stručnoj nomenklaturi suradnika. Kao polazna točka u tome nameću se ipak neke veličine brojčane prirode, pa zbog toga slijedi obavijesna kvantifikacija glazbenih priloga objavljenih u časopisu. Prema pregledu sadržaja KAJ je u četrdeset godina kontinuiranog izlaženja objelodanio dvije stotine i osamdesetak brojeva u dvije stotine i tridesetak svezaka. U devedesetak brojeva objavljeno je stotinu i desetak napisa glazbene tematike, što ih je napisalo oko sedamdeset i pet autora, a tiskani su na sedam stotina i šezdesetak stranica. Te brojke kažu da bi prilozi o glazbi, skupljeni zajedno, mogli ispuniti jedan omašan ili dva sveska srednjeg formata, dakle kao respektabilan publikacijski odnosno izdavačko-nakladnički pothvat ili rezultat.

Odnos brojeva objavljenih glazbenih priloga i ukupnog broja stranica što su ih popunili kazuje da je pojedini prilog u pravilu obuhvaćao od dvije do desetak stranica (premda ima i onih znatno opsežnijih), da su prilozi, dakle, bili relativno prosječne duljine. Odnos pak broja priloga i broja onih koji su ih napisali kazuje da je znatan broj autora trajnije surađivao. U sadržajnom pogledu katkad se dogodilo da su neki djelomice doticali i obrađivali istu ili vrlo srodnu tematiku (tematsko preklapanje), a također i da su autori bili raznolike stručnosti.

Osim orijentacije na regionalno, što, uostalom, prirodno proizlazi iz njegova naslova, sadržajna mu je usmjerenost bila jednaka općoj orijentaciji i u glazbenom pogledu bila također lepezasto široko otvorena prema temama sadržajno raznolike provenijencije, pa bi možda uputnije bilo reći da je bio otvoren prema svemu što manifestira glazbeni život od njegovih materijalnih pretpostavki, to jest glazbala, prostorija i prostora pogodnih za njihovu primjenu, a u idejnom pogledu pomodnim kretanjima, društvenoj ulozi i njezinom privatnom i javnom funkcioniranju, dodirima i ulozi u svakodnevnom životu bilo pojedinaca ili društvenih skupina, odnosno sa svim vidovima kulturnog i umjetničkog zbiivanja. Zbog te tematske širine ni žanrovski nije bio strogo opredijeljen, nije bio izrazitije namjenski orijentiran i namijenjen ni proučavateljima glazbe odnosno glazbozalcima, ni povjesničarima, ni analiticima, ni glazbenim pedagogima, ni profesionalnim glazbenicima bilo koje struke, pa ni prema običnim ljubiteljima glazbe, ni prema onima koji bi željeli podrobnije i sustavnije biti obaviješteni o svemu što se glazbeno zbivalo na području u cjelini, ali ni parcijalno na određenim područjima ili manifestacijama (nije, na primjer, sustavno pratio Krapinski festival ili Zagreb fest), nije sustavnije donosio građu portretskog značaja pojedinih stvaralaca glazbe. Nije bio ni strože ili izrazitije znanstveno orijentiran, nije se izrazitije bavio crkvenom ili suvremenom zabavnom glazbom, pravcima i obilježjima suvremene popularne glazbe, stanjem glazbenog folkloru u naše vrijeme

i tako dalje. Nije, nadalje, naglašenije obavještavao o koncertnim djelatnostima, pitanjima glazbenog amaterizma, a nije ni sustavno i podrobnije obavještavao o kulturološkom značenju i mjestu glazbene kulture u suvremenom životu kajkavske regije. Govoreći o hrvatskoj glazbenoj publicistici i mjestu Kaja u njoj, iz priloga objavljenih u njemu ne bi se moglo određenije zaključiti da je izrazitije bio ičiji, već da, nasuprot tome, ono što je objavio pokazuje otvorenost prema svima, a povremeno objavljavani glazbeni prilozi mogli bi ga uvrstiti među publikacije koje su proteklih desetljeća vodile brigu i o glazbenoj kulturi na području svoga djelovanja, te da se u tome nije strogo pridržavao recentnih zbivanja, zavirujući, gdje je to bilo oportuno i korisno, i u prošlost kao preduvjet aktualnog vremena ili podsjećanje na korijene iz kojih je sve to izrastalo iz duha prošlosti ili imalo povijesno značenje za njegovo vrijeme. Takvo doticanje prošlosti povezivalo ga je sa sadašnjošću navodeći na pomisao što bi i kako bilo da više sile nisu opća, pa i nova životna kretanja usmjerila prema novim horizontima.

Kako pokazuje pažljivo sastavljen, tematski rubriciran bibliografski pregled napisa o glazbi objavljen u dvobroju 4-5 iz 2005. godine,* do kraja svojega trideset i osmog godišta, KAJ je objavio napise s jedanaest tematskih područja, u koje se mogu uklopiti i prilozi objavljeni u naredne dvije godine. Taj pregled pokazuje i dokazuje nešto prije izrečenu misao da je KAJ kao faktor glazbene publicistike bio višestruko korisno angažiran prezentirajući popularnije koncipirane i intonirane priloge koji su možda baš zbog tema i njihove obrade korisni ne samo znatiželjnim ljubiteljima glazbe već i glazbenim piscima, publicistima, pa i znanstvenicima, zadovoljavajući znatiželje prvih, a pružajući drugima niz naoko sitnih, ali, važinih i korisnih podataka povijesnog, etnografsko-etnološkog, sociološkog, životopisnog, jezičnog i općenito kulturološkog značaja, koji mogu poslužiti istraživačima, prikazivačima i ocjenjivačima glazbene kulture u Hrvatskoj u drugoj polovici prošloga stoljeća. Tako ovi potonji mogu naći određene pojedinosti o peripetijama nekog klavira, kako je mijenjao vlasnike i kakve su poteškoće pratile njegova premještanja iz jednog u neki drugi dvorac, tko je sve na njemu svirao i tome slično. Mogu, također, zaviriti u sudbine orgulja rasijanih po zagorskim crkvama, saznati koji su orguljaši prebivali po tipkama njihovih manuala i pedala, mogu u duhu oživjeti glazbena zbivanja prigodom nekih osobitih javnih svečanosti, mogu u duhu oživjeti atmosferu glazbenih zbivanja prigodom nekih osobitih javnih svečanosti, mogu saznati o sačuvanim glazbenim arhivima i onome što sadrže. Na svoj račun mogu doći i proučavatelji narodnih popijevki određenih lokaliteta i njihova udjela u nekim običajima. Ima i životopisnih crtica i bilježaka o stvaralaštvu i glazbenom djelovanju pojedinaca, a, dakako, i naslova izvođenih djela stranih autora. I još čitav koš napisa o raznim temama.

* Roščić, Marija: *Glazbene teme u časopisu KAJ*. XXXVIII/2005., 4-5, 85-94.

Stvarni domet i obavijesno-znanstvena vrijednost u *Kaju* objavljenih glazbenih priloga, a po njima i doprinos časopisa hrvatskoj glazbenoj publicistici XX. stoljeća iz ovog se razmatranja može tek naslutiti. Cjeloviti, znanstveno utemeljeni sud pretpostavio bi sintetski koncipiranu monografiju utemeljenu na kritičkoj obradi i valorizaciji svega objavljenog. No, za ovu zgodu krug se može zatvoriti i s nekoliko općih konstatacija najavljenih u početnom dijelu ovoga oglada.

DODATAK

Sadrži pregled glazbeno-publicističkih priloga u dosad objavljenim brojevima časopisa. Koncipiran je kronološki. Rimsko-arapske skupine brojaka označuju godišta i godine objavljivanja, a ostale brojeve i stranice časopisa u kojima je dotični prilog tiskan. Uz neke sitne intervencije i nekoliko nadopuna parafrazno je utemeljen na članku Marije Roščić *Glazbene teme u časopisu KAJ*, XXXVIII/2005., 4-5, 85-94.

- Stunić, Tomislav: *Popevke i koračnice*. I/1968., 4-5, 89-91.
- Androić, Mirko: *Varaždin u danima osnutka Muzičke škole*. I/1968., 11, 5-16.
- Svoboda, Branko: *Komorna glazba i diletantske predstave na Varaždinbregu*. I/1968., 11, 17-26.
- Grgošević, Zlatko: *Pjesnik Domjanić i hrvatski skladatelji*. I/1968., 9, 19-27.
- Šalić, Franjo: *Da li koristimo bogatsvo narodne muzike u turizmu?* (I) I/1968., 2, 65-68.
- Šalić, Franjo: *Da li koristimo bogatsvo narodne muzike u turizmu?* (II) I/1968., 3, 60-64.
- Kuhač, Franjo: *Jedno pismo Vatroslava Lisinskoga*. (Iz knjige *Vatroslav Lisinski i njegovo doba*; drugo, dopunjeno izdanje, 1904.) II/1969., 1, 55-56.
- Županović, Lovro: *Vatroslav Lisinski u očima svojih suvremenika*. II/1969., 1, 51-52.
- Slavenski, Milana: *Josip Slavenski* (Iz neobjavljene biografije). II/1969., 10, 3, 12.
- Magdalenić, Miroslav: *Genijalna cjelina djela Josipa Slavenskog*. II/1969., 10, 13-18.
- Županović, Lovro: *Prvi prilog Vatroslava Lisinskoga kazalištu svog rodnog grada*. (Odlomak iz monografije), II/1969., 11, 27-36.
- Žganec, Vinko: *Međimurje u svojim pjesmama*. II/1969., 10, 19-33.
- Batušić, Slavko: *Prvi hrvatski prijevod Goldonija na kajkavskom*. (*Il vero amico*, izdan u Zagrebu 1821. pod naslovom *Lyubomirovich ili priatel pravi*). II/1969., 12, 55-61.
- Bonifačić Rožin, Nikola: *Zagrebački đaci grabancijaši*. (O sačuvanim pjesmaricama starije kajkavske književnosti), II/1969., 12, 20-29.
- Šaban, Ladislav: *Ladanjska boravišta Ivana Kukuljevića Sakcinskog*. II/1969., 46-53.
- Šaban, Ladislav: *Da se ne zaboravi / Bilješke o glazbi, glazbenicima i ljubiteljima glazbe u zlatarsko-bistričkom kraju / III/1970., 10, 3-12.*
- Žganec, Vinko: *Narodne pjesme zlatar-bistričkog kraja*. III/1970., 10, 70-80.
- Šaban, Ladislav: *Ferdo Livadić - u javnosti i privatno*. IV/1971., 3-4, 14-21.

- Šaban, Ladislav: *Nijemi svjedok vremena: Klavir Ferde Livadića*. IV/1971., 3-4, 29-37.
- Šaban, Ladislav: *Smaknuće Petra Zrinskog i Krste Frankopana prikazano tonovima*. IV/1971., 9, 24-29.
- Sudnik, Ivica: *Četiri učitelja - Četiri velikana Samobora* (Josip Herović, Josip Vanjek, Milan Lang, Bogumil Toni). IV/1971., 3-4, 22-26.
- Žganec, Vinko: *Narodne pjesme s područja samoborskog kraja*. IV/1971., 3-4, 113-117.
- Šaban, Ladislav: *Kako su gradili crkvu i orgulje u Mariji Gorici i štošta oko toga*. V/1972., 3-4, 24-40.
- Šaban, Ladislav: *Glazba u dvorovima Draškovića u 18. stoljeću*. V/1972., 11, 32-39.
- Šaban, Ladislav: *O gradu Klenovniku i kapeli svetog Vinka / Mali izlet u prošlost jednog kraja*. V/1972., 12, 35-42.
- Bezić, Jerko: *Staro i novo u napjevima običajnih kajkavskih pjesama*. V/1972., 5, 34-39.
- Draganić, Stjepan: *Konkretnije o festivalskim promašajima i špekulacijama na račun kulture*. V/1972., 12, 105-110.
- Šaban, Ladislav: *Zagonetno selo Igrišće*. VI/1973., 1-2, 77-84
- Zlatic, Slavko: *Bugarenja sjeverne Istre*. VI/1973., 6, 50-54
- Šaban, Ladislav: *Opjevati okom kamere, oživjeti glazbom povijesne ambijente*. (O ambijentalnim vrijednostima povijesnih zdanja i mogućnostima održavanja koncerata), VII/1974., 2, 5-12
- Cipra, Milo: *Franjo Lučić*. VII/1974., 5-6, 58-60
- Lučić, Franjo: *Sjećanje na Karleka*. (Iz emisije I. programa Radio-Zagreba, u povodu 80. obljetnice života Franje Lučića, ožujak 1969.), VII / 1974., 5-6, 60-63
- Žganec, Vinko: *S jednog izleta po Turopolju sa studentima Muzičke akademije*. VII/1974., 5-6, 122-128
- Premerl, Nada: *"Novi narodni valceri i pravnikom posvetjeni..."* (O plesnim zabavama Zagreba u prošlom stoljeću). VII/1974., 7-8, 101-113
- Šaban, Ladislav: *Povijest orgulja župne crkve u Varaždinskim Toplicama*. VII/ 1974., 11, 49-55.
- Šaban, Ladislav: *Bilješke o orguljama, orguljašima i glazbenicima u Jastrebarskom*. VIII/1975., 1-2, 180-189.
- Šaban, Ladislav: *Tako je nekoć bilo: O Čikulinima*. VIII/1975., 11, 70-90
- Šaban, Ladislav: *Prilike i neprilike iz glazbenog života Varaždina*. IX/1976., 12, 45-58
- Šaban, Ladislav: *Povijest orgulja pavlinskog samostana u Svecicama: Pavlini i glazba*. XI/1977., 9-10, 63-74.
- Ott, Ivo: *Leonija Brückl - karlovački slavuj*. XII/1979., 4, 103-109.
- Tržok, Ivo: *Karlovački skladatelj Oto Hauska*. XII/1979., 4, 111-113.
- Stahuljak, Dubravko: *Rudolf Taclik*. XII/1979., 4, 145-146.
- Šaban, Ladislav: *Jedno neobjavljeno pismo Ksavera Šandora Gjalskoga*. XIII/1980., 3, 22-33.
- Tomašek, Andrija: *Borbeni Orfej (Pavao Markovac)*. XIII/1980., 4, 67-80
- Šaban, Ladislav: *O minuloj glazbi i glazbenicima u Krapini i krapinskom kraju*. XV/1982., 1, 143-161.
- Šaban, Ladislav: *Iz kajkavskog dopisivanja 18. stoljeća (I)*. XVI/1983., 3, 41-64.
- Blažeković, Zdravko: *U Zagrebu se nekad i tako muziciralo*. XVI/1983., I, 65-75.
- Šaban, Ladislav: *Čudna zbivanja u Gornjoj Rijeci: Iz kajkavskog dopisivanja 18. stoljeća (II)*. XVII/1984., 3, 37-54.
- Tuksar, Stanislav: *Milka Trnina 1863.-1941.-1984*. XVII/1984., 4-5, 157-162. Šaban, Ladislav: *I opet borbe za nasljedstvo: O plemićkom dobru Mickovo u 18. stoljeću*. XVIII/1985., 4, 21-27.

Novak, Marija: *O postanku pjesme "Šume, šume" i partizansko kolo u Međimurju*. XVIII/1985., 1, 67-78.

Maruševski, Olga: *O orguljama i štošta oko toga*. XVIII/1985., 4, 17-20.

Novak, Marija: *Proslava 100. obljetnice rođenja akademika Vinka Žganca*. XXIV/1991., 1, 83-86.

Vuk, Miroslav: *Prešućeni skladatelj Mirko Kolarić* (U povodu 80. obljetnice rođenja i 45. tragične smrti). XXIV/1991., 2-3, 63-72.

Vuk, Miroslav: *Miroslav Magdalenić - najizvorniji skladatelj Međimurja* (Uz 85. obljetnicu rođenja). XXIV/1991., 5-6, 57-74.

Crnković, Milan: *Stari podravski svati - izbor svatovskih pjesama*. XXIV/1991., 1, 30-42

Županović, Lovro: *Neke značajke dosadašnjeg odraza kajkavske književnosti u glazbi*. XXIV/1991., 1, 25-29.

Županović, Lovro: *Hrvatski glazbeni zbornik "Cithara Octochorda" i njegovo značenje za domaću glazbenu kulturu*. XXIV/1991., 4, 35-41.

Zebec, Tvrtko: *Drmeš kao osnova kulturne identifikacije*. XXIV/1991., 5-6, 75-78.

Balog, Vid: *Gotalovečki vuzmeni svetki i pripovesti*. XXV/1992., 1-2, 49-62.

Šojat, Antun: *Kulturološko-jezične značajke Pavlinskog zbornika (1664)*. XXV/1992., 4, 21-28.

Moslavac, Slavica: *Božić u Moslavini*. XXVI/1993., 5-6, 35-48.

Novak, Marija: *Starohrvatsko sakralno kolo*. XXVII/1994., 4-5, 111-126.

Tuksar, Stanislav: *Ladislavu Šabanu kao naknadni zbogom*. XXVIII/1995., 6, 61-64.

Vuk, Miroslav: *O hrvatskim adventskim i božićnim popijevkama*. XXVIII/1995., 6, 43-60.

Szabo, Agneza: *Božić u hrvatskoj povijesti i kulturi*. XXVIII/1995., 6, 15-30

Kutnjak, Ivan: *Pet božićnih pjesama za djecu*. XXVIII/1995., 6, 65-70

Jurčić, Vedrana: *Ostavština Ladislava Šabana u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe*. XXIX/1996., 1-2, 43-49.

Tuksar, Stanislav: *Ladislav Šaban - istraživanje glazbenih zbirki i arhiva u Hrvatskoj*. XXIX/1996., 1-2, 55-58.

Stipčević, Ennio: *Historiografski rad Ladislava Šabana*. XXIX/1996., 1-2, 65-68.

Katalinić, Vjera: *Istraživanje ostavštine Franje Ksavera Kuhača i projekt objavljivanja korespondencije*. XXIX/1996., 1-2, 69-72.

Doliner, Gorana: *Franjevački rukopisni kantuali u Hrvatskoj - istraživanja Ladislava Šabana*. XXIX/1996., 1-2, 73-78.

Bezić, Nada: *Ladislav Šaban, čuvar Arhiva Hrvatskog glazbenog zavoda*. XXIX/1996., 1-2, 79-82.

Polić, Andrea: *Prvo izdanje Hrvatskog glazbenog zavoda*. XXIX/1996., 4, 63-70.

Burić, Vladimir: *Sanoborski tamburaši*. (Kronika samoborska) XXIX/1996., 5-6, 168-170.

Armano, Emin: *Ladislav Šaban i orgulje u Hrvatskoj*. XXIX/1996., 1-2, 50-54.

Kos, Koraljka: *Lik Ladislava Šabana*. XXIX/1996., 1-2, 37-42

Zlatar, Jakša: *Metodičke osnove klavirske pedagogije Ladislava Šabana (1918. - 1985.)*. XXIX/1996., 1-2, 59-64.

Kalinski, Ivo: *Ladislav Šaban, KAJ i njegovo Hrvatsko zagorje - kulturološki obzori*. XXIX/1996., 1-2, 83-85.

Tomašek, Andrija: *Litanije dobrovoljne*. (O "Društvu vinskih doktora od Pinte" Baltazara Patačića, o sličnim udružbama, veselicama otmjenog društva...) XXX/1997., 2, 117-125.

- Tomašek, Andrija: *Skladbe Ferde Livadića - odziv zovu vremena*. XXX/1997., 1, 95-106.
- Tomašek, Andrija: *Mit i zbilja. Pretpostavke o nastanku popijevke HORVATSKA DOMOVINA*. (Okrugli stol u povodu obljetnice uglazbljenja hrvatske himne; Glina, 21. rujna 1996.) XXX/1997., 3-4, 113-123.
- Tarbuk, Mladen: *Komparativna analiza Gotovčeve i Duganove harmonizacije LIJEPE NAŠE*. (Okrugli stol u povodu obljetnice uglazbljenja hrvatske himne; Glina, 21. rujna 1996.) XXX/1997., 3-4, 124-130.
- Roščić, Marija: *U spomen Ladislavu Šabanu*. (Kronika kajkaviana) XXXIII/2000., 6, 97-100.
- Derk, Denis: *Glazbeno-umjetnički portret Dunje Knebl*. XXXIV/2001., 1-2, 115-117.
- Špišić, Zvonko: *Z mojega gartlica kajkavskoga*. XXXIV/2001., 4-5, 26-28.
- Moslavac, Slavica: *Nosač zvuka VIJENAC ŽITA, VIJENAC ZLATA KUD-a Husain*. XXXV/2002., 5-6, 141-142.
- Frañčić, Anđela: *Monografija o Ivanu Mustaću Kantoru*. XXXV/2002., 1-2, 139-142.
- Tomašek, Andrija: *Popevka govorenja*. Uglazbljeni stihovi Stjepana Draganića. XXXVI/2003., 4-5, 142-146.
- Stipčević, Ennio: *Rat zborova*. (O glazbi u Varaždinu u Kukuljevićevo vrijeme) XXXVI/2003., 4-5, 147-153.
- Roščić, Marija: *Glazbene teme u časopisu KAJ - Ladislavu Šabanu posvećeno*. XXXVIII/2005, 4-5, 85-94.
- Katalinić, Vjera: *Glazba u palači i oko nje*. XXXVIII/2005., 4-5, 95-110
- Kuzmić, Gustav: *Vatroslav Vernak - ilirski glazbenik i visočki župnik*. XXXVIII/2005., 4-5, 145-150.
- Skok, Joža: *Miroslavu Vuku na spomenek* (Kronika). XXXIX/2006., 1-2, 131-133.
- Mihaljević Kantor, Vlado: *In memoriam Miroslavu Vuku Croati* (Kronika), XXXIX/2006., 1-2, 133-134.
- Perči, Ljerka: *O oporukama, parnicama, advokatima i kamatama: Iz varaždinske svakodnevice obitelji Ivana Padovca*. XXXIX/2006., 5-6, 155-168.
- Horvat, Siniša: *Prilog poznavanju djelovanja profesora Tomislava Miškulina*. (Uz 120. obljetnicu rođenja) XL/2007., 1-2, 119-140.

KAJ – A FACTOR IN CROATIAN MUSICAL JOURNALISM

By Andrija Tomašek, Zagreb

Summary

During 40 years of KAJ's publication, a hundred and ten writings from the musical theme field have been published. More than seventy authors have written them, printed on seven hundred and some sixty pages, and this would be sufficient for one thick volume or two average ones. The papers are from two to some twenty pages long. The number of articles in respect to the number of writers points to the fact that some writers had participated more than once, whereas the contents show that they had been written by experts with different special qualifications, although due to circumstances they had written about the same or very similar theme fields. The contributions are on subject matter with regional provenance, and this is in conformity with the aim and content directionality of the periodical. The written matter in the contributions covers lives of musicians, descriptions of musical events, the role and function of music in secular and religious festivities and occasions, in private and public lives of individuals and social groups, there is data put forth on folk music, musical instruments, music archives, on the music pieces by domestic and foreign authors that had been performed, in brief – the papers are on all the subjects that had influenced the Kajkavian dialect area culture.

The directionalities of the individual contributions may be gathered from the paper titles listed at the end of the overview at the end of the thematic bibliographical addendum.

Key words: music themes in the KAJ periodical; musical culture in the Kajkavian colloquial area; ticity of approach in the affirmation of unknown monumental heritage; KAJ references in encyclopedias and specialized literature

Rad sa znanstvenoga skupa
UDK 050 Kaj : 7.07/7.034 (091) (497.5)
Primljeno 2009-02-16

POVIJESNOUMJETNIČKE TEME U ČASOPISU KAJ

Nela Tarbuk, Zagreb

Sažetak

Časopis KAJ - u četrdeset godina izlaza - objavljenim je priložima s područja kulture i umjetnosti ostvario kapitalni fond članaka kojih je sadržaj nezaobilazan dio svakog daljnjeg istraživanja i propitivanja spomenute građe.

Unutar širokog dijapazona tema i tematskih cjelina interes ovog izlaganja usmjeren je prema području povijesti umjetnosti, s osvrtom na onaj njen segment koji se u užem smislu bavi spomeničkom baštinom.

Težinom i značenjem izdvaja se korpus povijesnoumjetničke baštine Zagreba. Pod naslovom Umjetničke znamenitosti Zagreba objelodanjen je u nizu tematskih brojeva "Kaja" kompletno posvećenih spomenutoj temi.

Obilježavanju devetstote godišnjice zagrebačke (nad) biskupije, npr., osim zasebnoga sveska, časopis se pridružio tiskanjem novoga niza izuzetno zanimljivih članaka sa zagrebačkom tematikom, koje je sukcesivno objavljivao tijekom cijele slavljeničke zagrebačke biskupske godine.

Drugi ne manje značajan segment koji je časopis uspješno ostvario tiče se serijala pod naslovom Po dragome kraju u kojem je prezentirana povijesnoumjetnička građa niza lokaliteta s područja kontinentalne Hrvatske. Moglo bi se govoriti o osobitim malim monografijama topografskog karaktera, koje s vremenom, sve više dobivaju na vrijednosti.

Kompleks pavlinske baštine golemi je opus izuzetnih umjetničkih ostvarenja redovnika pavlina objavljenih u nizu članaka i tematskih brojeva koje je "Kaj" godinama objavljivao, a vrhunac dosiže u lepglavskom projektu. Lepoglava koja je bila glavni centar i kulturno žarište pavlina, predstavljena je arhitektonskom ostavštinom, slikarskim i kiparskim artefaktima, čime su pokrivena tri temeljne povijesnoumjetničke discipline. "Kaj" je prvi časopis koji je objavio pavlinsku spomeničku baštinu na visokoj znanstvenoj razini angažirajući stručnjake, eksperte za pojedina navedena područja. Time je postao nezaobilazna karika u proučavanju spomenute građe.

Plejada autora koji su u četiri desetljeća "Kaja" aktivno sudjelovali svojim priložima, pripadaju samom vrhu hrvatske povijesti umjetnosti i kulture, a u mnogim slučajevima njihova su istraživanja donijela prvorazredna otkrića i uspostavila gotovo novu povijest nekih od segmenata ove discipline.

Time je časopis "Kaj" svojom širinom interesa i pristupa povijesnoumjetničkim i kulturološkim problemima jedan od najrespektabilnijih časopisa, što potvrđuje i njegova službena klasifikacija.

Ključne riječi: hrvatska povijest umjetnosti, spomenička baština, pavlinski red, Zagreb, zagrebačka biskupija, kontinentalna Hrvatska

U svojih četrdeset godina postojanja i izlazenja, časopis KAJ objavljenim je priložima s područja kulture i umjetnosti kontinentalne Hrvatske ostvario kapitalni fond članaka kojih je sadržaj nezaobilazan dio svakog daljnjeg istraživanja i propitivanja spomenute građe.

Već od prvih brojeva javljaju se članci u kojima se prate zbivanja na polju suvremene umjetnosti, s kritičkim osvrtima značajnih izložaba, profila umjetnika ili prikaza naivne umjetnosti, proizišlih iz pera poznatih likovnih kritičara i publicista, Jurja Baldanija, Josipa Depola, Vladimira Malekovića, Ernesta Fišera, Dubravka Horvatića, Mladenke Šolman, Vladimira Crnkovića itd. Likovna djelatnost vezana uz kazališnu umjetnost, između ostalog, objelodanjena je u prikazu scenografskih dostignuća Ljube Babića, autorice Blanke Batušić, kao i osvrtu Vladimira Malekovića na zastor Krste Hegedušića u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Niz članaka posvećeno je znanim hrvatskim slikarima i kiparima novijeg razdoblja o kojima su pisali Miroslav Krleža, Geno Senečić, Tomislav Hruškovec, Zdenko Tonković i Snježana Pintarić. O gotičkoj i baroknoj sakralnoj umjetničkoj baštini kontinentalne Hrvatske pisali su Dijana Vukičević Samaržija, Zorislav Horvat, Anđela Horvat, Doris Baričević, Đurđica Cvitanović, Marija Mirković i Vladimir Marković, kojima se pridružuju Ivo Maroević, Branko Lučić i Drago Miletić s tekstovima o graditeljskoj baštini i zaštiti spomenika, te Sena Sekulić Gvozdanović, Zdenko Balog, Ivan Srša, Andrej Žmegač i Krešimir Regan s priložima srodne tematike. Osobitu pažnju zaslužuju članci kulturološke koncepcije čiji je sadržaj uvijek dragocjen jer proširuje i produbljuje osnovna saznanja o nekoj temi. Među autorima koji su na taj način pristupali određenoj temi istaknut ćemo Olgu Maruševski i Ladislava Šabana, a dodali bismo i neke autore koji su pisali o plemstvu u hrvatskoj povijesti i kulturi, a to su Ante Sekulić, Marina Krpan, Joža Skok, Mijo Korade, Srećko Ljubljanić i Pavao Maček. Treba spomenuti i prikaze o pojedinim dvorcima i parkovnoj umjetnosti u Hrvatskom zagorju, o čemu su uz već navedenog Vladimira Markovića pisali Mladen Obad Šćitaroci i Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, Mario Beusan i Ivana Jurčić. Arheološku i stariju povijesnu građu objavljivali su Marcel Gorenc,

Branka Vikić, Mirko Androić, Dragutin Feletar, Milan Kruhek, Josip Adamček, Ivan Kampuš, Dragutin Pavličević, Marko Bedić, Agneza Szabo, Ivanka Brekalo, Ante Milinović, Hrvoje Petrić, Ljerka Perči i Tatjana Puškadija Ribkin, a za objavljivanje artefakata s područja primijenjene umjetnosti zaslužni su Ivan Bach s člankom o zagrebačkom zlataru Franji Lesniku i Vanda Pavelić Weinert s člancima o tekstilnoj ostavštini. U većem broju zastupljene su i etnološke teme o kojima su pisali Marijana Gušić, Marija Žganec, Vitomir Belaj, Iris Biškupić Bašić, Dunja Šarić, Tanja Baran, Marija Novak, Miroslav Dolenc Dravski, Mirko Banek i Damir Kremenčić.

Skupivši samo naslove spomenutih članaka, postajemo svjesni broja i širine tema, što je zasluga duboko promišljene uređivačke politike kojom časopis potvrđuje svoju svestranost. Time je KAJ, ukoliko se izuzmu usko stručni časopisi s pojedinih područja humanističkih znanosti, svojom koncepcijom gotovo jedinstven u Hrvatskoj, jer ne smijemo zaboraviti i njegovu popularnu (publicističku) komponentu kojom je dostupniji široj publici, pa je poslanje toga časopisa još dragocjenije. Na taj način sadržaji vezani uz kulturnu i spomeničku baštinu kontinentalne Hrvatske pronalaze put do različitih društvenih slojeva, čime se na pitak i razumljiv način prezentiraju njene trajne vrijednosti.

Unutar širokog dijapazona navedenih tema i tematskih cjelina interesna sfera ovog izlaganja usmjerena je ipak samo na područje povijesti umjetnosti, i to na onaj segment koji se u užem smislu bavi spomeničkom baštinom.

Težinom i značenjem izdvaja se korpus povijesnoumjetničke baštine Zagreba. Pod naslovom *Umjetničke znamenitosti Zagreba*, objelodanjen je u nizu tematskih brojeva KAJA. Svojim priložima koji su od prvorazrednog značaja za spomeničke vrijednosti Zagreba sudjelovali su eksperti kao što je Anđela Horvat koja razmatra srednjovjekovne ostatke arhitektonsko plastičke dekoracije zagrebačke katedrale i glavni portal Crkve sv. Marka, dok Ana Deanović analizira prošlost zagrebačke katedrale u sadašnjosti. Franjo Buntak predočio je uz poznate činjenice i nova saznanja o Crkvi sv. Marije na Dolcu, a pisao je i o snažnom potresu koji je 1880. pogodio Zagreb. Miroslava Despot podsjetila je svojim prilogom na darove J. J. Strossmayera namijenjenih budućem Muzeju za umjetnosti i obrt u Zagrebu, Vanda Ladović predstavlja nam zagrebačko streljačko društvo, a Nada Premerl osvrće se na društveni život Zagreba, što uključuje plesove s neizostavnim valcerom. Jasna Lay obradila je barokni kompleks Sv. Ksavera u Zagrebu, dok Vice Blekić razmatra slikarstvo i kiparstvo u Crkvi sv. Franje Ksaverskog. Olga Maruševski analizira palaču u Opatičkoj 8, njen postanak i značenje, a drugim prilogom upoznaje nas s publicistikom posvećenom odijevanju, u kontekstu hrvatskog i zagrebačkog okružja. Doris Baričević govori o djelima gradačkog kipara Hansa Ludviga Ackermana, tvorca nekadašnjeg glavnog oltara zagrebačke

katedrale iz 1632. godine, a Alma Orlić o restauriranju kipa Marije s Djetetom sa spomenutog oltara.

Proslavi devetstote obljetnice zagrebačke (nad) biskupije časopis *Kaj* pridružio se tiskanjem zasebnoga sveska (dvobroj 4-5, 1994.) i novog niza izuzetno zanimljivih članaka sa zagrebačkom tematikom, koje je sukcesivno objavljivao tijekom cijele slavljeničke zagrebačke biskupske godine, od kojih ćemo s obzirom na povijesnoumjetnički sadržaj istaknuti priloge Lelje Dobronić *Iz srednjovjekovne prošlosti Zagreba*, Marije Šerčer o *pečatnjacima gradečkih i kaptolskih cehova* te Snježane Pavičić *Crkvene zastave iz Hrvatskog povijesnog muzeja*.

Spomenimo i nekoliko zanimljivih članaka tiskanih u brojevima KAJA u rubrici nazvanoj *Ususret 900. obljetnici grada Zagreba*, primjerice: *Najsajjnija zagrebačka predstava* autora Igora Gostla, *Gradnja zagrebačkog Glavnog kolodvora* Nade Premerl, članci Ivane Jurčić o *zagrebačkim vrtovima* ili tekstovi Tatjane Puškadije Ribkin o *zagrebačkim tiskarama i tiskarima iz osamnaestog stoljeća*.

U okviru povijesnoumjetničkih tema istaknuli bismo i priloge Marine Bregovac Pisk: *Josip Jelačić u grafikama suvremenika* (*Iz grafičke zbirke Hrvatskog povijesnog muzeja*) i *Josipa Kulmer i njena donacija slika Narodnom muzeju*.

Drugi, ne manje značajan, segment koji je časopis uspješno ostvario tiče se serijala pod naslovom *Po dragome kraju* u kojem je prezentirana povijesnoumjetnička građa niza lokaliteta s područja kontinentalne Hrvatske. Spomenimo samo Klanjec, Zabok, Krapinu ili Pregradu. Gotovo bi se moglo govoriti o malim monografijama topografskog karaktera što s vremenom, kako odmiče, dobiva osobito na vrijednosti. Taj korpus je, skoro u cijelosti, obradila Anđela Horvat.

Uz spomenuti serijal izlazili su još neki brojevi KAJA posvećeni pojedinim lokalitetima i gradovima, primjerice Samoboru, Karlovcu, Jastrebarskom itd., gdje su u predstavljanju povijesnoumjetničke građe sudjelovali stručnjaci za pojedina područja kao što su Mirjana Repanić Braun, Đurđica Cvitanović, Doris Baričević, Marija Mirković, Nela Tarbuk.

Kompleks pavlinske baštine golemi je opus izuzetnih umjetničkih ostvarenja redovnika pavlina objavljenih u nizu članaka i tematskih brojeva koje je KAJ godinama objavljivao, samo da spomenemo monografska izdanja *Remete* i *Svetice*, a vrhunac dosiže u lepoglavskom projektu, pogotovu tradicionalnom znanstvenom skupu *Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi*, kao i pet *Lepoglavskih zbornika*, zbornika radova s tih skupova (1992. – 1996.) – u organizaciji *Kajkavskoga spravišča*, nakladnika časopisu *Kaj*. Lepoglava koja je bila glavni centar i kulturno žarište pavlina, predstavljena je arhitektonskom ostavštinom, slikarskim i kiparskim artefaktima - čime su pokrivene tri temeljne povijesnoumjetničke discipline. *Kaj* je prvi časopis koji je objavio pavlinsku spomeničku baštinu na visokoj znanstvenoj razini angažiravši stručnjake, eksperte za pojedina područja. Time je

postao nezaobilazna karika u proučavanju spomenute građe.

Graditeljski blok fundiran arhivskim podacima obradio je Ivo Lentić, prezentirajući povijest lepoglavskog samostana i Crkve sv. Marije u baroknom razdoblju. Marija Mirković izložila je slikarski segment s težištem na pavlinu Ivanu Krstitelju Rangeru, jednom od najvećih baroknih slikara kontinentalne Hrvatske, koji je najznačajniji opus ostavio u fresko slikarstvu. Kiparstvo baroknog razdoblja lepoglavskog kompleksa istražila je Doris Baričević, te između ostalog atribuirala ansambl oltara i propovjedaonicu u Crkvi sv. Marije nastalih u osmom desetljeću osamnaestog stoljeća, velikom pavlinskom kiparu Aleksiju Königeru koji je u to doba djelovao u spomenutom samostanu.

Plejada autora koji su u protekla četiri desetljeća *Kaja* aktivno sudjelovali svojim priložima, pripadaju samom vrhu hrvatske povijesti umjetnosti i kulture, a njihova su istraživanja nerijetko donijela prvorazredna otkrića i uspostavila gotovo novu povijest nekih od segmenata ove discipline.

Time je časopis "Kaj" svojom širinom interesa i pristupa povijesnoumjetničkim i kulturološkim problemima jedan od najrespektabilnijih časopisa, što potvrđuje i njegova službena klasifikacija.

HISTORICAL AND ARTISTIC THEMES IN THE KAJ PERIODICAL

By Nela Tarbuk, Zagreb

Summary

In its forty years of existence and publication, the KAJ periodical has realized a capital pool of published contributions in the field of culture and art, the contents of which are an inevitable part of any further research and questioning in respect to the mentioned subject matter.

Within a broad scope of themes and thematic units, the interest of this paper is directed to the history of art area, with an overview of its segment that in a limited sense deals with monument heritage.

The Zagreb historical and art heritage corpus is prominent by its seriousness and significance. Papers on this matter entitled Umjetničke znamenitosti Zagreba (Zagreb artistic places worth seeing) have been published in a whole sequence of thematic KAJ issues and fully directed to the mentioned subject matter.

For instance, during the celebration of the nine-hundredth anniversary of the Zagreb archdiocese, the periodical contributed by publishing a successive sequence of new, exceptionally interesting articles the whole year round, with Zagreb as the subject matter. A

second but not less significant segment successfully realized by the periodical is linked with the serial entitled Po dragome kraju (In the beloved region) where historical and artistic matter is presented from a row of locations in continental Croatia. One might even say that these were small monographs of a topographic character, and this especially gains in value as time goes by.

The Pauline heritage complex is a huge opus of exceptional artistic achievements by Pauline friars published by KAJ in a whole sequence of periodical copies and thematic issues, and the project entitled "Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi" (Six centuries of culture and art in Lepoglava). KAJ is the first journal publishing high quality matter on the Pauline memorial heritage by engaging experts for certain areas. It has thereby become an unavoidable link in studying the mentioned subject matter.

The constellation of authors that have taken part actively by writing their contributions for KAJ belong to the top ones in Croatian history of art and culture, and in quite a number of cases their research work provided first class revelations and have established an almost new history for some segments in the discipline.

Thereby, on basis of its broadness of interests and approach to the historical and artistic and culturological issues, the periodical KAJ is one of the most respected journals, and its official classification is proof of it.

Key words: Croatian history of art, monumental heritage, Pauline order, Zagreb, Zagreb diocese, continental Croatia

Rad sa znanstvenoga skupa
UDK 050 Kaj : 72(091) (497.5)
Primljeno 2009-02-20

POVIJESNOUMJETNIČKA I GRADITELJSKA BAŠTINA KAJKAVSKIH KRAJEVA U ČASOPISU KAJ

Tomislav Premerl, Zagreb

Sažetak

I makar sumarni prikaz objavljenih tema i autora iz naslovno navedenog područja tijekom četrdesetak godina u časopisu Kaj bio bi gotovo znanstveno-istraživački posao. Nije riječ tek o šturom popisu radova i autora već o impozantnoj količini podataka, od kojih je veliko mnoštvo i prvi put prezentirano, objavljeno i stručno afirmirano. Mnogi autori različitih profila okupili su se oko časopisa kojemu treba dati i posebno priznanje što ih je pronašao i angažirao. Vrlo brzo Kaj je postao, barem u određenom krugu povjesničara umjetnosti, arhitekata, kulturologa i drugih, značajno i prihvatljivo mjesto djelovanja. Interdisciplinarnim pristupom, časopis se profilirao kao jedno od vodećih mjesta novoistraženih spoznaja o našoj daljoj i bližoj prošlosti, gdje su se teme isprepletale bez granica između deklariranih područja (koja je u njegovu časopisnom profilu gotovo nemoguće shematski razgraničiti).

Ograničiti se na strogo zadani naslov "Povijesnoumjetnička i graditeljska baština" u širokoj lepezi Kajeve interesa i značajnih vrijednih tekstova, nemoguće je. Osim graditeljske baštine tu su i arheologija, povijest, arhitektura, etnologija, zaštita prirode, ekologija, kulturološki prikazi itd. Isprepletanja, ne i misaona preklapanja, nužna su i upravo takav način časopisu daje posebno obilježje kao vrijednom, ali i šarmantnom štivu. Mnoštvo tema vrhunskih autora u Kaju je objavljeno kao prvijenac interesa u istraživanju bogate kulturološke baštine kajkavskih krajeva, pa je časopis, uz često citiranje u enciklopedijama i stručnom tisku, umnogome potaknuo i začeo mnoge nove interese za do tada često neznane ili zapuštene lokalitete baštinjenih vrijednosti.

Osobita je i neprocjenjiva vrijednost Kaja u obradi pojedinih mikroregija ili većih naselja na kajkavskom području, uz česte zagrebačke teme kojima su posvećeni i cjeloviti brojevi. Te su cjeline najčešće obuhvaćene sa svih dostupnih gledišta i uvijek predstavljaju kulturološki doprinos ukupnosti nacionalnih materijalnih i duhovnih vrijednosti. Otkrivajući pravu kulturološku vrijednost časopisa, te - nakon četrdeset godina - dajući dodatni impuls surad-

nicima (i čitateljima) daljnjim interesima i istraživanjima povijesnoumjetničke i graditeljske baštine na koju smo itekako ponosni.

Ključne riječi: graditeljska baština, povijest umjetnosti, arhitektura, arheologija, etnologija, ekologija i kulturološki prikazi u časopisu Kaj; interdisciplinarnost i izvornost pristupa u afirmaciji nepoznate spomeničke baštine; referencije časopisa Kaj u enciklopedijama i stručnoj literaturi

Dati makar sumarni prikaz objavljenih tema i autora iz područja povijesnoumjetničke i graditeljske baštine kajkavskih krajeva tijekom četrdesetak godina u našem je časopisu gotovo znanstveno-istraživački posao. Nije to tek šturi popis radova i autora, već impozantna količina podataka od kojih je veliko mnoštvo i prvi put prezentirano, objavljeno i stručno afirmirano. Mnoštvo autora različitih profila okupilo se oko *Kaja* kojemu treba dati i posebno priznanje što ih je pronašao i angažirao. U našoj, tada još i oskudnijoj, stručnoj literaturi o povijesti spomeničke i graditeljske baštine bilo je mnogo prostora za takav rad, pa je većina autora zaneseno i s ljubavlju prihvaćala posao i rado objavljivala radove svojih stručnih i znanstvenih interesa, govoreći o problemima novog vremena u kojemu se baština našla i o pitanju novog odnosa prema njoj. Vrlo brzo časopis je postao, barem u određenom krugu povjesničara umjetnosti, arhitekata, konzervatora, kulturologa i drugih, značajno i prihvatljivo mjesto djelovanja. Tako se interdisciplinarnim pristupom časopis od početka profilirao kao jedno od vodećih mjesta novoistraženih spoznaja o našoj daljoj i bližoj prošlosti u kojima su se teme isprepletale bez granica između deklariranih područja. Takvih granica nije niti moglo biti jer su teme navirale, sve s novim znanstvenim pogledima i istraživačkom strašću prema mnoštvu malo poznatih podataka, uz prisustvo novih metoda istraživanja i novih pogleda na zaštitu kulturne baštine. Stvarao se tako i novi odnos prema baštini koju je trebalo istražiti i afirmirati u krajevima koji do tada i nisu bili u središtu strukovnog zanimanja. Povijest umjetnosti dugo se koncentrirala na hrvatska obalna područja i tek sporadično na značajnija djela kontinentalne Hrvatske.

Djelovanjem časopisa i mnogih znanstvenih istraživača otvorilo se, možemo slobodno reći, novo poglavlje naše kulturne povijesti, čije rezultate danas već itekako osjećamo, kako u rezultatima istraživanja, tako i u općoj svijesti o bogatstvu baštine sjeverozapadne Hrvatske. Upravo zbog obostranog interesa i autora i čitatelja, te u velikom htijenju da časopis široko obuhvati mnoštvo novih spoznaja, lokaliteta i krajeva, kroz profil časopisa skoro je nemoguće shematski razgraničiti područja, pa je i ta stvaralačka sloboda uvelike privlačila autore.

Ograničiti se na strogo zadani naslov "Povijesnoumjetnička i graditeljska baština" u širokoj lepezi Kajeva interesa i značajnih vrijednih tekstova i opet je nemoguće. Osim graditeljske baštine tu su bliska i često isprepletana područja

arheologije, povijesti, arhitekture, etnologije, zaštite prirode, ekologije, kulturoloških prikaza itd. Isprepletanja, ne i misaona preklapanja, nužna su i upravo takav način časopisu daje posebno obilježje kao vrijednom, ali i šarmantnom štivu. Mnoštvo tema vrhunskih autora u Kaju je objavljeno kao prvijenac interesa u istraživanju bogate kulturološke baštine kajkavskih krajeva, pa je časopis, danas već vidimo, uz često citiranje u enciklopedijama i stručnom tisku, umnogome potaknuo i začeo mnoge nove interese za do tada često neznane ili zapuštene lokalitete baštinjenih vrijednosti.

Osobita je i neprocjenjiva vrijednost časopisa obrada pojedinih mikroregija ili većih naselja na kajkavskom području, a nabranje određenih cjelina bilo bi ovdje zamorno i površno. Časopis je uz svoje redovite brojeve objavljivao više edicija kao posebna izdanja u kojima kao cjeline objavljuje kulturnumjetničke spomenike pojedinih krajeva (Jastrebarsko, Zabok, Krapina, Turopolje, Zlatar, Dugo Selo, Začretje, Kutina, Međimurje, Svetojanski kraj, Klanjec, Ludbreg, Stubica itd. itd.), pojedinih lokaliteta (Svetice, Lepoglava, Remete, Buševac, Varaždinske Toplice, Oroslavje, Božjakovina, Marija Gorica, Prelog, Veliki Tabor, Trakošćan, Samobor, Krašić, Bednja itd. itd.), cjelovitih tema (Turopoljske ljepotice, Barok i klasicizam u Oroslavju, itd.), objavljuje ediciju vodiča, a posebna je tema tijekom četrdesetak godina bila i grad Zagreb, kojoj je posvećen serijal brojeva u kojima su se objavljivali tekstovi vodiča, pojedinih lokaliteta i objekata, povijesnumjetničke teme (Sv. Marija na Dolcu, katedrala, Remete, Sv. Ksaver, Crkva sv. Marka itd.), te tekstovi o Medvednici s prirodoslovnog i kulturološkog aspekta. Ipak, valja naglasiti nekoliko brojeva posvećenih vrijednostima i znanstvenoj obradi kompleksa Lepoglave u kojima su obrađene povijesne, slikarske, skulptorske i graditeljske umjetničke vrijednosti kompleksa u petnaest zasebnih svezaka (od tematskih brojeva, separata do zbornika sa znanstvenih skupova). Te su cjeline najčešće obuhvaćene sa svih dostupnih gledišta i uvijek predstavljaju kulturološki doprinos ukupnosti nacionalnih materijalnih i duhovnih vrijednosti, gradeći tako smišljeno i sukcesivno povijesnumjetničku topografiju sjeverozapadne Hrvatske, ili barem vrlo bogatu podlogu za takvu topografiju. Spomenuti je još i izdanje knjige Vladimira Markovića "Barokni dvorci Hrvatskog zagorja" (1975.), prvo sustavno stručno izdanje takve vrste u nas, te knjigu Đurđice Cvitanović "Turopoljske ljepotice" (1974., te dopunjeno izdanje 2008.).

Imena autora koji su u ovom segmentu Kaja sudjelovali tijekom četrdesetak godina nije ovdje primjereno nabrajati, ali je važan podatak da su to mahom uvaženi stručnjaci svojih znanstvenih područja, od akademika i sveučilišnih profesora, stručnjaka iz praktičnih djelatnosti, do mladih, često još i neafirmiranih znanstvenih istraživača, koji su svi svojim priložima tijekom četiri desetljeća gradili strukturu časopisa i njegovu konstantnu stručnu i znanstvenu razinu. Njihov

doprinos našoj znanosti umnogome je i često prezentiran upravo putem časopisa *Kaj*.

Zanimljivo je ipak zamijetiti da tijekom četrdesetgodišnjeg izlaženja časopis *Kaj* u svojoj osnovnoj uređivačkoj strukturi i praćenju svih područja njegova interesa nije u suštini bitno mijenjao svoju osnovnu koncepciju. Doduše, autori su se s vremenom mijenjali, ali uvijek i nastavljali slijed tema i interesa u određenim razdobljima, s manje ili više povijesnoumjetničkih priloga.

Na posljetku mislim da je upravo taj, ne strogo ograničen ili dijeljeni sklop povijesnoumjetničkih priloga o graditeljskoj i umjetničkoj baštini dao časopisu, od početka do danas, jednu od bitnih karakteristika i važnu prepoznatljivost u našoj kulturi.

Pravu kulturološku vrijednost časopisa *KAJ* tijekom četrdeset godina, mi kao suradnici, a nadam se i čitatelji, tek danas vidimo u pravom svjetlu, jer materijali objavljeni u časopisu i nama još i danas služe - i kao baza i kao impuls - daljnjim interesima i istraživanjima povijesnoumjetničke i graditeljske baštine na koju smo itekako ponosni.

ON KAJKAVIAN REGIONS HISTORICAL/ARTISTIC CONSTRUCTION HERITAGE IN THE KAJ PERIODICAL

By Tomislav Premerl, Zagreb

Summary

It is almost a scientific and research job to give just a summary of writers and subject matter published in the KAJ periodical in the space of forty years. It is not a mere list of works and authors, but an impressive quantity of data, many of which were presented, published and asserted by experts for the first time ever. A number of authors with different profiles gathered around a periodical that should be given special acknowledgements for finding them and engaging them. There was vast space to be filled in our specialized literature on the history and architectural heritage that was even scarcer in those former times, so that most of the authors accepted the task with love in their hearts and enthusiasm, carrying out the work linked with their vocational and scientific interests. The periodical soon became a significant and acceptable field of activity, at least in a certain circle of art historians, architects, culturologists and others. Thus the periodical graded itself in an interdisciplinary manner as one of the leading spots for newly researched cognitions on our earlier and recent past where subject matter intertwined without borderlines between declared areas. It is almost impos-

sible to demarcate areas through the periodical's profile, and this freedom for creating was something that also attracted authors.

Intertwining but not repetition of thought is necessary and it is this approach that gives the periodical special characteristics as a valuable and also charming reading matter. A variety of subject matters by top authors were published in KAJ as of primary interest in researching the rich culturological Kajkavian area heritage, so the journal, being quoted from in encyclopedias and specialized printed matter stimulated and initiated many a new interest in up till the then unknown or uncared for localities of inherited values.

The special and incalculable value of the periodical was in analyzing certain micro-regions or larger settlements in the Kajkavian dialect area, of course, with frequent Zagreb subject matter to which certain issues were dedicated to. Such entireties were most often covered from all accessible viewpoints and they always represent a culturological contribution to the overall body of national material and spiritual values.

Only today we as its contributors, and I hope KAJ readers too, are able to see KAJ's real culturological value during the past forty years, because the material published in the periodical is a basis for us as well and impulse in further interests and research of historical/ artistic and architectural heritage of which we are indeed very proud of.

Key words: architectural heritage, history of art, archeology, architecture, ethnology, ecology and culturological overview in the KAJ periodical; interdisciplinarity and authen

Rad sa znanstvenoga skupa
UDK 050 Kaj - pavlini : 7.034 (091) (497.5)
Primljeno 2008-11-19

PAVLINSKO KULTURNO NASLJEĐE U IZDANJIMA KAJKAVSKOGA SPRAVIŠČA I ČASOPISA KAJ

Poštovanoj dr. sc. Đurđici Cvitanović posvećeno

Božica Pažur, Zagreb

Sažetak

Slijedom svoje koncepcije, "Kaj", časopis za književnost, umjetnost i kulturu iz Zagreba - u kasnijoj programskoj suradnji s nakladnikom "Kajkavskim spravišćem" - pavlinskim se kulturnim nasljeđem sustavno bavi skoro 40 godina. Uz brojne studije i članke (od 1968. do kraja 2007.) u 39 redovitih časopisnih svezaka, "Kaj" i njegov nakladnik objavili su 15 jedinstvenih knjiga o pavlinskoj tematici, od kojih 11 posvećenih užem i širem lepoglavskom pavlinskom kontekstu. Valja izdvojiti pet "Lepoglavskih zbornika", zbornika radova s prvih pet znanstvenih skupova "Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi" (od 1992. do 1996.).

Bibliografija radova o hrvatskom pavlinskom nasljeđu objavljenih u redovitim i posebnim izdanjima časopisa "Kaj" i biblioteka "Kajkavskoga spravišća" bilježi ukupno 2000-ak tiskanih stranica.

Cjelovitošću pavlinskog kulturnog nasljeđa - uopćeno sažetom i natuknutom u naslovu znanstvenoga skupa¹ - časopis "Kaj" i njegov nakladnik "Kajkavsko spravišće", društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti - znanstveno se primjereno i sustavno bave od svojih početaka: od osnutka "Kaja" 1968. i djelovanja Udruge od 1973. i 1974. godine.

Sustavnost i kontinuitet tako proizišlih raznolikih napisa, studija, članaka i cjelovitih izdanja /zasebnih knjiga o hrvatskim pavlinima višestruko su utemeljeni:

¹ Prilagođen i dopunjen tekst sa znanstvenoga skupa "Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi", u sklopu Lepoglavskih dana, Lepoglava, 1999.

- utemeljeni su ponajprije časopisnim profilom i koncepcijom “Kaja” koji znanstveno i popularno zahvaća cjelokupnu povijesnu i kulturnu podlogu (identitet) svih hrvatskokajkavskih govornih područja (od jezika i književnosti, graditeljstva, sve do povijesti i kulturološke uloge crkvenih redova i hrvatskoga plemstva);

- široko zasnovanim programom što se veže uz trećinu Hrvatske i Zagreb (od Međimurja, Hrvatskoga zagorja, Podravine, Moslavine, Prigorja, Gorskoga kotara, do krajeva čakavsko-kajkavskih govora središnje Istre) i saborskom konstitucijom “Kajkavskoga spravišća” (*spravišće* - skup, sabor, skupština), koje svojim djelovanjem obuhvaća temeljne vrijednosti hrvatske nacionalne kulture (sve od onda kad takve vrijednosti i nisu bile službeno ovjereni znak vremena);

- okupljenom jezgrom vrhunskih znanstvenika i umjetnika koji i danas tvore i promiču hrvatsku kulturu;

- organiziranjem prvih pet tradicionalnih znanstvenih skupova “Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi” započetih 1992. na razini tadašnje općine Ivanec, nastavljenih u suradnji s Općinskim, kasnije Gradskim poglavarstvom Lepoglava;

- objavom pet zbornika radova sa spomenutih znanstvenih skupova, kao najdjelotvornijim mogućim udjelom “Kajkavskoga spravišća” u ostvarivanju osmišljenog programa “U susret 600. obljetnici Lepoglave” / “Novo lice Lepoglave”.

I kronologijski i znanstveno materijalno gledano, istaknuti nam je nepobitnu činjenicu: časopis “Kaj”, u kasnijoj programskoj suradnji sa svojim nakladnikom “Kajkavskim spravišćem”, pavlinskim se kulturnim nasljeđem, slijedom svoje koncepcije, dakle, bavi 37 godina - podastrijevši hrvatskoj znanosti i kulturi, kao i baštinicima toga nasljeđa, obilje utemeljenih, često i prvih spoznaja i dokaza - i prije sveobuhvatnosti glasovitih izložbi i njihovih kataloga: Sakralna umjetnost (1978.) i Kultura pavlina (1989.), kao i prije lepoglavskih znanstvenih skupova. I to od teksta Vilka Ivanuše “Barokni iluzionizam u našim kajkavskim krajevima” objavljenog u 1. godištu Kajeve izlazenja (br. 6/1968.) do studije Zdenka Baloga “Toponomastika Varaždinske županije i ponešto Podravlja” (Kaj, XXXVII, br. 4-5, 2004., str. 87-104).

Brojčani pokazatelji niza objavljenih bibliografskih jedinica o hrvatskim pavlinima u spomenutom razdoblju *iznenađuju i samog Nakladnika: ukupno objavljeno 140 tekstova u redovitim i posebnim izdanjima zajedno tvore čak =1880 tiskanih stranica B5 formata*, i to 65 bibliografskih jedinica (=871 stranica) unutar redovitih brojeva / 39 svezaka Kaja; 75 jedinica (=833 str.) Lepoglavskih zbornika; 7 jedinica (=176 str.) posebnih izdanja i otisaka časopisa. Ispitalo ih je 40 autorskih strukovnih imena u redovitim i 47 u posebnim izdanjima. (Naravno, uvijek valja imati na umu postotak relativnosti ovoga broja zbog moguće ljudske pogreške, kao i zbog neizbrojivosti tzv. interferentnih tekstova, koji ovdje nisu uzeti u

obzir. Uvid u širinu i bogatstvo zastupljenosti lepoglavskog tematskog korpusa u izdanjima Kaja dat će sveukupna bibliografija 40 godišta časopisa koju priređuje Marija Rošćić, prof.)

Kaj i Spravišće o hrvatskom pavlinskom nasljeđu tiskali su 15 zasebnih knjiga: pet svezaka časopisa (četiri o Lepoglavi kao povijesnom i graditeljskom lokalitetu, jedan o pavlinskom kompleksu Svetica), pet spomenutih Zbornika u sklopu biblioteke "Hrvatski kulturni i prirodni spomenici" i pet posebnih otisaka unutar triju biblioteka: Mala biblioteka "Ignac Kristijanović", Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, Zbirka vodiča.

S gledišta njihove naslovno-sintagmatske, a uglavnom i sadržajne, upućenosti, *jedanaest je čak od tih knjiga posvećeno užem i širem lepoglavskom pavlinskom kontekstu (=1221 stranica): četiri Kaja iz serijala "Lepoglava" (o slikarstvu, kiparstvu, graditeljstvu i cjelovitosti kulturno-povijesnog lepoglavskog kompleksa), pet Lepoglavskih zbornika i dva separata (Olga Šojat: Ivan Belostenec, Ernest Fišer: Barokni iluzionizam Ivana Rangera).*

Izvanjska, makrostrukturalna, analiza Kajevih tekstova s pavlinskom tematikom potvrđuje njihovu podudarnost s dva najkarakterističnija i najopsežnija tematska kruga svih Kajevih tekstova: povijesnoumjetničkim i reprezentativnim krugom starije kajkavske književnosti.

Pavlinskoj tematici kao predmetu sustavnog proučavanja i afirmacije - kojim se potvrđuje i sama svrha časopisa - Uredništvo Kaja i njegov pokretač, prvi i dugogodišnji glavni i odgovorni urednik, Stjepan Draganić osobito značenje pridaju objavom u svojim jubilarnim godinama: u prigodi desete obljetnice časopisa upravo sveske o umjetničkim dragocjenostima pavlinskih Svetica (br. 9-10/1977.), kao i o pavlinskom kompleksu Majke Božje Remetske (br. 3-5/1977.), označuju jubilaranima. Po završetku 10. obljetnice, na primjer, tiska se broj o slikarstvu lepoglavskih pavlina (studija: Marija Mirković); uoči 15. obljetnice broj o kiparstvu pod slikovitim kajkavskim naslovnim određenjem "Živi kipi lepoglavski" (studija: Doris Baričević); o 15. obljetnici objavljuju broj o lepoglavskoj arhitekturi (autori: Zorislav Horvat i Ivo Lentić); po završetku 20. obljetnice izlaženja zaokružuje se pavlinska tematika u tri dijakronijsko-sadržajne grupe - od barokne književnosti do samostanskog graditeljskog kompleksa i njegove kaznioničke prenamjene.

Od 1991. ta se tematika raspodjeljuje unutar više Kajevih redovitih rubrika: Iz hrvatske staro/kajkavske baštine, Graditeljsko nasljeđe, Povijesne teme, Plemstvo i svećenstvo u hrvatskoj povijesti i kulturi, Kronika kajkaviana, Osvrti, recenzije.

Isti princip tematske okupljenosti nastavlja se i u Lepoglavskim zbornicima; svaki tematski krug ispisuju i dalje nezaobilazna i vrhunska strukovna imena. Izdvojimo samo neka prema kronološkom kriteriju ili učestalosti njihova

pojavljivanja u izdanjima Kaja i Spravišča: dr. sc. Đurđica Cvitanović, dr. sc. Doris Baričević, prof. Marija Mirković, dr. sc. Olga Šojat, dr. sc. Anđela Horvat, prof. Ladislav Šaban, dr. sc. Josip Adamček, dr. sc. Ivo Maroević, dr. sc. Zorislav Horvat, mr. sc. Ernest Fišer, dr. sc. Ivo Lentić, akad. Josip Bratulić, mr. sc. Zdenko Balog (autor projekta "U susret 600. obljetnici Lepoglave), dr. sc. Alojz Jembrih, dr. sc. Antun Šojat, dr. sc. Stjepko Težak, dr. sc. Ante Sekulić, akad. Miroslav Šicel, dr. sc. Lelja Dobronić, Nela Tarbuk, prof., mr. sc. Miroslav Klemm, dipl. ing. Ljerka Perči, mr. sc. Ivo Zvonar, Ivan Srša, prof., Dobriša Skok, dipl. prav., dr. sc. Ivo Kalinski, prof. dr. sc. Joža Skok, Miroslav Vuk, prof., Drago Miletić, prof., akad. Milan Moguš, dr. sc. Agneza Szabo, akad. Josip Vončina, dr. sc. Vitomir Belaj....

Koncepcijski i tematski kontinuitet svih pet lepoglavskih skupova i zbornika u organizaciji i nakladi "Kajkavskoga spravišča" potvrđuju ponajprije *dva tematska sklopa: povijesnoumjetnički* (s lepoglavskom katedralnom crkvom i samostanom, te barokno-iluzionističkim slikarstvom Ivana Rangera kao središnjim temama) i *književnopovijesno-jezikoslovni* (s osobitim naglaskom na djelo Ivana Belostenca "Gazofilacij" kao nepresušno vrelo mnogostrukih znanstvenih propitivanja). *Pavlinski lokaliteti izvan Lepoglave*; slabije poznata *gospodarsko-znanstvena djelatnost pavlina* (poljoprivreda, ljekarništvo), te *kulturološke i zavičajne posebnosti Lepoglave* (lepoglavska čipka, nalazište ahata, fosilni vulkan, mogućnosti recentnog turizma, pogotovu onog vjerskog, kao poruka identiteta lepoglavskoga kraja) bila su tri sljedeća tematska uporišta.

Najizrazitije *podgrupe i srodne teme povijesnoumjetničkog sklopa* jesu:

- analitičko-arhitektonski opis, faze pregradnje, rezultati konzervatorsko-restauratorskih i arheoloških straživanja u Lepoglavi,
- ikonološki program lepoglavskog graditeljskog kompleksa i slikarstvo Ivana Rangera; slikarske i kiparske radionice, majstori i utjecaji,
- gotičke naznake i srednjoeuropske tipološke oznake hrvatskoga baroka i hrvatske pavlinske umjetnosti,
- drugi pavlinski graditeljsko-povijesni lokaliteti (počevši od pavlinskog samostana u Sv. Petru u Šumi, a prikazanog u Kaju već 1973., do Kamenskog, Svetica, Križevaca, ostataka pavlinskoga samostana pod Garićem, na Slatskoj gori, Šenkovcu...itd.); pavlinski objekti u okolici lepoglavskog samostana,
- pavlinska glazba.

Temeljnim podtemama *književnopovijesnog sklopa* u zbornicima valja izdvojiti slijedeće:

- lepoglavski pavlini u povijesti hrvatske pisane riječi; najistaknutiji književnici, povjesničari, hagiografi, dužnosnici crkvenih i svjetovnih (banskih) časti,
- Ivan Belostenec, književnik i leksikograf; jezikoslovni napisi.

Logikom kronologije, načelom raznolikosti i vrsne znanstvene razine, u Lepoglavskim zbornicima povijesnost i suvremenost uvijek su se skladno i brižljivo povezivale.

Bibliografija radova o pavlinskom kulturnom nasljeđu u izdanjima Kaja i njegova nakladnika Kajkavskoga spravišča (od 1968. - 2007.) sastavnim je dijelom ovoga pregleda. (Nisu uzeti u obzir oni tekstovi koji povijesnoumjetnički obrađuju pavlinske lokalitete, ali ih u svojoj analizi eksplicitno ne naglašavaju kao pavlinsko nasljeđe).

Ovaj je tekst strukovno-kolegijalni podsjetnik, sa željom da se uvaži i poštuje kronologija skoro četrdesetljetne sustavne obradbe pavlinskoga nasljeđa u Hrvata - unutar 1880 stranica, te programa časopisa Kaj i Kajkavskoga spravišča iz Zagreba, koje je - otkrivši pravi vrijednosni kulturni znak Lepoglave - preostalu (jedino) zaključnu riječ organizacijski predalo Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti.

BIBLIOGRAFIJA RADOVA S PAVLINSKOM TEMATIKOM (1968. - 2007.)

1. KAJ, ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST, UMJETNOST, KULTURU - REDOVITI BROJEVI

Adamček, Josip: Pavlini i njihovi posjedi, god. X, br. 9-10, 1977., str. 97-125.

Badurina Stipčević, Vesna: Život sv. Pavla pustinjaka u Gašparotijevu *Cvetu sveteh*, god. XXXII, br. 6, 1999., str. 39-57.

Balog, Zdenko: Atribucija gotičke Madone s Trškog Vrha, god. XXX, br. 3-4, 1997., str. 77-87.

Balog, Zdenko: Crkve tvrđave u zapadnom dijelu Varaždinske županije, god. XXIX, br. 3, 1996., str. 53-66.

Balog, Zdenko: Nikola Bengner - povodom 300. obljetnice rođenja, god. XXVIII, br. 6, 1995., str. 87-88.

Balog, Zdenko: Pavlinski objekti u okolici lepoglavskog samostana, god. XXI, br. 3-5, 1988., str. 95-111.

Balog, Zdenko: Značajan nalaz gotičke plastike u lepoglavskoj crkvi, god. XXIV, br. 5-6, 1991., str. 95-101.

Balog, Zdenko: Nekoliko likovnih prikaza Lepoglave iz 19. stoljeća, god. XXXIII, br. 1-2, 2000., str. 87-94.

Balog, Zdenko: Lepoglava, 600 godina poslije, god. XXXIII, br. 1-2, 2000., str. 123-130.

Balog, Zdenko: Toponomastika Varaždinske županije i ponešto Podravlja, god. XXXVII, br. 4-5, 2004., str. 87-104.

Baričević, Doris: Pavlinski kipari i drvorezbari u Sveticama, god. X, br. 9-10, 1977., str. 37-63.

Baričević, Doris: Pavlinski kipari u Lepoglavi, god. XIV, br. 2, 1981., str. 1-64.

Baričević, Doris: Umjetnički spomenici Remeta u drvetu i kamenu, god. X, br. 3-5, 1977., str. 105-127.

Belostenec, Ivan: Deset propovijedi o euharistiji (Prodečtvo četrtu), god. XXXII, br. 1-2-3, 1999., Antologija hrvatske kajkavske proze "Ruožnik rieči", priredio: Joža Skok (=izbor reprezentativnih ulomaka), str. 132-134.

Bratulić, Josip: Školska djelatnost hrvatskih pavlina, god. XXI, br. 3-5, 1988., str. 81-91.

Brekalo, Ivanka: Uz 280. obljetnicu rođenja Hilariona Gašparotija, god. XXVII, br. 6, 1994., str. 25-31.

Brezovački, Tito: Sveti Aleksii; Diogeneš; Matijaš grabancijaš dijak (izbor: "Ogerličii reči", Antologija hrvatske kajkavske drame), XXIII, 1-4, 1990., str. 26-35, 121-145.

Cvitanović, Đurđica: "Srce Zagorja u srcu Istre" (Pismo Čakavskom saboru; o pavlinskom samostanu u Sv. Petru u Šumi), god. VI, br. 6, 1973., str. 12-29.

Cvitanović, Đurđica: Svetice nekada i danas, god. X, br. 9-10, 1977., str. 3-32.

Cvitanović, Đurđica: Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi, god. XXV, br. 5-6, 1992., str. 92-95.

Cvitanović, Đurđica: Lepoglavski zbornik 1994., god. XXVIII, br. 4-5, 1995., 140-142.

Cvitanović, Đurđica: Lepoglavski zbornik 1995., god. XXIX, br. 4, 1996., str. 127-132.

Dobronić, Lelja: Svetište Majke Božje Garičke i plemići iz Paližne, god. XXXI, br. 1, 1998., str. 69-79.

Fišer, Ernest: O baroknom iluzionizmu Ivana Rangera, god. X, br. 1-2, 1977., str. 51-64.

Frkin, Vatroslav: Hilarion Gašparoti, god. XXXII, br. 6, 1999., str. 29-38.

Gašparoti, Hilarion: Cvet sveteh (Žitek sv. Evštahijuša s pajdaši mučeniki), god. XXXII, br. 1-2-3, 1999., "Ruožnik rieči", Antologija hrvatske kajkavske proze, priredio: Joža Skok, str. 152-156.

Gašparoti, Hilarion: Cvet sveteh (Prodeka na fašenski tork), god. XXXII, br. 1-2-3, 1999., Antologija hrvatske kajkavske proze "Ruožnik rieči", priredio: Joža Skok, str. 142-144.

Horvat, Anđela: osvrt na još neke djelatnosti na Svecama i u okolici, god. X, br. 9-10, 1977., str. 91-97.

Horvat, Zorislav: Gotička arhitektura pavlinskog samostana u Lepoglavi, god. XV, br. 5, 1982., str. 3-36.

Horvat, Zorislav: Mrežasti i zvjezdasti gotički svodovi u sakralnoj arhitekturi Hrvatskog zagorja, god. XXIV, br. 4, 1991., 69-89.

Ivanuša, Vilko: Barokni iluzionizam u našim kajkavskim krajevima, god. I, br. 6, 1968., str. 18-28.

Jembrih, Alojz: Četiri znamenita Samoborca (v.: o Hilarionu Gašparotiju), god. XXX, br. 1, 1997., str. 5-17.

Jembrih, Alojz: Josip Bedeković (1688-1760) - Kajkavski pisac, god. XXI, br. 3-5, 1988., str. 61-81.

Jembrih, Alojz: Tituš Brezovački u kontekstu križevačke tematike, god. XXX, br. 2, 1997., str. 96-102.

Karač, Vanda: Novi nalazi gotičke arhitektonske plastike s pavlinskog samostana u Remetama, god. XXV, br. 5-6, 1992., str. 63-69.

Kekez, Josip: Prožimanje usmene i pisane kajkavske književnosti starijih razdoblja (vidi str. 52-55, o "Gazofilaciju"), god. XIX, br. 2, 1986.

Kolanović, Josip: Oporuka Barbare Peranski iz 1696. g. s popisom nakita, god. X, br. 9-10, 1977., str. 32-37.

Kolar Dimitrijević, Mira: Ekonomska osnovica rada lepoglavske kaznionice do oslobođenja,

god. XXI, br. 3-5, 1988., str. 111-121.

Kruhek, Milan: Garić-grad - teorija ili praksa, god. VII, br. 12, 1974., v.: str. 86 i 87.

Lentić, Ivo: Pavlinski samostan i crkva sv. Marije u doba baroka, god. XV, br. 5, 1982., str. 36-64.

Marković, Vladimir: Vrijedan prilog poznavanju umjetnosti prošlih razdoblja u sjevernoj Hrvatskoj (O monografiji "Kamensko - crkva i samostan pavlina"), god. VII, br. 2, 1974., str. 88-90.

Maroević, Ivo: Nova otkrića Rangerova slikarstva u Remetama, god. X, br. 3-5, 1977., str. 137-142.

Mirković, Marija: Zidne slike u crkvi Majke Božje Remetske, god. X, br. 3-5, 1977., str. 127-137.

Mirković, Marija: Slikarstvo lepoglavskih pavlina, god. XII, br. 6, 1979., str. 1-70.

Novak, Vilko: Prekmurska martjanska pesmarica I. god. XXI, br. 3-5, 1988., str. 3-19.

Očak, Ivan: Lepoglavska kaznionica..., god. XXI, br. 3-5, 1988., str. 121-139.

Orlić, Alma: Ususret pavlinima, god. XXI, br. 3-5, 1988., str. 91-95.

Pažur, Božica: Lepoglavski dani 1993., XXVI, br. 5-6, 1993., str. 99-101.

Pažur, Božica: Kajkavsko spravišće na djelu, god. XXVIII, br. 6, 1995., str. 88-89.

Pavelić Weinert, Vanda: "Ostavlam moju černoga baršuna halju..." (Povijesne tkanine u svećićkom kraju), god. X, br. 9-10, 1977., str. 75-91.

Peričić, Denis: Belostenec i njegovo doba, god. XXVIII, br. 6, 1995., str. 85-86.

Peričić, Denis: Svestrani Kazimir Bedeković, god. XXXIII, br. 5, 2000., str. 105-106.

Posavac, Zlatko: Romantični klasicizam zagrebačke kulturne sredine (vidi: str. 39-44, o T. Brezovačkomu), god. XII, br. 1, 1979., str. 31-56.

Roščić, Marija: Uspomene lepoglavskog župnika, god. XXXV, br. 4, 2002., str. 98.

Sekulić, Ante: Ugarska velikaška obitelj Esterhazy u hrvatskoj povijesti, god. XXV, br. 5-6, 1992., str. 43-53.

Sekulić, Ante: Hrvatski pavlini i Lepoglava u mađarskoj literaturi, god. XXVI., br. 5-6, 1993., str. 49-69.

Sekulić, Ante: Promišljanja o pavlinima i njihovim srednjim i visokim učilištima. (U povodu 500. obljetnice prve javne srednje škole u Hrvatskoj), god. XXXVI, br. 4-5, 2003., str. 111-126.

Stantić, Ante: Kratak pregled povijesti remetske crkve i samostana, god. X, br. 3-5, 1977., str. 85-105.

Šaban, Ladislav: Povijest orgulja pavlinskog samostana u Sveticama, god. X, br. 9-10, 1977., str. 63-75.

Šojat, Antun: Kulturno-jezične značajke pavlinskog zbornika (1644.), god. XXV, br. 4, 1992., str. 21-29.

Šojat, Antun: O jeziku pjesmarice Cithara Octochorda, god. XXI, br. 1-2, 1988., v.: str. 35-38 (Pavlinska pjesmarica).

Šojat, Olga: Ivan Belostenec (Pavlinski pisac i leksikograf), god. XI, br. 1, 1978., str. 61-92.

Šojat, Olga: Nove spoznaje o Hilarionu Gašparotiju i o njegovu *Cvetu sveteh* (Bibliografija, izbor i rječnik), god. XXI, br. 3-5, 1988., str. 19-61.

Šojat, Olga: Pregled starije hrvatskokajkavske književnosti od njezinih početaka do polovine 19. stoljeća i jezično-grafijska borba uoči i za vrijeme ilirizma (vidi str. 20-26 o I. Belostencu i T. Brezovačkom), god. VII, br. 9.-10, 1975.

Težak, Stjepko: Četvrt stoljeća Belostenčeve jezične riznice, god. XXIV, br. 1, 1991., str. 13-20.

2. POSEBNA IZDANJA KAJKAVSKOGA SPRAVIŠČA, OTISCI KAJA I LEPOGLAVSKI ZBORNICI

Albus, Ljerka: Lepoglavska čipka i njezin odnos prema kulturnim tradicijama Lepoglave, "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str. 111-116.

Balog, Zdenko: Arheološka istraživanja u Lepoglavi 1990./91.(1993.), "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str. 21-46.

Balog, Zdenko: Geneza izgradnje lepoglavskog samostana i Crkve svete Marije - reinterpretacija pavlinskih izvora, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 173-184.

Balog, Zdenko: Lauretanska kapela obitelji Drašković u bivšoj pavlinskoj crkvi u Lepoglavi - istraživanja 1993. godine, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 161-176.

Balog, Zdenko: Novo lice Lepoglave, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 7-16.

Balog, Zdenko: Grafička rekonstrukcija pavlinskog gostinjca u Lepoglavi, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 57-62.

Balog, Zdenko: Znaci klesara i druge klesarske oznake u gotičkoj Lepoglavi, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 99-118.

Balog, Zdenko: Pitanje difuzije utjecaja praške majstorske radionice Petra Parlera na području današnje Republike Hrvatske - s posebnim obzirom na ulogu lepoglavskog gradilišta, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 81-112.

Baričević, Doris: Umjetnički spomenici Remeta u drvetu i kamenu. "Umjetničke znamenitosti crkve i samostana Majke Božje Remetske". Biblioteka: Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske (M. Mirković - D. Baričević - A. Stantić), knj. 17, Zagreb 1978., str. 23-44.

Baričević, Doris: Pavlinski kipari i drvorezbari u Sveticama. Biblioteka: Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, knj. 21, Zagreb 1978., str. 1-32.

Bavdaž, Jurij: Pogled iz Idrije na lepoglavsku čipku, "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str. 117-122.

Bedić, Marko: Pavlinski samostan Blažene Djevice Marije pod Garićem, "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str. 97-110.

Belaj, Vitomir: Bedekovićev prikaz prahrvatskoga poganstva u "Natale solum", "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 55-62.

Bratulić, Josip: Pavlini u hrvatskoj društvenoj i kulturnoj povijesti, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 7-12.

Cvitanović, Đurđica: Pavlini u Križevcima, gradu svetog Marka Križevčanina, "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str. 85-96.

Cvitanović, Đurđica: Svetice nekada i danas. Biblioteka: Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, knj. 20, Zagreb 1978, str. 1-36.

Domšić, Juraj: Ukinuće i obnova pavlinskog reda, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka:

Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 13-18.

Fišer, Ernest: Barokni iluzionizam Ivana Rangera. Biblioteka: Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske - Zbirka vodiča "Kajkavskoga spravišča", knj. 16, Zagreb 1977., str. 1-16.

Fišer, Ernest: Ivan Ranger kao pejzažist, "Lepoglavski zbornik 1994.", Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 137-140.

Glogović, Marko: Pavlini u povijesti: Između monaštva i apostolata, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 95-106.

Jembrih, Alojz: Gašparotijeva propovijed o Franji Glušiću u "Cvetu sveteh" (1761.), "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 37-54.

Jembrih, Alojz: Ivan Krištolovec kao kajkavski pisac, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 41-56.

Jembrih, Alojz: Još o posjedima lepoglavskih pavlina, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 61-80.

Jembrih, Alojz: Pogodba grofice Lamberg s lepoglavskim pavlinima 1720. godine, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 51-72.

Jurčić, Ivana: Samostanski vrt u Lepoglavi kao dio europske tradicije u vrtnoj umjetnosti, "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str. 47-56.

Kalinski, Ivo: Nije li *vrag* odavno već među nama?, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 107-110.

Klemm, Miroslav: Štukature Josepha Qvadria u crkvi svete Marije u Lepoglavi, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 37-42.

Klemm, Miroslav: Štukature kapele svetog Antuna Padovanskog u crkvi Blažene Djevice Marije svete krunice u Remetincu kraj Novog Marofa, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 123-126.

Korade, Mijo: Izvori Gašparotijevu "Cvetu sveteh" i njegovo mjesto u povijesti hrvatske hagiografije, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 23-36.

Krištolovec, Ivan: Descriptio synoptica monasteriorum, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 20-22.

Kruhek, Milan: Samostan sv. Petra na Slatskoj, danas Petrovoj gori - povijest i arheološka istraživanja, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 113-132.

Kušen, Edo: Perspektive turističkog razvoja Lepoglavskog kraja, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 159-171.

Lerš, Vladimir: Sanacija spomenika kulture elektrofizikalnom metodom, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 185-193.

Miletić, Drago: Konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi u unutrašnjosti lađe crkve sv. Marije u Lepoglavi, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 119-136.

Mirković, Marija: Zidne slike u crkvi Majke Božje Remetske, "Umjetničke znamenitosti crkve i samostana Majke Božje Remetske", Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 17, Zagreb 1978., str. 45-54.

Mirković, Marija: Ikonološki program ljetne blagovaonice u Lepoglavi, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 87-98.

Mirković, Marija: Likovni ures lepoglavske samostanske knjižnice iz 1711., "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str. 67-84.

Mirković, Marija: Vrhunac Rangerova iluzionizma u kapeli sv. Jurja nad Lepoglavom, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str.63-74.

Moguš, Milan: Ivan Belostenec - član ozaljskoga književnoga kruga, "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str. 7-12.

Mužar, Marinka - Balog, Zdenko - Bricelj, Vesna: Izložba "Majka i žena u pavlinskoj umjetnosti", "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str.127-132.

Novak, Silvije: Pročelja crkve sv. Marije u Lepoglavi, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 145-157.

Ozmeć, Miroslav: Iz programa razvoja kontinentalnog turizma Hrvatskog zagorja, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 151-160.

Perčić, Ljerka: Likovni prikazi u spomenicama župe Lepoglava, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, str. 177-185.

Perčić, Ljerka: Prikaz lepoglavskog samostana iz 18. stoljeća na slici u Tunjicama, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 43-50.

Perčić, Ljerka: Prilog istraživanju slikovnih ilustracija spomenice župe Lepoglava iz arhiva HAZU, "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str. 57-66.

Perčić, Denis: Fantažija o leksikografu, "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str. 123-126.

Perčić, Denis: Motiv Indijanca na stropnoj slici Ivana Rangera u franjevačkom samostanu u Varaždinu, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 75-80.

Pintarić, Adam: Program obnove crkve Svete Marije kao dijela spomeničke cjeline bivšeg pavlinskog samostana u Lepoglavi, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 141-143.

Sekulić, Ante: Hrvatski pavlini na stolici zagrebačkih biskupa, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 7-50.

Sekulić, Ante: Ivan Krištolovec - pavlin i hrvatski pisac, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 33-40.

Sekulić, Ante: Ivan Krištolovec u ugarskim povijesnim prikazima, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 15-19.

Sekulić, Ante: Lepoglavsko Olimje, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, zagreb 1993., str. 21-36.

Sijerković, Milan: Lepoglava u meteorološkoj povijesti, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str.151-168.

Skok, Dobriša: Pravno nazivlje Belostenčeva Gazofilacija, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 81-94.

Škok, Dobriša: Obiteljsko(pravno) nazivlje Belostenčeva Gazofilacija, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 19-32.

Škok, Joža: Tri Šenoine pavlinske povjestice, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 63-70.

Srša, Ivan: Kapela svete Jelene u Šenkovcu kraj Čakovca, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 125-140.

Srša, Ivan: Preliminarni rezultati konzervatorskih istraživanja u crkvi Blažene Djevice Marije u Remetincu kraj Novog Marofa, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 127-150.

Stantić, Ante: Kratak pregled remetske crkve i samostana. "Umjetničke znamenitosti crkve i samostana Majke Božje Remetske", Biblioteka: Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, knj. 17, Zagreb 1978., str. 3-22.

Szabo, Agneza: Ivan Krstitelj Tkalčić o razvoju visokog školstva u Lepoglavi, "Lepoglavski zbornik 1995.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39, Zagreb 1996., str.13-20.

Šicel, Miroslav: (Iz uvodne besjede), "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 5-6.

Šicel, Miroslav: Književno nazivlje u *Gazofilaziju* Ivana Belostenca, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 11-14.

Šicel, Miroslav: Predgovorno slovo, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 5-6.

Šimek, Marina: Arheološka topografija Lepoglave i okolice, "Lepoglavski zbornik 1993.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 111-122.

Šimunić, Alka - Šimunić, Antun: "Fosilni" vulkan u Lepoglavi, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 133-146.

Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 63-70.

Šojat, Olga: Ivan Belostenec, Mala biblioteka "Ignac Kristijanović", Zagreb 1978., str. 1-36.

Šoufek, Marin: Lepoglava, nalazište ahata, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 147-150.

Šugar, Ivan: Prinos pavlina razvitku poljoprivrede i ljekarstva u Hrvatskoj, s posebnim osvrtom na lepoglavske pavline, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 169-182.

Tarbuk, Nela: Kipovi iz crkve sv. Marije od sedam žalosti na Veternici, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 81-86.

Tarbuk, Nela: Značajke pavlinskih stolarskih radova lepoglavskog kruga, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 17-20.

Vončina, Josip: Lepoglavski pavlini u povijesti hrvatske pisane riječi, "Lepoglavski zbornik 1996.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 40, Zagreb 1998., str. 7-10.

Vuk, Miroslav: O popijevkama u čast svetoga Pavla Pustinjaka, "Lepoglavski zbornik 1994.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 38, Zagreb 1995., str. 71-80.

Zagorščak, Davorin: Mineralogija u Gelostenčevom *Gazophilacium-u*, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 85-124.

Zvonar, Ivan: Pavlinski zbornik iz 1644. godine prema nekim rukopisnim i tiskanim pjesničkim zbirkama do kraja 18. stoljeća, "Lepoglavski zbornik 1992.". Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 35, Zagreb 1993., str. 73-84.

Zvonar, Ivan: Uloga pavlina u dokazivanju hrvatskog značenja Međimurja, "Lepoglavski zbornik 1994." Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 36, Zagreb 1994., str. 51-60.

Izvori i literatura:

- 40 godišta časopisa za književnost, umjetnost i kulturu "Kaj", 1968.-2007.

(ISSN 0453-116; UDK 886.2/008) - 39 svezaka:

br. 6(1968.), 6(1973.), 2(1974), 12(1974.), 9-10(1975.), 3-5(1977.), 9-10(1977.), 1-2(1977.), 1(1978.), 1(1979.), 6(1979.), 2(1981.), 5(1982.), 2(1986.), 1-2(1988.), 3-5(1988.), 1-4(1990.), 1(1991.), 4(1991.), 5-6(1991.), 4(1992.), 5-6(1992.), 5-6(1993.), 6(1994.), 4-5(1995.), 6(1995.), 3(1996.), 4(1996.), 1(1997.), 2(1997.), 3-4(1997.), 1(1998.), 1-2-3(1999.), 6(1999.), 1-2(2000.), 5(2000.), 4(2002), 4-5(2003.), 4-5(2004).

- 10 posebnih izdanja "Kajkavskoga spravišča" (3 biblioteke)

THE PAULIST CULTURAL HERITAGE IN KAJKAVSKO SPRAVIŠĆE AND PERIODICAL KAJ EDITIONS

By Božica Pažur, Zagreb

Dedicated to the honored Đurđica Cvitanović, Dr.Sc.

Summary

KAJ, the periodical for literature, arts and culture from Zagreb in following its concept and in its subsequent program cooperation with publisher Kajkavsko spravišće has been engaged for the past 40 years in systematic Paulist cultural heritage presentation. Along with many studies and papers in 39 regular periodical KAJ editions (published from 1968 till the end of 2007), 15 original books with Paulist subject matter have been published by KAJ and its publisher, of which 11 are dedicated to the more or less broad Lepoglava Paulist context. Five of the "Lepoglavski zbornik" editions ("Lepoglava collection of papers") should be singled out; the collection of papers from the first five scientific meetings "Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi" ("Six centuries of culture and art in Lepoglava" from 1992 till 1996) organized by Kajkavsko spravišće.

The Bibliography of works written on the Croatian Paulist heritage subject matter and published in regular and special periodical KAJ editions and the Kajkavsko spravišće library notes a total of 1880 printed pages.

IN MEMORIAM - ĐURĐICA CVITANOVIĆ

(Gospić, 1. ožujka 1924. – Zagreb, 12. svibnja 2009.)

IZNIMNO DJELO KOJE NASTAVLJA NJEN ŽIVOT

S bolom i pijetetom koji nas uvijek sjedinjuju u ovakvim trenutcima na posljednjoj postaji ljudskoga puta i oproštaja s dragim ljudima, i kada smo uvijek ponovo svjesni činjenice izrečene pjesnikovim riječima da:

kad umire čovjek, umire dio svijeta

i zemlja postaje teža

iskusnija

ljudskija za jednu ranu

i dublja za jednu jamu

i Kajkavsko spravišće oprašta se od ugledne povjesničarke umjetnosti, doktorice Đurđice Cvitanović, koja je znatan dio svoje nepresušne, biografske i znanstvene energije posvetila i našem društvu. Bila je, naime, među njegovim osnivačima, njegova višegodišnja predsjednica, potpredsjednica, počasna predsjednica, ali i dragocjena, aktivna i plodna suradnica, pa i svojevrsna suurednica časopisa KAJ koji je prošle godine obilježio svoju četrdesetogodišnjicu. Bila je doista dobar duh i pravi *spiritus movens*, i društva i časopisa, čije je mnoge programe, teme i akcije, od znanstvenih skupova do stručnih ekskurzija inicirala i u njima sudjelovala od ideje do njezina ostvarenja.

Društvo i časopis bili su za nju ono mjesto uz koje je kao istaknuta povjesničarka umjetnosti vezala svoje primarno znanstveno područje, a čiji su radovi nastajali u najužem dodiru sa zemljom, građevinama i njihovim sadržajima svjetovne ili duhovne namjene... No to su bila ujedno i ona mjesta i područja u kojima će se integrirati i proučavati zajedno i svi drugi dijelovi nacionalne kulture - od jezika, književnosti i povijesti, do etnografije, glazbe i svih oblika individualnog autorskog i anonimnog autorskog, pučkog stvaralaštva. Zalagala

Dr. sc. Đurđica Cvitanović – prije skupštine Kajkavskoga spravišča i proglašenja počasnom predsjednicom – veljače 2007. (foto: Dobriša Skok)

se u Društvu i časopisu upravo za takav koncept i program koji se protegnuo i na izdavačku djelatnost u kojoj posebno mjesto pripada njezinim *Turopoljskim ljepoticama*, dragocjenoj knjizi čije smo drugo, prošireno izdanje predstavili u veljači ove godine.

U povjesnici Društva i časopisa Kaj Đurđica Cvitanović takvom svojom radnom i plodnom biografijom kao i obimnom bibliografijom ne zaslužuje samo prigodan spomen nego i zaslužen, iako simboličan, spomenik po svome izuzetnom doprinosu. Stoga se danas, u *panteon zaslužnih*, zapravo i najzaslužnijih članova društva i suradnika časopisa upisuje trajno svojim respektabilnim djelom, pridružujući se u tom panteonu uglednom ženskom peterolistu, a koji uz nju čine znanstvenice, doktorice Anđela Horvat, Olga Šojat, Ljerka Dobronić i Olga Maruševski. Tim činom ona postaje trajnim dijelom povijesti našega društva i časopisa kojima je često bila njihovim identifikacijskim znakom, a kojima po odlasku ostaje svijetlim tragom i trajnim *mementom*.

A možemo slobodno reći kako su *Kajkavsko spravišče* i *Kaj* bili njezin drugi dragi dom u koji je rado i često svraćala i u kojemu će trajno odzvanjati njezin zvonki glas, treperiti njezin oštromni i vedri duh, grijati nas njezina ljudska toplina i suosjećanje sa svim našim društvenim i osobnim problemima. Našu dragu Đeku, kako smo je od milja zvali, ispraćamo danas na njezinu putu do

zvijezda opraštajući se s njome *Opomenom* Antuna Branka Šimića koji je zvijezdama dodijelio najljepšu aureolu i simboliku našega ljudskoga trajanja, pod uvjetom da pod njima tijekom ovozemaljskoga života koračamo uvijek puni ljudskog ponosa, hrabrosti i dostojanstva u stilu pouke i poruke iskazane stihom: *Čovječe, pazi da ne ideš malen ispod zvijezda*. Naša draga Đeka je upravo to znala i činila, i spontano kada je to priličilo, i hrabro kada je to trebalo, i izazovno i prkosno kada su hrabrost i prkos bili jedini mogući odgovor. Žalosni smo do dna svoga srca i duše što nas napušta naša draga Đeka, no utješeni time da nam kao svoj dragocjen zalag, oporuku i popudbinu, zajedno sa svojim djelom koja nastavlja njezin život, ostavlja nešto posebno lijepo - ujevićevsku vedrinu koju je veliki pjesnik namijenio svojim potomcima, svekolikom potomstvu svijeta, a koju nam je naša prijateljica, suradnica, životna suputnica i supatnica obilato darivala tijekom minulih desetljeća. Jer, pamtit ćemo je upravo po toj velikoj ljudskoj vedrini i toplini koja je bila njezina ljudska snaga i najizraženija osobina, kao što ćemo je pamtit i po predanosti svakome zadatku, po žaru njezina pristupa svemu čega se doticala.

Odlazi naša draga Đeka odnoseći dio nas sa sobom, no ostavljajući nam dobar dio sebe, svoje nepatvorene osobnosti, svoje radišnosti i svoje znanstvene upornosti do posljednjega daha. No, uza sve, to pamtit ćemo je s radošću i ponosom po plemenitosti i njezinih najiskrenijih domoljubnih čuvstava koja su tako-

*Dr. sc. Đurđica Cvitanović u svom radnom ambijentu
(foto: dr. sc. Olga Maruševski)*

đer bila poticajem kao i ciljem njezinu osobnom, kao i širem, društvenom radu. Ta su čuvstva bila sastavnicom, organskim dijelom njezine prirode, njezinoga životnoga i znanstvenoga svjetonazora. Opraštajući se s njome, podarimo joj stručak proljetnih đurđica koje je nosila u svome imenu, kao i stručak najljepšeg *cvita* - ivančica s naših rascvjetanih livada, *cvita* proizašlog iz njezina prezimena, jer je oba ova cvijeta kao svojevrsan simbol nosila sa sobom koračajući ovom, njoj uvijek dragom zemljom, u čija je njedra polažemo sa zahvalnošću i ponosom što smo bili sudionici njezina života kojim nas, kako to uvijek čine pravi prijatelji, oplemenila, obogatila i učinila ljudskijima. Hvala na tome velikome daru našoj dragoj Đeki i neka joj bude laka njezina draga hrvatska gruda!

Joža Skok

(Oproštajna riječ prof. dr. sc. Jože Skoka, dopredsjednika Kajkavskoga spravišča, na ispračaju dr. sc. Đurđice Cvitanović na zagrebačkom Krematoriju, 18. 05. 2009.)

LJUDI KOJE PAMTIMO - ĐURĐICA CVITANOVIĆ ĐEKA

Gotovo pola stoljeća uspješne znanstveno-istraživačke aktivnosti doktorice Đurđice Cvitanović, i to u specifičnom statusu slobodne profesije, po vlastitom izboru, predstavlja izniman doprinos spasavanju, očuvanju, promoviranju i populariziranju hrvatske umjetničke baštine, a poglavito njezinog arhitektonskog sakralnog kompleksa. Znanstvenoj savjetnici, doktorici Đurđici Cvitanović nedvojbeno pripada posebno mjesto među najzaslužnijim hrvatskim povjesničarima umjetnosti. Njezina se posebnost temelji na vrhunskim rezultatima upornog prenošenja znanosti u praksu. Bila je okrenuta pragmatičnosti i učinkovitosti, te je djelovala kao svojevrsna "institucija za sebe".

S nekolicinom drugih znanstvenika doktorica Cvitanović je 1974. pokrenula osnivanje KAJKAVSKOG SPRAVIŠČA, društva za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, te bila njegovom predsjednicom, dopredsjednicom, potom i počasnom predsjednicom.

U časopisu KAJ objavljuje od 1972. godine (prvi rad bio je "Rod Draškovića i umjetnost"). Osmislila je, pokrenula i realizirala brojne kapitalne projekte i aktivnosti društva, najčešće usmjerene spasavanju i obnavljanju spomeničke kulturne baštine.

Uvodi studijska putovanja koja su bila idealna prilika za plodonosne diskusije o problemima zaštite uz neposredni kontakt sa spomenikom kulture i u krugu

različitih strukovnih profilacija samih sudionika putovanja.

Radovi dr.Đurđice Cvitanović objavljeni u časopisu "KAJ" i posebnim izdanjima unutar biblioteka "Kajkavskog spravišća" nose odlike tematske i metodološke raznolikosti, kao i tekstualne i izvantekstualne strukovne poticajnosti, kojima je zadužila hrvatsku povijesno-umjetničku znanost, ali i hrvatske gradove i mjesta čija se sakralna arhitektura, upravo njezinom zaslugom, obnavljala i obnovila. To su: Zagreb, Karlovac, Lepoglava, Sisak, Jastrebarsko, Klanjec, Samobor, Glina, Križevci...

Posebno valja istaknuti njezin autorski angažman u okviru velikih nacionalnih i međunarodnih izložbenih projekata: Sakralna umjetnost iz fundusa MUO, Kultura pavlina, Isusovačka baština u Hrvata, Od svagdana do blagdana - barok u Hrvatskoj, Sveti trag -900 godina umjetnosti zagrebačke biskupije.....

U vrijeme Domovinskog rata Đeka prednjači na opasnim crtama bojišnica radi spasavanja kulturnih dobara. Njen komentar: "samo po sebi razumljivo, uostalom, to nalaže i Haška konvencija".

Svojim znanjem i iskustvom, nakon rata sudjeluje u obnovi ratom uništenih spomenika kulture u Sisku, Jasenovcu, Petrinji, Kostajnici, Čuntiću, Karlovcu, Glini, Vukovaru, Pokuplju, Turopolju i Pounju.

Dr. Cvitanović je pokazivala osobiti interes za spomenike hrvatskoga kulturnoga kruga izvan granica Republike Hrvatske: isusovačka baština na području Bosne (Sarajevo, Travnik), franjevački kompleks i njegova zaštita u Baču, isusovački (danas palotinski) kompleks u Petrovaradinu.

U svojim znanstvenim studijama, knjigama, elaboratima zaštite, projektima i brojnim realizacijama ona će uvijek biti s nama. Živjet će u našim sjećanjima, prvenstveno zahvaljujući sposobnosti širenja neočekivanih količina vedrine i optimizma, te njezinoj vječnoj spremnosti da se ide dalje.

Nisu joj bez razoga u napisima davali pridjevak "kulturni i znanstveni spiritus movens".

Sveukupno njeno djelo predstavlja trajno dobro Republike Hrvatske.

ĐEKA PRIPADA LJUDIMA KOJE PAMTIMO.

Slava joj!

Mario Beusan

(Komemorativno slovo red. prof. mr. sc. Maria Beusana izrečeno dr. sc. Đurđici Cvitanović, u Muzeju Mimara, u Zagrebu, 26. svibnja 2009.)

ĐURĐICA CVITANOVIĆ - životopis*

Đurđica Cvitanović - istaknuta znanstvenica, povjesničarka umjetnosti - rođena je 1. ožujka 1924. u Gospiću. Godine 1960. diplomirala je povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je 1965. magistrirala i 1972. postigla doktorat znanosti.

Više od četiri desetljeća znanstveno-istraživačkog rada u statusu slobodne profesije i nemjerljiva doprinosa očuvanju i spašavanju nacionalne umjetničke baštine, izdvajaju dr. sc. Đurđicu Cvitanović posebnim, neusporedivim mjestom među najzaslužnijim hrvatskim povjesničarima umjetnosti.

Znanstvenim, istraživačkim radom bavi se od 1961. kao vanjska suradnica Instituta za povijest umjetnosti Sveučilista u Zagrebu; znanstvenim studijama, knjigama i elaboratima zaštite, uključenošću u brojne znanstvene projekte, postiže zvanje znanstvene savjetnice.

S nekolicinom znanstvenika, dr. sc. Cvitanović pokrenula je osnivanje Kajkavskoga spravišča, društva za širenje i unapređivanje znanosti i umjetno-

Đurđica Cvitanović (foto: Ivica Tišljar)

* Prilagođen tekst M. Roščić: "Đurđica Cvitanović – kulturni i znanstveni spiritus movens" (Djelovanje u Kajkavskom spravišću i časopisu Kaj) - iz časopisa Kaj, XXXII. Zagreb, 4-5 (1999.); vidi u rubrici Kronika kajkaviana: objavljeni radovi s Kajkavske tribine uz 75 godina života i 40. obljetnicu znanstvenog rada Đurđice Cvitanović, str.121 -123.

sti u Zagrebu, te bila njegovom predsjednicom, dopredsjednicom, te počasnom predsjednicom. U časopisu Kaj objavljuje od njegova osnutka. Pokrenula je i realizirala brojne kapitalne projekte i djelatnosti Društva - posebno kad se radilo o spasavanju i obnavljanju spomeničke kulturne baštine "na terenu". Tako je, npr., pokrenula ili potaknula:

- spasavanje sakralnog objekta u Selima kod Siska, te pavlinskog objekta u Sv. Petru u Šumi;
- saniranje spomeničke baštine u Jastrebarskom;
- sprječavanje uništenja drvenih kapelica / crkvice u Turopolju ("turopoljskih ljepotica"),
- obnovu pavlinskog samostana i crkve sv. Marije u Lepoglavi;
- obnovu i zaštitu umjetničke zaštite u Klanjcu, Karlovcu, Samoboru, Glini... itd.

1. Široj je javnosti poznata suradnja Đurđice Cvitanović u značajnim projektima istraživanja hrvatske kulturne baštine, rezultati kojih jesu velike nacionalne i međunarodne izložbe u kojima je bila autorski uključena: *Sakralna umjetnost u fundusu Muzeja za umjetnost i obrt* (Zagreb, 1979.), *Kultura pavlina* (MUO, 1989.), *Isusovačka baština u Hrvata* (u muzejskom prostoru "Klovićevi dvori", 1992.), *Od svagdana do blagdana, Barok u Hrvatskoj* (MUO, 1993.), *Sveti trag, 900 godina umjetnosti zagrebačke (nad) biskupije* (1994.)...

2. Posebno valja naglasiti izložbe svrha kojih je bila obnova i očuvanje hrvatske umjetničke baštine za vrijeme obrambenog, Domovinskog rata. Dr. Cvitanović našla se, u ulozi predstavnice Ministarstva prosvjete i kulture, Konzervatorskog odjela Zagreb, na crtama bojišnica radi spasavanja kulturnih dobara, kao što to nalaže Haška konvencija. S ekipama restauratora i konzervatora obilazila je područja pogođena najtežim ratnim razaranjima od Slavonije (Osijek, Slavonski Brod), granične linije Posavine i Pokuplja, karlovačkoga područja, pa do Gospića, Perušića i Otočca. Zatekla se i u Dubrovniku. Svojim znanjem i iskustvom, i nakon Domovinskog rata dr. Cvitanović djelatno sudjeluje u obnovi ratom uništenih spomenika kulture te sakralnih kompleksa u Sisku, Jasenovcu, Petrinji, Kostajnici, Čuntiću, Karlovcu, Glini, Vukovaru, Selima kod Siska, Pokuplju, Turopolju, Pounju...

3. Vodila je opsežne projekte istraživanja povijesnih jezgri gradova i naselja, u programima Instituta za povijest umjetnosti i u suradnji s konzervatorskim odjelima Uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine (Karlovac, Zagreb, Buzet, Hum, Roč, Draguč, Vrh, Klanjec).

4. Manje je poznat rad dr. Cvitanović u brojnim komisijama, kao i njeno zauzimanje za spomenike hrvatskoga kulturnoga kruga izvan granica RH - isu-

sovačka baština na području Bosne (Sarajevo, Travnik); franjevački kompleks i njegova zaštita u Baču; isusovački, danas palotinski kompleks u Petrovaradinu. Istraživanje opusa graditelja Zagrebačke katedrale Hansa Alberthala u Zagrebu objavljeno je i u Austriji.

Spomenimo ovom prigodom da je dr. Cvitanović obogaćivala svoje spoznaje istražujući u bibliotekama USA, kao i u arhivima Graza, Beča i Budimpešte.

5. U brojnim intervjuima, predavanjima i razgovorima, tekstovnim radijskim priložima, televizijskim dokumentarnim filmovima dr. Cvitanović znantno je popularizirala hrvatsku i svjetsku umjetničku baštinu.

Bibliografiju radova Đurđice Cvitanović čini više od 130 respektabilnih studija i znanstveno-stručnih radova. Izdvajamo objavljene monografije, te posebna izdanja i separate:

- *Arhitekt Kuno Waidmann* (Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 1969.),

- *Turopoljske ljepotice* (posebno izdanje časopisa Kaj, biblioteka Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, knj. 2, 1974.; Kaj, god. VII, br. 5-6, 1974.),

- *Sakralna arhitektura baroknog razdoblja*. Knjiga 1. Gorički i Gorsko-dubički arhiđakoniat (Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1985.),

- *Povijest i barokna obnova pavlinskog samostana i crkve Bl. Dj. Marije Snježne u Kamenskom*. Kamensko, crkva i samostan Pavlina (s grupom autora) - Restauratorski zavod Hrvatske - Institut za povijest umjetnosti, 1973.

- *Crkveno graditeljstvo, skriveno blago iz riznice umjetničkih znamenitosti jastrebarskoga kraja*. (Časopis Kaj, Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, zbirka vodiča, knj. 8, posebno izdanje, 1975.)

- *Svetice nekada i danas*. Svetice (Kaj, god. X, br. 9-10, 1977.; Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, knj. 20)

- *Arhitektura monumentalnog historizma u urbanizmu Zagreba*. (Život umjetnosti, 26-27, Centar za povijesne znanosti, Odjel za povijest umjetnosti, 1978.)

- *Župna crkva sv. Marije od Pohoda u Mariji Gorici, nekad franjevački samostan i Gospino proštenišće*. (Posebno izdanje, Kajkavsko spravišće, biblioteka Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 34, 1992.),

- *Župna crkva sv. Jakoba st. Apostola u Prelogu*. (Posebno izdanje, biblioteka Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 37, Kajkavsko spravišće, 1994.).

- *Turopoljske ljepotice. Drvene seljačke crkve*. (Dopunjeno i prošireno izdanje, biblioteka Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 41, Kajkavsko spravišće, Zagreb 2008.)

Najznačajnije nagrade i priznanja:

- *Nagrada RH "Bartol Kašić" za znanstveni rad* (1992.),
- *Nagrada Grada Zagreba* (zajedno s grupom autora) - za osmišljavanje i realizaciju izložbe "Sveti trag" (1994.),
- *Medalja Metropolije zagrebačke s likom kardinala Alojzija Stepinca* - za izložbu i stalni postav "Svjedočanstva o Alojziju Stepincu" (1995.),
- *Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića*. Orden Predsjednika Republike (1996.),
- *Spomenica Domovinskog rata*. Odlikovanje Predsjednika Republike (1998.),
- *Zlatna medalja Varaždinske biskupije* (2000.),
- *Plaketa Grada Zagreba* (2007.),
- *Nagrada "Radovan Ivančević" za životno djelo* (nagrada Društva povjesničara umjetnosti RH, 2008.),
- *Nagrada za životno djelo "Vicko Andrić"* (u dodjeli Ministarstva kulture RH, 2008.)

Preminula je u Zagrebu, 12. svibnja 2009.

Zbog iznimne sposobnosti da na pragmatičan i učinkovit način pretoči znanost u praksu - dr. Đurđica Cvitanović u stručnim je krugovima poznata kao "institucija za sebe" i spiritus movens mnogih akcija. Sveukupno njeno djelo predstavlja trajno dobro Republike Hrvatske.

Marija Roščić

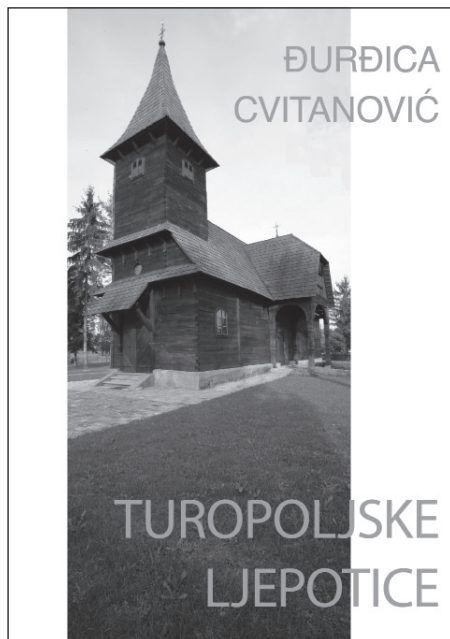
TUROPOLJSKE LJEPOTICE ĐURĐICE CVITANOVIĆ

TUROPOLJSKE LJEPOTICE – NEPROCJENJIVA DUHOVNA VRIJEDNOST BUDUĆNOSTI

(Đurđica Cvitanović: *TUROPOLJSKE LJEPOTICE. Drvene seljačke crkve*; dopunjeno i prošireno izdanje, Biblioteka: Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 41, Kajkavsko spravišće, Zagreb 2008.)

Turopoljske ljepotice – ovaj prekrasan i poetski naslov dugo već poznajemo, a mnoge smo od ljepotica i osobno upoznali, divimo im se i pokatkad svraćamo do njih već više od tridesetak godina, točnije, od kad nas je dr. sc. Đurđica Cvitanović ozbiljno upozorila na njih. Tim ljepoticama iz Turopolja, pa i Pokuplja i Vukomeričkih gorica do danas nismo odoljeli, pa ih zato i ponovno izdajemo sa svim njihovim generalijama, panično se bojeći da nam ne stradaju, da se ne izgube u kaotičnoj vrevi agresivnog vremena sklonog namjernom zaboravu.

Evo, dobili smo još jednom Turopoljske ljepotice, no ne i u potpunosti iste. Autorica nam poklanja knjigu pretiska izdanja iz 1974. godine, ali sa znatnim proširenjem nekoliko važnih poglavlja u kojima otkriva i neke drvene kapele šireg područja između Kupe, pa i preko Kupe, i Save. U novom, većem poglavlju o drvenim seljačkim crkvama autorica razglaba o kontinuitetu drvene gradnje od srednjeg vijeka do 19. stoljeća otkrivajući još niz nepoznatih lokaliteta, od kojih je svaki posebno zanimljiv ne samo po gradnji, arhitekturi, nego i po specifičnoj unutrašnjoj opremi, gdje skulptura i slikarstvo na drvu integralno sudjeluju u specifičnom sakralnom doživljaju. U poglavlju o ratnim razaranjima kojima su bili izloženi spominjani krajevi doznajemo, uz iscrpnu povijesnu dokumen-

Naslovnica Turopoljskih ljepotica, 2008.

taciju, za još nekoliko manje znanih objekata koje nam je autorica pokazala, a mnogi su od njih, često i njenom zaslugom, primjereno obnovljeni.

Kroz cijelu se knjigu naglašava virtuozna tradicija drvene gradnje, koja se je na području Turopolja, Vukomeričkih gorica, uz Kupu i oko Siska najdulje zadržala, pa ono što je još do danas ostalo predstavlja posebnu i rijetku vrijednost naše kulturne povijesti, prateći slijed u kojem se opće stilske karakteristike prenose i na drvenu arhitekturu, tamo gdje je to zbog naravi gradnje bilo moguće. A za povijest umjetnosti taj fenomen predstavlja novo specifično poglavlje izučavanja.

* * *

Slijed tradicije i duh novostvorenih oblika dio je naše vlastitosti koji nas dovodi pred nas same i koji nas uvijek nanovo dobro uči i upućuje dok ga možemo još bar malo čuti i osjetiti. Bogatstvo arhitektonskog nasljeđa svoju svrhu ispunja tek u oblikovanju našeg duhovnog odnosa prema svijetu koji gradimo svim svojim stvaralačkim mogućnostima. Svjesni toga čuvamo graditeljsku baštinu uz napore koji nikada nisu preveliki, jer znamo da nam oblici prošlosti trebaju da se prepoznamo na svakom našem budućem koraku.

Izvan svih tokova graditeljskog umijeća, usporedno s vrhunskim umjetničkim i tehničkim dometima arhitekture razvija se tiho i skromno, nikad, a ni danas dovoljno poznato, narodno graditeljstvo. Ono je nastajalo stoljećima, njegov je razvoj bio spor, ali i logičan kao i život iz kojega je organski izviraio. Njegov razvoj nisu mnogo remetila ni tehnička dostignuća ni promjene umjetničkog izraza arhitektonskih oblika; njegov je razvoj uvijek bio neodvojiv od života, pa ga ne možemo drugačije niti danas promatrati i tumačiti; ono je dio narodnog stvaralačkog blaga po kojem poznajemo jedan narod i cjelokupnu duhovnu i materijalnu kulturu koju on nosi svojim povijesnim slijedom. Samo čuvanjem vrijednosti narodnog graditeljstva možemo se upustiti u građenje novog vremena, jer - učeći na iskustvima vlastitog naroda tijekom prošlosti i čuvanjem njegove baštine, gradit ćemo kao istinski stvaraoci novo vrijeme i novo društvo.

Vratimo se na naše "ljepotice": svaka je od njih rastumačiva teorijom arhitekture, dakle i estetike. U svakoj se od njih sažimaju svi zakoni takozvane "velike arhitekture". Zanimljivo je, nisu one previše marile za zakone "velike arhitekture", nego se čini da zakoni arhitekture izviru upravo iz njih. Tu smo i blizu odnosu funkcija – estetika. Na ovim objektima to je savršeno i jednostavno jasno. Njihova funkcija je nužnost, a životna i duhovna potreba primat; ostvaruju se genijem građenja, to jest, konstruiranja – materijaliziranja, a to u konačnici znači da se pokazuju kao oblik, a taj je uvijek estetsko djelo. Upravo tu je uočljivo često besmisleno pitanje: je li u graditeljskom stvaralaštvu prvo funkcija, a zatim estetika, ili pak obrnuto? Razlažući ovu iskrenu arhitekturu, taj odgovor nećemo naći, jer je pitanje promašeno. I funkcija i estetika ovdje su isprepletene i usporodne i nemoguće je naći primat. Sve to govorim, jer su sklopovi tih objekata gotovo uvijek savršena estetska djela. Graditeljski zakoni tu su isključivo podređeni funkciji, ali njihov sklop uvijek je estetika. Dakle, estetika graditeljskog oblika upravo je funkcija sama i obrnuto. To i nije čudno, jer estetika je imanentna svakom iskrenom čovjekovom graditeljskom činu. Na svakoj se od ovih "ljepotica" može protumačiti cijela teorija građenja i njena složena estetska pojavnost.

* * *

I, na kraju, još o knjizi: svako vrijedno djelo tek načinje novi problem, pa tako i knjigu dr. sc. Đurđice Cvitanović: "Turopoljske ljepotice" vidim kao sjajan putokaz ka novim istraživanjima, novim vrednovanjima i kao poziv na nužnu zaštitu i čuvanje blaga koje već danas vidimo kao neprocjenjivu duhovnu vrijednost budućnosti.

(S predstavljanja knjige, 26. veljače 2009.)

Tomislav Premerl

RADOVI ĐURĐICE CVITANOVIĆ OBJAVLJENI U
ČASOPISU *KAJ* I U BIBLIOTEKAMA
KAJKAVSKOGA SPRAVIŠČA

Govoriti o radovima dr. Đurđice Cvitanović objavljenim u *Kaju* ujedno uvjetuje naznake o značenju i profilu toga časopisa, jer - objavljeni cijeli jedan povijesno-umjetnički korpus naše znanstvenice bitno pridonosi tipu, repertoarnoj opredijeljenosti i ulozi *Kaja* u hrvatskoj kulturi.

I sama izvanjska analiza tekstova objavljenih u časopisu "Kaj" (unutar rubrika) - iskazuje njihovu okupljenost u tri karakteristična tematska kruga: *tematsko područje novije kajkavske književnosti, reprezentativni krug starije kajkavske književnosti i povijesno-umjetnički tematski krug.*

Uz taj, vrlo opsežan, treći "Kajev" tematski krug vežu se, u hrvatskoj javnosti i znanosti nezaobilazna strukovna imena: akad. Anđela Horvat, dr. Đurđica Cvitanović, dr. Doris Baričević, dr. Franjo Buntak, dr. Olga Maruševski, prof. Ladislav Šaban, dr. Lelja Dobronić, prof. Marija Mirković, dr. Tomislav Premerl, dr. Zorislav Horvat, mr. Mario Beusan, prof. Drago Miletić, prof. Ivan Srša ...

Radovi dr. Đurđice Cvitanović objavljeni u časopisu "Kaj" i posebnim izdanjima unutar biblioteka "Kajkavskoga spravišča" nose sve odlike tematske i metodološke raznolikosti, kao i nemjerljive tekstualne i izvantekstualne strukovne poticajnosti, kojima je toliko zadužila hrvatsku povijesnoumjetničku znanost, ali i hrvatske gradove i mjesta čija se sakralna arhitektura, upravo njezinom zaslugom, obnavljala i obnovila (Zagreb, Karlovac, Lepoglava, Sisak, Jastrebarsko, Klanjec, Samobor, Glina, Križevci...).

Djelatna svestranost dr. Đurđice Cvitanović, rekli bismo, sukladna je široko zasnovanom djelatnom programu "Kajkavskoga spravišča" - koji se odnosi na trećinu Hrvatske, grad Zagreb - ukratko, na cjelokupno hrvatsko kajkavsko govorno područje (od Međimurja, Hrvatskog zagorja, Podravine, Moslavine, Prigorja, Turopolja, dijela Gorskog kotara i središnje Istre). Sudjelujući u takvoj, skoro saborskoj konstituciji "Kajkavskoga spravišča" (*spravišče* - sabor, skup, skupština) od njegova početka kad mu je bila predsjednica do danas Đurđica Cvitanović objavila je 19 znanstvenih studija i članaka unutar redovitih brojeva časopisa "Kaj" (u 256 gusto tiskanih stranica "Kajeva" formata) kao i 9 zasebnih pretisaka, posebnih izdanja monografskoga tipa i studija unutar biblioteka, što tvori sljedećih 295 tiskanih stranica. Dakle, bibliografija znanstvenih radova dr. Đurđice Cvitanović objavljenih u časopisu "Kaj" od 1972. i izdanjima Spravišča tvori više od 550 tiskanih stranica - u širokom tematskom rasponu od:

- povijesno-arhitektonskih opisa i analiza crkvene graditeljske baštine većinom razdoblja i stila baroka (*Sveta Jelena portal Zaboka, Župna crkva sv. Jakoba st. apostola u Prelogu, Crkve grada Samobora...*);

- doprinosa crkvenih redova (prije svega pavlina), plemstva, kao i istaknutih graditelja, arhitekata razvoju i očuvanju hrvatske graditeljske i kulturne baštine (*Svetice nekad i danas, Pavlini u Križevcima, Srce Zagorja u srcu Istre - o pavlinskom samostanu u Sv. Petru u Šumi, Rod Draškovića i umjetnost, U spomen Bartolu Felbingeru...*);

Đurđica Cvitanović (lijevo) i Milena Draganić, supruga Stjepana Draganića (desno)

- vrijednosti tradicijske graditeljske baštine, dakle, narodnog sakralnog graditeljstva, koje se ne mjere veličinom već kvalitetom likovne izvornosti (*Turopoljske ljepotice, Kako narod gradi...*);

- do pregleda crkvenog graditeljstva i šireg kulturnog ozračja pojedinih kajkavskih krajeva (*Skriveno blago - iz riznice umjetničkih znamenitosti jastrebarskog kraja, Odnos naše sredine prema kulturno-umjetničkim spomenicima, Kulturno-povijesni spomenici Hrvatskog zagorja, Kulturno i umjetničko ozračje Klanjca 1835.-1861. ...*).

Signantnim, te u neku ruku programatskim (jer otkriva korijene i poticaje sveukupnog "kunstgešihterskog" bavljenja Đurđice Cvitanović) smatramo njen analitično-sintetični znanstveni rad "Odnos naše sredine prema kulturno-umjetničkim spomenicima". Govoreći o tom odnosu od početka 19. stoljeća do danas (zapravo, do vremena nastanka teksta 1974.), autorica je ustvrdila dva oprečna procesa:

- nasuprot tradicionalno postojanoj vezanosti hrvatskoga naroda uz umjetničku, osobito crkvenu, graditeljsku baštinu i nasuprot impozantnom broju očuvanih spomenika u 19. stoljeću - valja uočiti sveopću ugroženost hrvatskog spomeničkog blaga zbog isto tako sveopćeg nepoznavanja vrijednosti toga blaga, koje nepoznavanje nije samo nedostatak tzv. običnog, neukog čovjeka nego i obrazovanih ljudi.

Autorica je pratila primjere (apsurdno rečeno - i razvoj) nečuvanja spomenika kulture, kao i pogrešne restauratorske pristupe koji se rukovode svojevrsnom, a drastičnom, purifikacijom stilova. Tragičnim početkom rušenja našeg spomeničkog blaga ističe godinu 1831. kad je zagrebački biskup Aleksandar Alagović kipove i slike s monumentalnog glavnog oltara zagrebačke katedrale dao preseliti u siromašnije crkve dijezeze.

Radovi Đurđice Cvitanović - u stilu Gjure Szaba, našeg "prvog borbenog konzervatora s početka 20. stoljeća" (kako ga sama kvalificira), izborom "dragulja" umjetnosti (koji su blago i svojina hrvatskoga naroda) - ujedno su i uzbuna za njihovim očuvanjem.

Kompleksni, dakle, problemi traže i kompleksni pristup. U stručnom radu i svjetonazoru Đurđice Cvitanović *znanstveni je tekst samo dio projekta (početni ili završni)*.

Izdvojimo li iz nekoliko većih projekata koje je u "Kajkavskom spravišću" pokrenula Đurđica Cvitanović, ustvrdit ćemo, npr., da su obnovi lepoglavske crkve i samostana prethodila četiri cjelovita "Kajeva" sveska (o slikarstvu, kiparstvu, arhitekturi i literaturi), nakon kojih od 1992. do 1997. slijedi pet (već tradicionalnih) znanstvenih skupova "Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi", čiji su radovi objavljeni u pet jedinstvenih Lepoglavskih zbornika. Dodamo li tomu "Kajev" svezak o Sveticama, možemo reći kako je "Kajkavsko spravišće" nemjerljivim marom dr. Đurđice Cvitanović hrvatskoj kulturi i znanosti od 1977. do 1997. podarilo deset (10) zasebnih knjiga o pavlinskom kulturnom nasljeđu.

Kompleksni pristup obnovi pavlinskog samostana u Sv. Petru u Šumi - koji, dakle, podrazumijeva prožimanje tekstualnog studijskog rada i njegove konzervatorske primjene i provjere na datom spomeničkom objektu kao i opis šireg jezičnog i kulturnog okruženja čakavsko-kajkavskog govornog područja središnje Istre - takav, dakle, prepoznatljiv strukovni pristup Đurđice Cvitanović rezultirao je cjelovitim sveskom časopisa "Kaj" "Srce Zagorja u srcu Istre" (1973.) i djelatnom povezanošću "Kajkavskoga spravišća" s Katedrom "Čakavskoga sabora".

Slični radni koncept vrijedi i za projekte vezane uz obljetnice hrvatskih značajnika Antuna Mihanovića i bana Josipa Jelačića. Uz 200. obljetnicu rođenja i 135. smrti Antuna Mihanovića, te obljetnicu uglazbljenja hrvatske himne organizirana su, 1996. godine, dva znanstvena skupa i okrugli stol (u Klanjcu i u Glini), objavljen je Zbornik; cjelokupni je projekt, inicijativom Đurđice Cvitanović, nastavljen daljnjom tradicijom znanstvenih kolokvija u suradnji Spravišća i Grada Gline. Od dva skupa uz 150. obljetnicu ustoličenja hrvatskoga bana Josipa Jelačića, u organizaciji "Kajkavskoga spravišća" (1998.), jedan je održan u Glini.

Tribina "Kajkavskoga spravišća" u povodu 75 godina života i uz 40. obljetnicu znanstvenog djelovanja, prema tome, bila je simbolična gesta zahvale jednom radu koji svojim kulturološkim dosegom, strukovnom sveprisutnošću i osobitom humanom porukom ("Spomenik jest uvijek više nego jedan ljudski život /jer naš ljudski život mora proći/, ali mora ostaviti trag i trajno nasljeđe svojim potomcima.") - radu koji samo u "Kajkavskom spravišću" i "Kaju" - dostiže i pokriva timsku djelotvornost čitave jedne institucije (ustanove, Instituta...). Ona je bila samo oblik javne kulturološke, ali i pojedinačne ljudske zahvalnosti članova "Kajkavskoga spravišća".

B. Pažur*

*Prilagođen tekst iz Kaja 4-5, 1999., uz Tribinu Kajkavskoga spravišća (u povodu 75 godina života i 40. obljetnice znanstvenog djelovanja dr. sc. Đ. Cvitanović)

BIBLIOGRAFIJA RADOVA DR. SC. ĐURĐICE CVITANOVIĆ
OBJAVLJENIH U KAJKAVSKOM SPRAVIŠČU

A. ZNANSTVENE STUDIJE I ČLANCI U REDOVITIM BROJEVIMA ČASOPISA
"KAJ"

- ROD DRAŠKOVIĆA I UMJETNOST, Kaj, V, br. 11, Zagreb 1972., str. 40-46.
- SRCE ZAGORJA U SRCU ISTRE, Kaj, VI, br. 6, Zagreb 1973., str. 12-28.
- KAKO GRADI NAROD, Kaj, VI, br. 12 a, Zagreb 1973., str. 36-52
- PLASTIČNA FOLIJA ZAŠTIĆUJE SPOMENIK KULTURE OD PROPASTI, Kaj, VI, br. 12 a, Zagreb 1973., str. 86-91
- ODNOS NAŠE SREDINE PREMA KULTURNO-UMJETNIČKIM SPOMENICIMA, Kaj, VII, br. 2, Zagreb 1974., str. 13-33
- TUROPOLJSKE LJEPOTICE, Kaj, VII, br. 5-6, Zagreb 1974., str. 65-104
- SVETA JELENA - PORTAL ZABOKA, Kaj, VII, br. 11, Zagreb 1974., str. 33-39
- SVETICE NEKADA I DANAS, Kaj, X, br. 9-10, Zagreb 1977., str. 3-38
- SPOMENICI KULTURE ILI O ZAŠTITI DRUŠTVENE IMOVINE, Kaj, XV, br. 4, Zagreb 1982., str. 27-32
- KULTURNO-POVIJESNI SPOMENICI HRVATSKOGA ZAGORJA, Kaj, XVII, br. 1, Zagreb 1984., str. 50-71
- ZNANSTVENIK U RATU, Kaj, XXIV, br. 5-6, Zagreb 1991., str. 101-104
- ŽUPNA CRKVA SV. MARIJE OD POHODA U MARIJA GORICI, Kaj, XXV, br. 3, Zagreb 1992., str. 75-88
- ŠEST STOLJEĆA KULTURE I UMJETNOSTI U LEPOGLAVI (osvrst na "Lepoglavski zbornik 1992."), Kaj, XXV, br. 5-6, Zagreb 1992., str. 92-94
- ŽUPNA CRKVA SV. JAKOBA ST. APOSTOLA U PRELOGU, Kaj, XXVII, br. 4-5, Zagreb 1994., str. 155-170
- CRKVE GRADA SAMOBORA, Kaj, XXX, br. 1, Zagreb 1997., str. 27-53
- U SPOMEN BARTOLU FELBINGERU, Kaj, XXX, br. 3-4, Zagreb 1997., str. 138-144
- POČETAK BOLJEGA SVIJETA (BLAŽENA DJEVICA MARIJA U HRVATSKOM ZAGORJU), Kaj XXXI, br. 5-6, Zagreb, 1998., str. 131-134
- KRIŽEVAČKO-KALNIČKA REGIJA U SREDNJEM VIJEKU. Kaj, XXXVI, br. 4-5, 2003., str. 153-165
- SAMOSTANSKI KOMPLEKSI U POVIJESNOJ JEZGRI VARAŽDINA. Kaj XXXVII, br. 4-5, 2004., str. 105-116

*B. PRETISCI IZ "KAJA", POSEBNA IZDANJA MONOGRAFSKOGA TIPA I STUDIJE
UNUTAR BIBLIOTEKA "KAJKAVSKOGA SPRAVIŠĆA"*

- ŽUPA SV. JELENE, SVETA JELENA - PORTAL ZABOKA (grupa autora), Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske - Zbirka vodiča, knj. 5, KUD "Ksaver Šandor Gjalski", Zagreb 1974., str. 33-39

- TUROPOLJSKE LJEPOTICE, Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, "Kajkavsko spravišće", Zagreb 1974., str. 1-39

CRKVENO GRADITELJSTVO. SKRIVENO BLAGO IZ RIZNICE UMJETNIČKIH ZNAMENITOSTI JASTREBARSKOG KRAJA (grupa autora), Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, knj. 8, "Kajkavsko spravišće", Zagreb 1975., str. 1-28

- SVETICE NEKADA I DANAS, Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, knj. 20, "Kajkavsko spravišće", Zagreb 1978., str. 3-36

- ŽUPNA CRKVA SV. MARIJE OD POHODA U MARIJI GORICI, Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, knj. 34, "Kajkavsko spravišće", Zagreb 1992., str. 3-16

- ŽUPNA CRKVA SV. JAKOBA ST. APOSTOLA U PRELOGU, Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, knj. 37, "Kajkavsko spravišće", Zagreb 1994., str. 1-16

- PAVLINI U KRIŽEVCIMA, GRADU SV. MARKA KRIŽEVČANINA, "Lepoglavski zbornik 1995", Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj. 39., "Kajkavsko spravišće", Zagreb 1996., str. 85.97

- KULTURNO I UMJETNIČKO OZRAČJE KLANJCA 1835.-1861. Zbornik "Antun Mihanović i njegovo doba", Mala biblioteka "Ignac Kristijanović", knj. 29, "Kajkavsko spravišće", Zagreb 1996., str. 151-165

- TUROPOLJSKE LJEPOTICE – Drvene seljačke crkve. (Dopunjeno i prošireno izdanje) Biblioteka Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, knj.41, Kajkavsko spravišće, Zagreb 2008., str. 1-128*

B. P.

* Cjelokupnu bibliografiju radova dr. sc. Đurđice Cvitanović vidi u: Kaj, XXXII, br. 4-5 (1999); Radovi Instituta za povijest umjetnosti, br. 28 (2004); Bibliografija radova dr. sc. Đurđice Cvitanović, Ogranak MH Zaprešić, 2004.

Udruga za promicanje znamenitih Križevčana „Dr. Stjepan Kranjčić“, Župa sv. Ane Križevci, Župa BDM Žalosne Križevci i sv. Marka Križevčanina, Grad Križevci - *pod pokroviteljstvom Koprivničko-križevačke županije* - raspisuju natječaj za

1. SUSRET HRVATSKOGA DUHOVNOGA KNJIŽEVNOGA STVARALAŠTVA "STJEPAN KRANJČIĆ"

za žanrove

POEZIJA - KRATKA PRIČA - MONODRAMA - PUTOPIS - ESEJ

Susret hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva "Stjepan Kranjčić" ima nakanu potaknuti stvaranje suvremene hrvatske duhovne književnosti protkane kršćanskim vrednotama, te se predlaže da natječajni radovi budu posvećeni svećeničkom zvanju i radu, životu i sudbini.

U natječaju mogu sudjelovati autori s neobjavljenim radovima - napisanima na hrvatskom standardnom jeziku ili na bilo kojem hrvatskom narječju. Svaki autor može se u svakom žanru natjecati s tri rada, koja ne smiju biti dulja od pet novinskih kartica, osim monodrame (do 10 kartica). Stručni ocjenjivački sud radove će ocijeniti ravnopravno prema književno-estetskoj umjetnini, i to svaki žanr posebno.

Radovi moraju biti prepisani u četiri istovjetna primjerka i poslani na e-mail adresu: stjepan.kranjcic@gmail.com, te označeni istom šifrom. S radovima treba poslati i zatvorenu omotnicu s imenom i prezimenom autora, adresom, brojem telefona i naznačenom šifrom. Najuspjeliji radovi, prema ocjeni stručnog ocjenjivačkog suda, bit će javno izvedeni u Križevcima na dan 91. obljetnice rođenja Stjepana Kranjčića, u subotu 5. prosinca 2009., a širi izbor bit će tiskan u prigodnom zborniku. Organizatori osiguravaju i novčane nagrade.

Natječaj je otvoren do 20. kolovoza 2009. godine. Radovi poslani na natječaj ne vraćaju se.

Radovi se dostavljaju i na adresu: *Udruga za promicanje znamenitih Križevčana "Dr. Stjepan Kranjčić" (Za Susret hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva "Stjepan Kranjčić"), Ivana Zakmardija Dijankovečkog 1, 48 260 Križevci*

RADIO MARIJA BISTRICA objavljuje natječaj za

XI. RECITAL KAJKAVSKOG PJESNIŠTVA JOSIP OZIMEC - MARIJA BISTRICA 2009.

Sudjelovati mogu autori s najviše pet neobjavljenih pjesama duhovno-refleksivne tematike na kajkavskom narječju, standardnom jeziku ili čakavskom narječju. Radovi moraju biti prepisani strojem u šest istovjetnih primjeraka i označeni istom šifrom. Uz pjesme treba poslati zatvorenu omotnicu u kojoj se nalazi ime i prezime autora, adresa i šifra kojom su radovi označeni. Najuspjeliji radovi, koje će izabrati Stručni ocjenjivački sud, bit će javno izvedeni na završnoj svečanosti XI. Recitala, 17. listopada 2009. godine.

Suorganizatori: Kajkaviana, Glas Koncila, Osnovna škola Marija Bistrica, Turistička zajednica Općine Marija Bistrica i Knjižnica Marija Bistrica.

Natječaj je otvoren do 31. kolovoza 2009. godine, a pjesme se šalju na adresu organizatora i glavnog medijskog pokrovitelja Recitala: RADIO MARIJA BISTRICA, p.p. 30, 49 246 MARIJA BISTRICA (s naznakom "Za Recital").

Radovi upućeni na Natječaj ne vraćaju se, a rezultati će biti poznati početkom listopada 2009. godine. Informacije na telefon RMB: 049/468 696 i 468 711

SURADNICI / AUTORI U OVOM BROJU:

Prof. mr. sc. MARIO BEUSAN – redov. prof. Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu,
Katedra za arhitektonsko projektiranje

Prof. dr. sc. VINKO BREŠIĆ – znanstvenik i književnik, redov. profesor na Katedri za
noviju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu

Dr. sc. IVO KALINSKI, Zagreb – književnik i znanstvenik /jezikoslovac, esejist,
leksikograf; dopredsjednik Kajkavskoga spravišča

Dr. sc. MARTINA KUZMIĆ – znanstvenica, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje,
Zagreb

Prof. dr. sc. JOSIP LISAC – jezikoslovac, dijalektolog, redov. prof. Odjela za kroatistiku i
slavistiku Sveučilišta u Zadru

Dr. sc. MIJO LONČARIĆ – znanstveni savjetnik (jezikoslovac/dijalektolog, leksikograf,
sociolingvist), Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu

Mr. sc. BOŽICA PAŽUR – gl. i odg. urednica časopisa "Kaj", Kajkavsko spravišče, Zagreb

Dr. sc. TOMISLAV PREMERL, Zagreb – arhitekt, redov. profesor Arhitektonskog
fakulteta i poslijediplomskog studija povijesti umjetnosti Filozofskoga fakulteta u
Zagrebu

MARIJA ROŠIĆ, prof. – voditeljica Galerije Kaj, tajnica Kajkavskoga spravišča

Prof. dr. JOŽA SKOK, Zagreb – književnik i znanstvenik, povjesničar hrvatske
književnosti, antologičar, metodičar, gl. i odg. urednik "Radosti", dopredsjednik
Kajkavskoga spravišča

NELA TARBUK, prof. – muzejska savjetnica, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu

Mr. sc. IVO ZVONAR, Varaždin – književni znanstvenik, esejist, publicist, pedagog